

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
Π.Μ.Σ. ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ**

**«ΤΟ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ Ε.Ε,
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ »**

ΙΩΑΝΝΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

ΑΝΑΠΛ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΑΝΤΡΕΑΣ ΣΤΕΡΓΙΟΥ

ΒΟΛΟΣ 2019

Υπεύθυνη Δήλωση

Βεβαιώνω ότι είμαι ο συγγραφέας αυτής της διπλωματικής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της, είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στη διπλωματική εργασία. Επίσης έχω αναφέρει τις όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε αυτές αναφέρονται ακριβώς είτε παραφρασμένες. Επίσης βεβαιώνω ότι αυτή η διπλωματική εργασία ετοιμάστηκε από εμένα προσωπικά, ειδικά για τις απαιτήσεις του προγράμματος μεταπτυχιακών σπουδών στην Εφαρμοσμένη Οικονομική του Τμήματος Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

Βόλος, Μάιος 2019

Βασιλείου Ιωάννης

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ τον καθηγητή μου κ. Στεργίου Αντρέα, για την άμεση πάντοτε ανταπόκριση και συνδρομή του, στην εκπόνηση αυτής της εργασίας.

Περίληψη

Σκοπός της παρούσας εργασία είναι η διαχρονική εξέταση και ανάλυση του μεταναστευτικού ζητήματος στην Ευρωπαϊκή Ένωση και η ανάδειξη των οικονομικών του συνεπειών, λαμβάνοντας υπόψη και την τρέχουσα προσφυγική κρίση. Γι' αυτό τον λόγο επιχειρείται αρχικά ένας προσδιορισμός των ειδών της μετανάστευσης και των βασικότερων θεωρητικών μοντέλων που την ερμηνεύουν. Γίνεται μία ιστορική επισκόπηση του φαινομένου και στην συνέχεια παρουσιάζεται πως διαμορφώθηκε και εξελίχτηκε η μεταναστευτική πολιτική της Ευρώπης μέσα από τις διάφορες Συνθήκες και Συμβούλια, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην πολιτική ασύλου της και τις προσπάθειες που έγιναν για την δημιουργία ενός Κοινού Ευρωπαϊκού Συστήματος Ασύλου (ΚΕΣΑ). Ακολούθως, γίνεται αναφορά στο αριθμητικό μέγεθος της μεταναστευτικής κρίσης που ξεκίνησε το 2015, αλλά και στις προκλήσεις που καλείται να αντιμετωπίσει η Ευρώπη, τόσο από την επιβράδυνση της δημογραφικής αύξησης, όσο και από την γήρανση του πληθυσμού της. Τέλος καταγράφονται και αναλύονται οι οικονομικές επιπτώσεις της μετανάστευσης στην Ε.Ε, τις οποίες υφίστανται οι χώρες υποδοχής, οι χώρες προέλευσης αλλά και οι ίδιοι οι μετανάστες. Εξετάζεται ιδιαίτερα, με ποιον τρόπο επηρεάζεται η οικονομία των χωρών υποδοχής, τόσο δημοσιονομικά, όσο και μέσω του ρυθμού ανάπτυξης, διαμόρφωσης των αμοιβών και την καινοτομία, καθώς και οι οικονομία των τρίτων χωρών, από τα μεταναστευτικά εμβάσματα και την διαρροή επιστημονικού προσωπικού.

Λέξεις κλειδιά: κοινό ευρωπαϊκό σύστημα ασύλου, μεταναστευτική κρίση, χώρες υποδοχής και προέλευσης, πληθυσμιακή γήρανση, οικονομικές επιπτώσεις.

Abstract

The purpose of this paper is to examine and analyse overtime, the phenomenon of immigration in European Union and its economic consequences, taking into consideration and the current refugee crisis. That is why initially it is attempted to identify the forms and theoretical models related to it. The study includes a historical overview as well as EU's immigration policy, with particular emphasis on asylum policy and the efforts to create a Common European Asylum System (CEAS). Thereafter, reference is made to the data of the post-2015 immigration crisis, but also to the challenges facing Europe, both by the slowdown in demographic growth and the aging of its population. Finally, the economic impacts of

European Union Migration, which the host countries, the countries of origin and the migrants themselves are facing, recorded and analyzed. In particular it examined, how the economy of the host countries is affected, both financially, through growth, wage formation and innovation, as well as the economy of third countries, via migratory remittances and the leakage of scientific staff.

Keywords: Common European Asylum System, Migration Crisis, Host and Source Countries, Population Aging, Economic Impact.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Εισαγωγή.....	9
2. Ορισμός και είδη Μετανάστευσης.....	10
2.1 Προβληματική αναφορικά με την διάκριση των όρων.....	14
3. Μία σύντομη διαδρομή στην ιστορία της Ευρωπαϊκής Μετανάστευσης.....	16
4. Θεωρητικές προσεγγίσεις της μετανάστευσης.....	20
4.1 Νεοκλασική οικονομική θεωρία.....	20
4.2 Τα νέα οικονομικά της μετανάστευσης.....	21
4.3 Η θεωρία των παγκόσμιων συστημάτων (<i>world systems theory</i>).....	22
4.4 Η θεωρία της διττής αγοράς εργασίας (<i>dual labor market theory</i>).....	22
4.5 Η θεωρία του κοινωνικού κεφαλαίου- Μεταναστευτικά δίκτυα.....	23
4.6 Τα χαρακτηριστικά της μετανάστευσης.....	23
4.7 Οι αιτίες της σύγχρονης μετανάστευσης στην Ε.Ε.....	24
5. Η Μεταναστευτική Πολιτική Της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	26
5.1 Η έννοια της μεταναστευτικής πολιτικής.....	26
5.2 Αρχές που ρυθμίζουν τις Ευρωπαϊκές μεταναστευτικές πολιτικές.....	26
5.3 Σύγχρονες Μεταναστευτικές πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	27
5.3.1 Το Κανονιστικό Πλαίσιο της Ε.Μ.Π.....	27
5.4 Πολιτική Ασύλου.....	32
5.5 EASO (Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Υποστήριξης Ασύλου).....	38

5.6 <i>FRONTEX (Οργανισμός Ευρωπαϊκής Συνοριοφυλακής και Ακτοφυλακής)</i>	38
5.7 <i>Μετεγκατάσταση (Relocation)</i>	40
5.8 <i>Οικογενειακή Επανένωση</i>	40
5.9 <i>Αποτίμηση των πολιτικών ασύλου και μετανάστευσης στην ΕΕ</i>	41
6. Η μεταναστευτική κρίση σε αριθμούς	45
6.1 <i>Μεταναστευτικές Διαδρομές</i>	47
7. Δημογραφία και Μετανάστευση	48
8. Οικονομικές Επιπτώσεις της Μετανάστευσης στην Ε.Ε	52
8.1 <i>Εισαγωγή</i>	52
8.2 <i>Επιπτώσεις στις χώρες Υποδοχής</i>	53
8.2.1 <i>Οικονομικές Επιπτώσεις</i>	53
8.2.1.1 <i>Ανάπτυξη</i>	53
8.2.1.2 <i>Αμοιβές</i>	60
8.2.1.3 <i>Καινοτομία</i>	62
8.2.2 <i>Δημοσιονομικές Επιπτώσεις</i>	63
8.2.3 <i>Κοινωνικές Επιπτώσεις</i>	66
8.3 <i>Επιπτώσεις στις χώρες προέλευσης</i>	67
8.3.1 <i>Εισαγωγή</i>	67
8.3.1.1 <i>Διαρροή και κυκλοφορία εγκεφάλων</i>	67
8.3.1.2 <i>Μεταναστευτικά εμβάσματα</i>	69
8.4 <i>Επιπτώσεις στους Μετανάστες από τις Τρίτες Χώρες</i>	71

8.5 Συμπεράσματα.....	73
9. Γενικά Συμπεράσματα.....	75
Βιβλιογραφία	
Παραρτήματα	

1. Εισαγωγή

Τα έτη 2015 και 2016 η Ευρωπαϊκή Ένωση ήρθε αντιμέτωπη με την προσέλευση ενός τεράστιου μεταναστευτικού κύματος, άνευ προηγουμένου. Πάνω από ένα εκατομμύριο άνθρωποι κατέκλυσαν την Ευρώπη, οι περισσότεροι μέσα από την προσπάθειά τους να σωθούν από τους πολέμους και την τρομοκρατία στην Συρία και άλλες χώρες. Βεβαία αρκετοί από αυτούς προερχόταν , από μη εμπόλεμες ζώνες ή ειρηνευμένες περιοχές, αλλά στην προσπάθειά τους να ξεφύγουν από την οικονομική ένδεια και τις άθλιες συνθήκες διαβίωσης, ζήτησαν διεθνή προστασία για να καταφέρουν να γίνουν δεκτοί από τα αναπτυγμένα ευρωπαϊκά κράτη. Οπωσδήποτε, η Ε.Ε αποτελούσε ανέκαθεν πόλο έλξης μεταναστών και όχι μόνο προσφύγων. Οι νόμιμοι μετανάστες είναι αναγκαίοι για την αποκατάσταση των ελλείψεων σε εργατικό δυναμικό αν συνυπολογιστεί πέρα των άλλων παραγόντων η συνεχής μείωση των ποσοστού των γεννήσεων.

Χωρίς αμφιβολία όμως, η Ε.Ε καλείται να αντιμετωπίσει μία σειρά δυσχερών συνθηκών, όπως οι εντάσεις που δημιουργούνται από τις πολιτικές λιτότητας που υιοθετεί, τη κρίση στην Μέση Ανατολή, τις τρομοκρατικές επιθέσεις του ισλαμικού κράτους και την δραματική αύξηση των προσφυγικών ροών. Όλες αυτές οι καταστάσεις, θέτουν υπό αμφισβήτηση το ευοίωνα μέλλον της Ευρώπης, το οποίο βρίσκεται πολύ συχνά πλέον στο επίκεντρο της δημόσιας, κοινωνικής, πολιτικής και ακαδημαϊκής συζήτησης.

Ένα από τα κρίσιμα ερωτήματα που προκύπτουν, είναι αν τελικά η Ε.Ε θα μείνει πιστή στα θεμελιώδη της ιδεώδη και στις αξίες του οράματος της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης ή τα κράτη μέλη της, θα επιστρέψουν στην εθνική περιχαράκωση και στην ασυμβίβαστη προστασία τη εθνικής τους κυριαρχίας. Στόχος των ευρωπαϊκών ηγετών θα πρέπει να είναι, να χαράξουν μία κοινή στρατηγική ώστε να βοηθήσουν κάθε χώρα να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις και να αξιοποιήσει τις ευκαιρίες που προσφέρονται.

2. Ορισμός και είδη Μετανάστευσης

Για να μπορέσουμε να εξετάσουμε και να αναλύσουμε το μεταναστευτικό ζήτημα στην Ε.Ε καθώς και την μεγάλη γκάμα των πτυχών που το διαμορφώνουν, είναι σκόπιμο πρώτα να απαντήσουμε στα ερωτήματα, του πώς ορίζεται η μετανάστευση, ποια είναι τα είδη της και ποιοι είναι οι μετανάστες σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία και τους επίσημους ορισμούς. Προσπαθώντας να απαντήσουμε σ' αυτά, ερχόμαστε πολύ συχνά σε σύγκυση ανάμεσα στον επίσημο ορισμό της κατάστασης ενός ατόμου και την πραγματική του θέση στην οικονομία στην κοινωνία υποδοχής. Επίσης τροχοπέδη στην αντίληψή μας για το ποιοι είναι οι μετανάστες στην Ευρώπη, αποτελεί το γεγονός ότι τα καθεστώτα που διέπουν την μετανάστευση διαφέρουν πολύ μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ και οι στατιστική απεικόνιση του φαινομένου υπακούει περισσότερο σε εθνικές σκοπιμότητες παρά σε διεθνή πρότυπα, κοινές πρακτικές και τρόπους αντιμετώπισης. Κάθε κράτος λοιπόν, υιοθετεί την δική του «εθνική φιλοσοφία» (Favell, 1998:148). Για παράδειγμα ενώ κάποιες χώρες περιλαμβάνουν στους αλλοδαπούς όλους όσους έχουν γεννηθεί στο εξωτερικό, κάποιες άλλες μόνο τους κατοίκους με ξένη υπηκοότητα.

Παρόλα αυτά, για την καλύτερη κατανόηση του φαινομένου, αρχικά θα κάνουμε μία γενική προσέγγιση του όρου της μετανάστευσης. Κάποιοι από τους ορισμούς που έχουν δοθεί κατά καιρούς είναι:

- ✓ Μετανάστευση είναι η γεωγραφική μετακίνηση των ανθρώπων από ένα τόπο σε κάποιο άλλο είτε αυτή είναι προσωρινή είτε μόνιμη, που γίνεται εκούσια ή ακούσια, ενέχοντας τουλάχιστον στην εκούσια μία βαθύτερη αιτία, την αλλαγή του τρόπου ζωής και την αναζήτηση μίας καλύτερης τύχης.
- ✓ Οι μετανάστες είναι άνθρωποι που εγκαταλείπουν την πατρίδα τους με την θέλησή τους ή χωρίς αυτή για την αναζήτηση νέων ευκαιριών καθώς και ασφαλέστερων και καλύτερων προοπτικών διαβίωσης (Θεριανός και Φωτόπουλος, 2015:137).
- ✓ Η μετακίνηση πληθυσμιακών ομάδων από την χώρα καταγωγής προς μία άλλη για οικονομικούς κοινωνικούς και πολιτικούς λόγους ονομάζεται μετανάστευση.¹
- ✓ Μετανάστευση: είναι η διαδικασία κατά την οποία τα σύνορα μίας πολιτικής οντότητας ή μιας διοικητικής περιοχής διαπερνιούνται από ένα ή περισσότερα άτομα

¹ <https://sites.google.com/site/koinonikaproblemata/metanasteuse/orismos>

για κάποια χρονική διάρκεια. Περιλαμβάνει τους πρόσφυγες, τους οικονομικούς μετανάστες, τους εξανδραποδισμένους ανθρώπους.²

- ✓ Ως μετανάστευση **ορίζεται** η μόνιμη ή προσωρινή μεταβολή του τόπου εγκατάστασης ενός ατόμου ή ενός κοινωνικού συνόλου (Τσαούση, 1996:238)
- ✓ μετανάστης είναι το άτομο που διαμένει για τουλάχιστον 6 μήνες μακριά από τον συνήθη τόπο κατοικίας του.³

Από της διάφορες προσπάθειες προσδιορισμού της, διαπιστώνουμε ότι η μετανάστευση είναι μία δυναμική διαδικασία και έννοια που αλλάζει συνεχώς μορφή και αποτελεί δομικό συστατικό στοιχείο των αλλαγών που συντελούνται στην πορεία της ανθρώπινης ιστορίας. Με μία πιο γενική προσέγγιση μπορούμε να πούμε ότι:

Ανάλογα με τα αίτια διακρίνεται σε **εκούσια**, όταν είναι αποτέλεσμα συνειδητής, ηθελημένης και ελεύθερης απόφασης για μετακίνηση, ακούσια ή αναγκαστική όταν τα άτομα εξαναγκάζονται να μεταναστεύσουν παρά την θέλησή τους για λόγους ανωτέρας βίας. Συνήθως επιβάλλεται από τις δημόσιες αρχές μιας χώρας χωρίς να αφήνει περιθώρια επιλογής στους κατοίκους της. Για παράδειγμα αναφέρεται σε μετατοπίσεις- ανταλλαγές πληθυσμών, απελάσεις, αναγκαστικούς εποικισμούς κ.τ.λ.

Ανάλογα με τον τρόπο, διαχωρίζεται στην **ατομική** όταν αφορά ένα μόνο πρόσωπο και την ομαδική όταν αναφέρεται σε ένα σύνολο ομάδων ή ατόμων όπως είναι η μετακίνηση μιας οικογένειας ή ακόμα και του συνολικού πληθυσμού μιας ολόκληρης πόλης.⁴

Ανάλογα με την χρονική διάρκεια διαιρείται σε **βραχυπρόθεσμη ή προσωρινή** και **μακροπρόθεσμη ή μόνιμη**. Ο χρόνος αποτελεί το κυριότερο ίσως ενδεικτικό χαρακτηριστικό της προαιρέσεως, του σκοπού της διάθεσης και της επιλογής του ατόμου να μεταναστεύσει και δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις που κάποιοι πήγαν με την προοπτική να μείνουν για μικρό χρονικό διάστημα σε μία χώρα, όπως οι Έλληνες μετανάστες στην Γερμανία και εγκαταστάθηκαν εκεί μόνιμα (Σαρρής 2008).

Έχοντας στο μυαλό μας όλους τους παραπάνω διαχωρισμούς, επιχειρώντας μία πιο συγκεκριμένη προσέγγιση μπορούμε να διακρίνουμε την μετανάστευση σε:

² <https://eclass.uoa.gr/modules/document/index.php?course=PSPA241...pptx> «Η μετανάστευση στην Μεσόγειο ως ζήτημα ασφάλειας. Μετανάστες και πρόσφυγες»

³ http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=1852 «Το φαινόμενο της Μετανάστευσης»

⁴ <https://sites.google.com/site/koinonikaproblemata/eide-metanasteuses> «Είδη Μετανάστευσης»

1 Οικονομική μετανάστευση

Εννοούμε την αποδήμηση από ένα τόπο σε κάποιον άλλο, είτε για λόγους αδυναμίας εύρεσης εργασίας, είτε για την εξασφάλιση μεγαλύτερων εισοδημάτων και παρεπόμενα καλύτερων συνθηκών και προοπτικών διαβίωσης. Όταν αναφερόμαστε στην μετανάστευση για οικονομικούς λόγους πολλές φορές μιλάμε για εκροές πληθυσμών από τις αναπτυσσόμενες χώρες προς τις αναπτυγμένες. Στην περίπτωση της Ευρώπης, η αλματώδης ανάπτυξη στη Δυτική Ευρώπη μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και η μεγάλη ζήτηση για εργατικά χέρια κυρίως στη γεωργία, στον κατασκευαστικό τομέα και τις μεταφορές αποτέλεσε κίνητρο για μεγάλες οικονομικές μετακινήσεις ατόμων στην αναζήτηση μιας καλύτερης ζωής και υπονόμωσε τους περιορισμούς που είχαν τεθεί στις αρχές του 20^{ου} αιώνα για την διεθνή μετανάστευση (Castles and Kosack, 1974:497,512).

1.2 Μετανάστευση υψηλής ειδίκευσης

Μετανάστης υψηλής ειδίκευσης είναι όποιος έχει ολοκληρώσει τουλάχιστον διετής πανεπιστημιακές σπουδές (Lowell, 2008:52). Ορισμένοι βέβαια συμπεριλαμβάνουν σ' αυτή την κατηγορία και καλλιτέχνες, αθλητές, ηθοποιούς και επιχειρηματίες που αν και δεν ανταποκρίνονται στον παραπάνω ορισμό, παρά ταύτα συμβάλλουν στην οικονομική ανέλιξη της κοινωνίας (Florida and Mellader, 2008:618). Στις αρχές της δεκαετίας του 1990, τα διεθνή μητροπολιτικά κέντρα προορισμού μεταναστών έκαναν σοβαρές προσπάθειες προσέλκυσης εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού για μόνιμη εγκατάσταση σ' αυτά, έχοντας σαφείς προσδοκίες για την ταχύτερη και μεγαλύτερη οικονομική τους ανάπτυξη (McLaughlan and Salt 2002:4).

Η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας και η ανάγκη για υψηλή ανταγωνιστικότητα διεθνώς αύξησε την ζήτηση για εργαζόμενους με εξειδίκευση στον αναπτυσσόμενο τομέα των υπηρεσιών και των οικονομικών γνώσεων. Ωστόσο ορισμένες ευρωπαϊκές και ασιατικές χώρες καθυστέρησαν να εφαρμόσουν πολιτικές προσέγγισης τέτοιων μεταναστών, οι οποίες συνήθως καταλήγουν στην μόνιμη εγκατάστασή τους.

1.3 Μετανάστευση χαμηλής ειδίκευσης

Η σταδιακή αύξηση του μορφωτικού επιπέδου στις αναπτυγμένες χώρες, η αναζήτηση των κατοίκων τους για απασχόληση αντίστοιχη των προσόντων τους σε συνδυασμό με την ανάγκη για ανοικοδόμηση των χωρών ύστερα από τον καταστροφικό Β Παγκόσμιο Πόλεμο,

οδήγησε σε ελλείψεις εργατικών χεριών χαμηλής ειδίκευσης στον κατασκευαστικό κλάδο και στον τομέα της γεωργίας, της μεταποίησης και των υπηρεσιών. Η στρατολόγηση μη εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού με εποχιακές ή ορισμένου χρόνου συμβάσεις, μπορεί να δημιουργήσει ένα ρεύμα εισροής μόνιμων μεταναστών όπως συνέβει με τα προγράμματα φιλοξενούμενων εργατών στην Ευρώπη μετά τον Β Παγκόσμιο (OECD, 2008).

Δεν υπάρχει κάποιος πρότυπος ορισμός για την μετανάστευση χαμηλής ειδίκευσης. Μπορεί να αναφέρεται σε χαρακτηριστικά του ίδιου του εργάτη ή της θέσεως εργασίας του (OECD, 2008). Συνήθως είναι δουλειές με χαμηλές αμοιβές και αφορούν τις αγροτικές εργασίες, τις κατασκευές και υπηρεσίες όπως οικιακοί βοηθοί και κηπουροί.

2. Κοινωνική μετανάστευση

Οπωσδήποτε η μεταναστευτική πολιτική κάθε χώρας διαμορφώνεται κυρίως από της οικονομικές ανάγκες και απαιτήσεις της. Όμως στα περισσότερα κράτη υπάρχουν διάυλοι-δύκτια που ενθαρρύνουν την μετανάστευση για κοινωνικούς λόγους (συγγένεια, φιλικές σχέσεις, κτλ.). Οι διάυλοι αυτοί επιτρέπουν την επανένωση των οικογενειών ή και την επιστροφή των μεταναστών στην χώρα καταγωγής τους. Κυρίαρχη αιτία της κοινωνικής μετανάστευσης είναι η οικογενειακή επανένωση που δίνει το δικαίωμα σε μόνιμα εγκατεστημένους μετανάστες να εξασφαλίσουν άδεια παραμονής για τα μέλη της οικογένειάς τους.

3. Προσφυγική Μετανάστευση

Οι μεταναστευτικοί διάυλοι που εξετάσαμε έως τώρα δημιουργήθηκαν και διαμορφώθηκαν μέσα από τις εκάστοτε πολιτικές που εφαρμόζαν τα διάφορα κράτη. Σε αντίθεση ο διάυλος της προσφυγικής μετανάστευσης είναι σε άμεση εξάρτηση και σύνδεση με την εξέλιξη του διεθνούς δικαίου. Όσοι αναζητούσαν καταφύγιο από συγκρούσεις και διώξεις χρειαζόταν έγγραφα προστασία και έμπρακτη βοήθεια ώστε να μπορέσουν να μετεγκατασταθούν. Στην πάροδο του χρόνου τα προσφυγικά κύματα πολλαπλασιάστηκαν ασκώντας ακόμα μεγαλύτερη πίεση στο θεσμικό πλαίσιο για το προσφυγικό ζήτημα.

Σύμφωνα με τον διεθνή ορισμό πρόσφυγας είναι όποιο άτομο βρίσκεται εκτός της χώρας υπηκοότητάς του, λόγω δικαιολογημένου φόβου διώξης, εξαιτίας της φυλής, εθνικότητας,

θηρσκειάς, κοινωνικής τάξης ή πολιτικών πεποιθήσεων και για τους λόγους αυτούς δικαιολογημένα αδυνατεί ή δεν επιθυμεί να επιστρέψει στην χώρα προελεύσεώς του. Οι πρόσφυγες προστατεύονται από το άρθρο 1 παρ. 2^α της Συμβάσης της Γενεύης του 1951, όπως τροποποιήθηκε από το άρθρο 12 του Πρωτοκόλλου της Νέας Υόρκης. Όσα κράτη υπέγραψαν την σύμβαση ή το πρωτόκολλο του 1967 συμφώνησαν να τους υπερασπίζονται και να μην τους επαναπροωθούν σε κράτη όπου απειλούνται με διώξεις.⁵

Αιτών άσυλο είναι το πρόσωπο που ζήτησε διεθνή προστασία και που η αίτηση του αναμένει έγκριση ώστε να του αναγνωριστεί η ιδιότητα του πρόσφυγα. Ωστόσο, είναι εύλογο να σημειώσουμε ότι κάποιος είναι πρόσφυγας, από την στιγμή που εκπληρώνει τα κριτήρια της Σύμβασης του 1951 για το καθεστώς των προσφύγων. Δηλαδή, η επίσημη αναγνώριση της ιδιότητας του ως πρόσφυγα, δεν του αποδίδει την ιδιότητα αυτή αλλά την επιβεβαιώνει, σύμφωνα με την Έπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών (UNHCR) για τους πρόσφυγες.

4. Παράνομη Μετανάστευση

Παράνομος μετανάστης είναι εκείνος ο οποίος δεν πληρεί τις νόμιμες προϋποθέσεις εισαγωγής στην χώρα εισόδου. Διεθνώς και διαχρονικώς πολλοί είναι οι χαρακτηρισμοί που έχουν χρησιμοποιηθεί για να προσδιορίσουν την ιδιότητα ενός μετανάστη ως παράνομο. Οι πλέον ευρέως διαδεδομένοι είναι εκτός από τον ταυτόσημο και: λαθραίος, αντικανονικός (irregular), χωρίς χαρτιά (undocumented) και παράτυπος (κατά παράβαση των τυπικών-νόμιμων διαδικασιών).

2.1 Προβληματική αναφορικά με την διάκριση των όρων

Συχνά οι όροι και οι ορισμοί που εξετάστηκαν στα παραπάνω κεφάλαια, διαπλέκονται και πολλές φορές συγχέονται μεταξύ τους, λόγω της ποικιλομορφίας των παραγόντων που διέπουν και καθορίζουν το φαινόμενο της μετανάστευσης.

Η σημερινή έξαρση της προσφυγικής κρίσης, συμπλέκεται και περιπλέκεται με το φαινόμενο της μαζικής οικονομικής μετανάστευσης και κάνει στην πλειονότητα τον περιπτώσεων δυσδιάκριτη την μία από την άλλη (Παναγιωτάκης, 2016:64). Επομένως είναι

⁵ Εγχειρίδιο για της διαδικασίες και τα κριτήρια καθορισμού του καθεστώτος των προσφύγων. ΣΤ' Έκδοση, Αθήνα 2009.

δύσκολο να διακρίνουμε τον οικονομικό μετανάστη από τον πρόσφυγα μιας και οι αιτίες ξενιτεμού τους σχετίζονται με την πολιτική, πολεμική αποσταθεροποίηση και την οικονομική διάλυση. Για παράδειγμα υπάρχουν περιοχές στο Αφγανιστάν ή τη Σομαλία που αν και είναι ειρηνευμένες, ο οικονομικός μαρασμός και η ένδεια έχουν οδηγήσει τους κατοίκους τους στο δύσκολο δρόμο της μετανάστευσης για να μπορέσουν να επιβιώσουν. Αυτοί οι άνθρωποι αν και στην ουσία είναι οικονομικοί μετανάστες πολλές φορές μεταχειρίζονται το πρόσχημα του πρόσφυγα για να μπορέσουν να επιτύχουν το ποθούμενο.

3. Μία σύντομη διαδρομή στην ιστορία της Ευρωπαϊκής Μετανάστευσης

Η ιστορία της μετανάστευσης είναι συνυφασμένη με την ανθρώπινη πορεία. Μετανάστες υπήρχαν ανέκαθεν, υπάρχουν και σήμερα και θα συνεχίσουν να υπάρχουν. Είναι φαινόμενο πολυδιάστατο και πολυεπίπεδο, εγγενές της ανθρώπινης εξέλιξης. Ο Η μετανάστευση δεν είναι απλώς ζήτημα δίψας για ταξίδι, τιμής, εκδίκησης ή ψυχικής αναζήτησης. Είναι όλα αυτά άλλα πολύ περισσότερο μία οικονομική, πολιτική και κοινωνική πράξη. Οι Ηνωμένες πολιτείες δημιουργήθηκαν από τους μετανάστες. Η ίδια η Ευρώπη γνώρισε την μετανάστευση είτε στέλνοντας τους κατοίκους της στις Ηνωμένες Πολιτείες, είτε δεχόμενη μετανάστες από άλλες χώρες.

Επιχειρώντας μία Ανάλυση της ιστορίας της μετανάστευσης στην Ευρώπη μπορούμε να την χωρίσουμε σε τέσσερις διαφορετικές φάσεις.(Zimmermann, 1995:37).

Α Φάση: 1945-1973

Είναι μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο η περίοδος της ανοικοδόμησης των χωρών και του αποικιοκρατισμού. Κύρια αιτία μετανάστευσης αυτή την περίοδο, ήταν η μετακίνηση των πληθυσμών εξαιτίας του πολέμου και η επιστροφή των αποίκων και του εργατικού δυναμικού από της αποικίες (Χλέτσος, 2001:21). Συγκεκριμένα στην Ευρώπη η περίοδος αμέσως μετά τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο χαρακτηρίστηκε από μεγάλα μεταναστευτικά ρεύματα από το Νότο προς τον Βορά με αφετηρία τις χώρες της Βόρειας Μεσογείου (Ελλάδα, Πορτογαλία, Ιταλία, Ισπανία). Οι χώρες της Δυτικής και της Βόρειας Ευρώπης, όπως το Βέλγιο, η Μεγάλη Βρετανία, η Γαλλία η Σουηδία και η Γερμανία, υποδέχτηκαν μετανάστες από τη Νότια Ευρώπη και την Μεσόγειο, αλλά και από χώρες της Αφρικής της Καραϊβικής και της Ασίας. Αυτή η περίοδος υπήρξε περίοδος ευκαιριών ανοικοδόμησης και βιομηχανικής ανάπτυξης για την Ευρώπη, η οποία ύστερα από ένα καταστροφικό πόλεμο με τεράστιες και ανυπολόγιστες υλικές ζημιές και ανθρώπινες απώλειες, αντιμετώπιζε μεγάλες ελλείψεις σε εργατικό δυναμικό. Ξένοι εργάτες λοιπόν κάλυψαν τις ανάγκες της εγχώριας αγοράς εργασίας και θεωρούνταν κατά κανόνα προσωρινοί κάτοικοι. Οι μεταναστευτικές ροές από χώρες εκτός Ευρώπης πατερχόταν κυρίως από πρώην αποικίες των χωρών προορισμού, ιδιαίτερα στην περίπτωση της Βρετανίας της Γαλλίας, του Βελγίου και της Ολλανδίας. Οι μετανάστες αυτοί, συναντούσαν συνήθως μια ευνοϊκή μεταναστευτική πολιτική εργασίας, απολάμβαναν ειδικά προνόμια και σε ορισμένες περιπτώσεις ακόμη και πλήρη αναγνώριση πολιτικών δικαιωμάτων. Ο συγκεκριμένος τύπος μετανάστευσης, ήταν

άμεσα συσχετισμένος με το βιομηχανικό πρότυπο συστήματος βιομηχανικής παραγωγής του φορντισμού και λάμβανε χώρα μέσα από πολιτικές προσέλκυσης μεταναστών από επιχειρήσεις καθώς και μέσω διμερών συμφωνιών των χωρών προέλευσης και προορισμού. Παρά το γεγονός ότι αρκετοί οικονομικοί μετανάστες τελικά επέστρεψαν στις πατρίδες τους, αρκετοί παρέμειναν πίσω, εγκαταστάθηκαν μόνιμα και επανεννόθηκαν με τις οικογένειές τους, φέρνοντας έτσι τις χώρες υποδοχής αντιμέτωπες με σημαντικές κοινωνικές και πολιτικές προκλήσεις, που προβληματίζουν και συνεχίζουν να προβληματίζουν την Ευρώπη ακόμα και σήμερα (Τριανταφυλλίδου, Γρώπα, 2009:28).

Β Φάση 1973-1988

Η μετανάστευση στα μέσα της δεκαετίας του 80 στην Ευρώπη, άρχισε να αλλάζει μορφή εξαιτίας των πετρελαϊκών κρίσεων. Η οικονομική ύφεση και η ανεργία άρχισαν να γίνονται αντιληπτές ιδίως στις παραδοσιακές βιομηχανικές οικονομίες της Βρετανίας και του Βελγίου. Εξαιτίας όμως των μεταναστευτικών οικονομικών πολιτικών της ευρωπαϊκής κοινότητας τα μεταναστευτικά ρεύματα από τη Νότια προς τη Βόρεια Ευρώπη σταδιακά μειώθηκαν. Όταν η Ελλάδα η Πορτογαλία και Ισπανία εντάχθηκαν στην ΕΟΚ, ελάχιστοι πολίτες των χωρών αυτών, μετανάστευαν για λόγους εργασίας στα κράτη-μέλη της Βόρειας Ευρώπης. Επίσης, η βιομηχανική ανάπτυξη στη Νότια Ευρώπη και η άνοδος του τομέα των υπηρεσιών, διεύρυναν την αγορά εργασίας και δημιούργησαν νέες θέσεις απασχόλησης, με αποτέλεσμα, τον περιορισμό της διάθεσης για οικονομική μετανάστευση του εγχώριου πληθυσμού. Επιπλέον οι χώρες της Βόρειας και της Δυτικής Ευρώπης είχαν εγκαταλείψει πια τις πολιτικές προσέλκυσης εργατικού δυναμικού ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του 1970 επιδιώκοντας την μηδενική μετανάστευση. Για τον ίδιο λόγο μειώθηκαν αντίστοιχα και οι μεταναστευτικές ροές στην Ηπειρωτική Ευρώπη και τη Βρετανία από τις χώρες της Αφρικής και της Ασίας. Πολλές χώρες όπως η Βρετανία και η Γαλλία εφάρμοσαν περιοριστικές μεταναστευτικές πολιτικές προκειμένου να πετύχουν την ενσωμάτωση των ήδη υφιστάμενων μεταναστών. Σε χώρες όπως το Βέλγιο η Δανία και Γερμανία οι άδειες διαμονής μειώθηκαν ενώ το θέμα της ενσωμάτωσης έμεινε μακριά από το προσκήνιο μέχρι την δεκαετία του 1980. Στην κεντρική και Ανατολική Ευρώπη τα μεταναστευτικά ρεύματα περιορίστηκαν δραστικά τη μεταπολεμική περίοδο και μέχρι το 1989. Τη δεκαετία του 1980 η κατάσταση άρχισε και πάλι να αλλάζει, η παγκόσμια οικονομική ολοκλήρωση μέσω των διεθνών συμφωνιών για το εμπόριο και τις υπηρεσίες, η παγκοσμιοποίηση του κεφαλαίου και της εργασίας και η τεράστια ανάπτυξη των δικτύων μεταφορών και επικοινωνιών συνέβαλαν στην εμφάνιση νέων τύπων μεταναστευτικών ρευμάτων. Το νομικό καθεστώς των

μεταναστών που σε πολλές των περιπτώσεων έρχονται στις χώρες υποδοχής χωρίς χαρτιά, είναι επισφαλές και ο χρόνος διαμονής των μεταναστών διακρίνεται από μεγάλες διαφοροποιήσεις.

Γ Φάση (δεκαετία του 2000)

Μετά την κατάρρευση των κομμουνιστικών καθεστώτων στην κεντρική και ανατολική Ευρώπη (ΚΕΑ) και το άνοιγμα των συνόρων μεταξύ των χωρών της ανατολικής και δυτικής Ευρώπης, πολλοί πολίτες της ΚΕΑ στην προσπάθειά τους να αντιμετωπίσουν τις νέες απειλητικές συνθήκες που δημιουργούσε η αποδόμηση του συστήματος παραγωγής, αποφάσισαν να αναζητήσουν την τύχη τους για ένα καλύτερο μέλλον στη δυτική και νότια Ευρώπη. Οι πολίτες αυτοί, απασχολήθηκαν κατά κύριο λόγο, σε εξειδικευμένους και σχετικά μικρούς τομείς της αγοράς εργασίας. Επιπλέον, στο άνοιγμα των συνόρων, προστέθηκε μία μεγάλη ποικιλομορφία μεταναστευτικών ρευμάτων, που συνδέουν σε περίπλοκα δίκτυα τις χώρες της Ανατολικής, Κεντρικής και Δυτικής Ευρώπης (Wallace and Stola, 2001- Favell and Hancen, 2002). Οι αλλαγές αυτές, οδήγησαν στην αναθεώρηση της πολιτικής της μηδενικής μετανάστευσης τις περισσότερες τουλάχιστον Ευρωπαϊκές χώρες. Οι μετανάστες που εισήλθαν σε αυτές, επέλεξαν διάφορους εναλλακτικούς δρόμους. Είτε λαθραία, είτε αιτούντες άσυλο, είτε ως οικονομικοί μετανάστες. Κατά τον Jordan και Duvell, (2003) κάποιοι έφτασαν ακόμα και με τουριστικές φοιτητικές θεωρήσεις εισόδου και παραβίασαν την διάρκεια η τον σκοπό έκδοσής τους. Οι μεταναστευτικές πολιτικές που υιοθέτησαν τα Ευρωπαϊκά κράτη, περισσότερο ή λιγότερο ευέλικτες και ανοιχτές, συνδιαμόρφωσαν, εκείνες τις ιδιαίτερες μορφές μετανάστευσης και τις συνθήκες διαβίωσης των μεταναστών σε κάθε χώρα, ενώ η αποτελεσματικότητά τους, αναφορικά με τον έλεγχο των μεταναστευτικών ροών ήταν ελλιπής. Η διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στους οικονομικούς μετανάστες και σε αυτούς που μεταναστεύουν για διαφορετικούς λόγους γίνεται όλο και πιο ασαφής. Έτσι, άνθρωποι που αναζητούν καταφύγιο από πολιτικές διώξεις, σε ορισμένες περιπτώσεις επιλέγουν τον δρόμο της οικονομικής μετανάστευσης (Wallance, 2002:603). Οι χώρες της νότιας Ευρώπης, προσπάθησαν να διαχειριστούν το ζήτημα αρχικά με προγράμματα νομιμοποίησης των παράνομων μεταναστών και στην συνέχεια με πολιτικές για την οικονομική και πολιτισμική ενσωμάτωσή τους.

Ρίχνοντας μία συνολική ματιά στη μεταπολεμική περίοδο παρατηρούμε ότι χώρες αποστολής μεταναστών παραδείγματος χάρη Ελλάδα μετατράπηκαν σε φορείς υποδοχής. Τα χαρακτηριστικά όμως της μετανάστευσης προς τη Βόρεια Ευρώπη διαφοροποιούνται από τα

χαρακτηριστικά προς στη Νότια. Οι μετανάστες προς τη Βόρεια, προερχόταν από λίγα κράτη, ήταν χαμηλού μορφωτικού επιπέδου, κατά κανόνα νόμιμοι, έβρισκαν θέση εργασίας συνήθως στο Δημόσιο και απολαμβάνουν την κοινωνική προστασία στη βάση των συγκεκριμένων διμερών σχέσεων. Αντιθέτως, οι μετανάστες στη Νότια Ευρώπη προερχόταν από διάφορα κράτη με διαφορετικό μορφωτικό επίπεδο συνήθως ήταν παράνομοι, ενσωματώνονταν την αγορά εργασίας κυρίως μέσω ιδιωτικών γραφείων, και δεν απολάμβαναν κοινωνική προστασία αλλά ούτε και κάποια άλλη παροχή (Baldwin, Edwards, 1999:319).

Τελευταία φάση

Σήμερα η σύγχρονες μεταναστευτικές ροές στην ΕΕ διαμορφώνονται μέσα από τις μετακινήσεις από την Ανατολική προς την Κεντρική Ευρώπη και από διάφορες χώρες της Αφρικής και τις Ασίας προς την Κεντρική και πάλι Ευρώπη. Οι πολεμικές συρράξεις, η γενικότερη αστάθεια κυρίως στην Μέση Ανατολή, στην Βόρεια και την Υποσαχάρια Αφρική έχουν οδηγήσει στην δημιουργία ενός τεράστιου μεταναστευτικού κύματος προς την Ελλάδα, την Ιταλία και την Μάλτα αφήνοντας χιλιάδες νεκρούς στα νερά της Μεσογείου και του Αιγαίου με εκατοντάδες χιλιάδες από αυτούς να παγιδεύονται σε κέντρα κράτησης στις παραπάνω χώρες και πολλά εκατομμύρια ακόμα να βρίσκονται σε χώρες της Μέσης Ανατολής όπως η Τουρκία, ο Λίβανος και η Ιορδανία δοκιμάζοντας τις αντοχές της Ευρώπης και την επάρκεια της μεταναστευτική της πολιτικής.

4. Θεωρητικές προσεγγίσεις της μετανάστευσης

Η μελέτη της μετανάστευσης στην Ε.Ε απαιτεί όχι μόνο την διερεύνηση των συνθηκών του ευρύτερου οικονομικό-κοινωνικοπολιτικού περιβάλλοντος στο οποίο διαμορφώνεται, αλλά και την κατανόηση των βασικότερων θεωρητικών μοντέλων που ερμηνεύουν την διεθνή μετανάστευση, τα οποία παρουσιάζονται παρακάτω.

4.1 Νεοκλασική οικονομική θεωρία

Η Νεοκλασική θεωρία προέρχεται από μία σειρά υποδειγμάτων που διερευνούν τη σχέση μεταξύ εσωτερικής μετανάστευσης και ανάπτυξης (Ranis & Fei, 1961 και Harris & Todaro, 1970). Σύμφωνα με τη θεωρία αυτή, η Διεθνής μετανάστευση προκαλείται από τις γεωγραφικές διαφορές στην προσφορά και τη ζήτηση εργασίας. Οι μετανάστες εγκαταλείπουν χώρες με χαμηλούς μισθούς για να μεταφερθούν σε χώρες με υψηλούς. Συνέπεια αυτού, είναι η μείωση του διαθέσιμου εργατικού δυναμικού στη χώρα προέλευσης και η άνοδος των επιπέδων των μισθών. Αντίθετα η προσφορά εργασίας στη χώρα εγκατάστασης αυξάνει και οι μισθοί αντιστοίχως μειώνονται. Τα βασικά σημεία αυτής της θεωρίας είναι (Τριανταφυλλίδου και Μαρούκης, 2010a:32):

- Η διεθνής μετανάστευση οφείλεται στις διαφορές στα επίπεδα μισθών μεταξύ των χωρών.
- Μετανάστευση εργαζομένων δεν μπορεί να συμβεί αν δεν υπάρχουν τέτοιες διαφορές.
- Βασικό κριτήριο για την απόφαση ενός ατόμου να μεταναστεύσει, όταν όλοι οι άλλοι παράγοντες παραμένουν σταθεροί (*ceteris paribus*), είναι η μεγιστοποίηση της μέγιστης δυνατής προσωπικής του ωφέλειας, πράγμα το οποίο συνήθως μεταφράζεται με μεγαλύτερο εισόδημα. (Harris and Torando, 1970:132)
- Οι αγορές εργασίας είναι οι βασικοί μηχανισμοί που επηρεάζουν την διεθνή μετανάστευση. Άλλου είδους αγορές δεν ασκούν ιδιαίτερη επιρροή στις μεταναστευτικές ροές.
- Για να διαχειριστούν τις μεταναστευτικές ροές οι κυβερνήσεις των εκάστοτε χωρών υποδοχής, οφείλουν να επηρεάσουν τόσο την εγχώρια αγορά εργασίας τους, όσο και των χωρών προέλευσης.

4.2 Τα νέα οικονομικά της μετανάστευσης

Η θεωρία αυτή διαμορφώθηκε στα μέσα της δεκαετίας του 1980. Υπόβαθρό της υπήρξε η κριτική που άσκησαν στις υποθέσεις και τα συμπεράσματα της νεοκλασικής προσέγγισης οι Stark & Bloom (1985). Εστιάζει την προσοχή της στο νοικοκυριό ως βασικό δρώντα της μετανάστευσης και όχι στο άτομο αυτό καθ' αυτό. Ο όρος του νοικοκυριού αναφέρεται σε όλα τα μέλη της ευρύτερης οικογένειας τα οποία ζουν μαζί και δρουν συλλογικά όχι απλά για την μεγιστοποίηση του προσδοκώμενου εισοδήματός (όπως υποστηρίζει η νεοκλασική θεώρηση) αλλά και για τον περιορισμό των κινδύνων απώλειας του, αντίστοιχα. (Katz & Stark: 253). Αντίθετα με τα άτομα, τα νοικοκυριά, μπορούν να εφαρμόσουν στρατηγικές διαφοροποιώντας τον ρόλο κάθε εργαζόμενου μέλους τους, έτσι ώστε να επιτύχουν τα καλύτερα δυνατά οικονομικά αποτελέσματα. Τα βασικά σημεία αυτής της θεώρησης συνοψίζονται ως εξής (Τριανταφυλλίδου και Μαρούκης, 2010b:35):

- Η ανάλυση της μετανάστευσης πρέπει να εστιάζει στη μελέτη των οικογενειών, νοικοκυριών η γενικά στις κοινωνικά προσδιορισμένες μονάδες παραγωγής και κατανάλωσης σε μία χώρα και όχι στα άτομα..
- Τα νοικοκυριά μπορούν να κινητοποιηθούν ώστε να στείλουν κάποια μέλη τους ως μετανάστες ανεξάρτητα από τις διαφορές σε μισθούς ανάμεσα στις χώρες καταγωγής και υποδοχής.
- Η Διεθνής μετανάστευση δεν σταματά όταν επέλθει εξίσωση των μισθών μεταξύ χωρών. σχετίζεται με τους ευρύτερους μηχανισμούς λειτουργίας της αγοράς εργασίας στη χώρα προέλευσης και στη χώρα προορισμού.
- Η πιθανότητα μετανάστευσης για την επιδίωξη επιπλέον στο εισόδημα σχετίζεται και με τη γενικότερη κοινωνικοοικονομική θέση του νοικοκυριού. Για ένα δηλαδή ευκατάστατο νοικοκυριό το προσδοκώμενο όφελος θα πρέπει να είναι αρκετά υψηλό, ενώ για ένα λιγότερο ευκατάστατο το κίνητρο μετανάστευσης μπορεί να είναι ισχυρό ακόμα και αν το προσδοκώμενο όφελος είναι μικρότερο.
- Οι κυβερνήσεις μπορούν να επηρεάσουν τις μεταναστευτικές ροές όχι μόνο μέσα από πολιτικές που αφορούν την αγορά εργασίας αλλά και μέσα από αυτές που διέπουν το κράτος πρόνοιας και την ασφάλιση.
- Η αύξηση ή η μείωση του εισοδήματος δεν ορίζεται απόλυτα μέσα σε ένα νοικοκυριό, αλλά σε σχέση με την αύξηση ή μείωση του εισοδήματος σε άλλα νοικοκυριά του ίδιου τύπου η περιοχής. Μπορεί δηλαδή ένα νοικοκυριό να έχει

ισχυρό κίνητρο για μετανάστευση, για να μειώσει την αίσθηση σχετικής στέρησης (relative deprivation) που βιώνει σε σχέση με άλλα νοικοκυριά με τα οποία συγκρίνει την κατάστασή του.

- Το εισόδημα είναι σχετικό επίσης διότι εξαρτάται και από τους κινδύνους που διατρέχει ένα νοικοκυριό να το απωλέσει. Δηλαδή ένα νοικοκυριό μπορεί να προβεί σε διεθνή μετανάστευση για να δημιουργήσει μία εναλλακτική πηγή εισοδήματος όχι τόσο για να το αυξήσει αλλά για να το προστατεύσει από τους πιθανούς κινδύνους οι ζημιές που αντιμετωπίζει στη χώρα καταγωγής. Στις χώρες όπου οι κυβερνητικές πολιτικές οδηγούν σε αύξηση του μέσου εισοδήματος αλλά τα πιο φτωχά νοικοκυριά δεν συμμετέχουν στην αύξηση αυτή, οι μεταναστευτικές εκροές μπορεί να αυξηθούν.

4.3 Η θεωρία των παγκόσμιων συστημάτων (world systems theory)

Σύμφωνα με τη θεωρία των παγκόσμιων Συστημάτων (Wallerstein, 1974:40-48) η διεθνής μετανάστευση:

- Είναι μία φυσική συνέπεια του σχηματισμού και της επέκτασης της καπιταλιστικής αγοράς στις αναπτυσσόμενες χώρες.
- Λειτουργεί σε αντίθετη κατεύθυνση από τη μετακίνηση κεφαλαίων και αγαθών. Οι πιο φτωχές δηλαδή χώρες καταλήγουν να εξάγουν ανθρώπινο δυναμικό και να εισάγουν κεφάλαια και άλλα προϊόντα.
- Σχετίζεται με την αποικιοκρατία λόγω των ιδιαίτερων πολιτιστικών γλωσσικών οικονομικών διοικητικών δεσμών που αυτή δημιούργησε μεταξύ της μητρικής χώρας και των αποικιών της.
- Επηρεάζεται από τις κυβερνήσεις στον βαθμό και μόνο στον οποίο αυτές μπορούν να επηρεάσουν τις κινήσεις των πολυεθνικών εταιρειών και την μεταφορά κεφαλαίων και προϊόντων.

4.4 Η θεωρία της διττής αγοράς εργασίας (dual labor market theory)

Η θεωρία της δύτης εργασίας εμφανίστηκε στα τέλη της δεκαετίας του 1970. Βασικός της διαμορφωτής είναι ο Piore (1979) ο οποίος ισχυρίζεται ότι η Διεθνής μετανάστευση σχετίζεται με μία εγγενή και συνεχή ανάγκη των οικονομικά αναπτυγμένων χωρών για μεταναστευτική εργασία. Η μετανάστευση δεν προκαλείται μόνο από τους παράγοντες ώθησης (push factors) εργατικού δυναμικού, όπως είναι η ανεργία και οι χαμηλές αποδοχές,

στις χώρες προέλευσης, αλλά και από τους λεγόμενους παράγοντες ελκύνσεις (pull factors), στις χώρες υποδοχής (ευνοϊκή μεταναστευτική πολιτική, καλές οικονομικές, δημογραφικές συνθήκες κ.α).

4.5 Η θεωρία του κοινωνικού κεφαλαίου- Μεταναστευτικά δίκτυα

Κύριοι εκφραστές αυτής της θεωρίας υπήρξαν οι Bourdieu, Coleman και Putnam. Το κοινωνικό κεφάλαιο, συγκροτείται από εκείνα τα χαρακτηριστικά της κοινωνικής οργάνωσης όπως τα δίκτυα, οι νόρμες και η κοινωνική εμπιστοσύνη, τα οποία διευκολύνουν τη συνεργασία των ατόμων, με σκοπό την επίτευξη ενός κοινού οφέλους (Putnam, 1995: 65). Όσον αφορά τα μεταναστευτικά δίκτυα, είναι ένα σύνολο διαπροσωπικών δεσμών που συνδέουν τους μετανάστες, πρώην και νυν μεταξύ τους, αλλά καθώς και με άλλα άτομα των χωρών προέλευσης και προορισμού, μέσα από σχέσεις συγγένειας, φιλίας και κοινού τύπου καταγωγής. Καθώς τα δίκτυα αυτά επεκτείνονται αυξάνεται και η πιθανότητα της διεθνούς μετανάστευσης σε μία χώρα προέλευσης, καθώς μειώνεται το κόστος και οι κίνδυνοι που αυτή συνεπάγεται ενώ παράλληλα αυξάνονται τα προσδοκώμενα οφέλη. Η συμμετοχή σε ένα δίκτυο αποτελεί ένα είδος κοινωνικού κεφαλαίου μέσω του οποίου οι υποψήφιοι μετανάστες αποκτούν γνώση, στήριξη και γενικότερα πόρους που διευκολύνουν την πρόσβαση τους σε ξένες αγορές εργασίας (Choldin, 1973: 167-173, Coleman, 1988: 98).

4.6 Τα χαρακτηριστικά της μετανάστευσης

Με αφορμή όλες αυτές τις θεωρίες που αναλύσαμε παραπάνω μπορούμε να συνοψίσουμε τα χαρακτηριστικά της μετανάστευσης γύρω από τρεις άξονες:

- το αυτεξούσιο του μετανάστη
- την κοινωνική δύναμη των μεταναστευτικών διαδικασιών
- τις πολιτικές και οικονομικές δομές (castles, 2004:870)

Στο βαθμό που η απόφαση ενός ατόμου να μεταναστεύσει είναι ελεύθερη, επηρεάζεται από πολλούς και διάφορους παράγοντες. Η διαφορά των αμοιβών από τη μία χώρα στην άλλη δεν αρκεί για να μετατρέψει έναν δυνητικό μετανάστη σε πραγματικό. Το κόστος και οι κίνδυνοι για κάθε άτομο εξαρτώνται από το μορφωτικό του επίπεδο, τους οικονομικούς πόρους, το κοινωνικό κεφάλαιο, τη πρόσβαση του σε πληροφόρηση, τα κοινωνικά δίκτυα και άλλους παράγοντες. Επιπλέον οι παράγοντες ώσης και έλξης της μετανάστευσης εξαρτώνται από το τι ισχύει σε τοπικό ή εθνικό επίπεδο στη χώρα προέλευσης και στη χώρα

προορισμού. Οι στόχοι και οι επιθυμίες του ατόμου, τα δίκτυα και οι παράγοντες του μακροεπιπέδου αλληλοεπιδρούν δυναμικά. Αυτή είναι μία αρκετά καλή εξήγηση γιατί κάποιοι μεταναστεύουν ενώ κάποιοι άλλοι όχι. Εντούτοις δεν διαμορφώνουν ένα γενικό μοντέλο ή μία γενική θεωρία για τη μετανάστευση. Η απόφαση για μετανάστευση είναι μία πολυσύνθετη διαδικασία ενώ η παγκοσμιοποίηση στις μέρες μας γεννά αρκετά μεγάλες πιέσεις τα σύνορα των αναπτυγμένων χωρών (Francenck and Giovanni, 2009).

4.7 Οι αιτίες της σύγχρονης μετανάστευσης στην Ε.Ε

Σε μία προσπάθεια να εντοπίσουμε αν και σε πιο βαθμό, οι παραπάνω θεωρητικές προσεγγίσεις (κυρίως οικονομικές), μπορούν να ερμηνεύσουν τα αίτια της μετανάστευσης στην Ε.Ε σήμερα, διαπιστώνομαι ότι σε γενικές γραμμές το κάνουν σε ικανοποιητικό βαθμό. Σίγουρα η οικονομική ανέχεια με την συνακόλουθη χαμηλή ποιότητα υπηρεσιών που μαστιάζει πολλές περιοχές της Αφρικής και της Ασίας, η δυνατότητα για καλύτερες αμοιβές και συνθήκες διαβίωσης στις αναπτυγμένες Ευρωπαϊκές χώρες, αποτελούν ισχυρό κίνητρο για μετανάστευση. Το όλο μεταναστευτικό εγχείρημα το διευκολύνουν βέβαια τα ήδη διαμορφωμένα μεταναστευτικά δίκτυα και η επιθυμία της οικογενειακής επανένωσης. Επίσης οι φθηνότερες μεταφορές, επικοινωνίες και οι διεθνείς τραπεζικές υπηρεσίες, μειώνουν ολόένα και περισσότερο τους κινδύνους και το κόστος της μετανάστευσης.

Ωστόσο δεν πρέπει να ξεχνάμε την πληθυσμιακή γήρανση της Ευρώπης και τον αργό ρυθμό αύξησης του πληθυσμού της. Το 1950, ο πληθυσμός της Ευρώπης ήταν 549 εκατομμύρια. Σήμερα είναι 743 εκατομμύρια, αλλά αναμένεται να μειωθεί στα 709 μέχρι το 2050. Αντίστοιχα ο πληθυσμός της Αφρικής αυξήθηκε από 230 εκατομμύρια το 1950 σε 1,2 δισεκατομμύρια σήμερα, με συνεχείς αυξητικές τάσεις. Αυτή η έλλειψη, ιδιαίτερα νέου ηλικιακά ευρωπαϊκού εργατικού δυναμικού, συγκριτικά με την υπερπροσφορά ειδικά από την Αφρική, δημιουργούν αντίστοιχα παράγοντες έλξης και ώσης για μετανάστευση. Ένα θέμα όμως που θα το αναλύσουμε εκτενέστερα σε επόμενο κεφάλαιο⁶.

Επίσης, σημαντικός λόγος τόσο της παγκόσμιας όσο και της Ευρωπαϊκής μετανάστευσης, αποτελεί ο κλιματικός παράγοντας. Πολλοί άνθρωποι από την υποσαχάρια Αφρική έχουν αναγκαστεί να μεταναστεύσουν στην Ε.Ε λόγω της λειψυδρίας. Σύμφωνα με έκθεση της Παγκόσμιας Τράπεζας η αλλαγή του κλίματος θα αναγκάσει παραπάνω από 143

⁶ <https://www.rte.ie/brainstorm/2018/0203/938046-the-push-and-pull-factors-behind-migration-to-europe/>
«The push and pull factors behind migration to Europe»

εκατομμύρια ανθρώπους να εκπατριστούν και ίσως μόνιμα λόγω ανόδου της στάθμης της θάλασσας, των πλημμυρών, των ξηρασιών και των ακραίων φαινομένων όπως καύσωνες και φυσικές καταστροφές⁷

Όσον αφορά την εν εξελίξει προσφυγική κρίση, μπορούμε να πούμε ότι σε μεγάλο βαθμό προέκυψε μέσα από την συγκυρία των διαδοχικών κρατικών καταρρεύσεων στην ευρύτερη περιοχή της Κεντρικής και Δυτικής Ασίας. Για παράδειγμα, μετά από την κατάρρευση της Συρίας πάρα πολλοί άνθρωποι αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν την χώρα, κατευθυνόμενοι προς τις εύρωστες ευρωπαϊκές μητροπόλεις. Η ένταση του προσφυγικού ζητήματος σήμερα, κλιμακωτά δημιουργήθηκε από τις εξελίξεις που διαδραματίστηκαν κυρίως στην Συρία, το Ιράκ και το Αφγανιστάν. Σε περιοχές δηλαδή που σημαδεύτηκαν από εξωτερικές παρεμβάσεις με αποκορύφωμα την διπλή εισβολή των ΗΠΑ στο Αφγανιστάν το 2001 και το Ιράκ το 2003. Επίσης κομβικό σημείο για την αποσταθεροποίηση της ευρύτερης περιοχής της Μέσης Ανατολής αποτέλεσαν οι στρατιωτικές επιχειρήσεις ενός ευρύτερο συνασπισμού κρατών με επικεφαλή τις ΗΠΑ το 2014, με βομβαρδισμούς εναντίον περιοχών του Ιράκ και της Συρίας που είχε καταλάβει το ISIS, με αποτελέσματα την καταστροφή ολόκληρων πόλεων και την απώλεια ζωής χιλιάδων ανθρώπων. Αλώςτε η τρομοκρατική, αυταρχική διακυβέρνηση των ηγετών του Ισλαμικού Κράτους αποτελεί από μόνο του ισχυρό κίνητρο μετανάστευσης και αναζήτησης διεθνούς προστασίας (Παναγιωτάκης 2016:67-71).

⁷ <https://news.nationalgeographic.com/2018/03/climate-migrants-report-world-bank-spd/?beta=true> « 143 Million People May Soon Become Climate Migrants»

5. Η Μεταναστευτική Πολιτική Της Ευρωπαϊκής Ένωσης

5.1 Η έννοια της μεταναστευτικής πολιτικής

Αναφερόμενοι στον όρο μεταναστευτική πολιτική εννοούμε το εύρος των πολιτικών ενεργειών κάτω από το πρίσμα του οποίου διέπονται η είσοδος, η παραμονή, οι συνθήκες διαβίωσης και απασχόλησης των μεταναστών και εξυπηρετούνται οι προτεραιότητες, οι ανάγκες και οι στόχοι του κράτους ή του συνόλου των κρατών που την εφαρμόζουν.

Βέβαια πρέπει να διαχωρίσουμε το φαινόμενο της μετανάστευσης και τις επιπτώσεις του, από την μεταναστευτική πολιτική που ασκείται και έχει ως σκοπό να το ελέγξει, να το οργανώσει και να το περιορίσει ή όχι, ανάλογα με τις εκάστοτε σκοπιμότητες που εξυπηρετούνται.

Σύμφωνα με τον Schnapper η μεταναστευτική πολιτική είναι το σύνολο των μέτρων και κοινωνικών πρακτικών που ρυθμίζονται βάση δύο αξόνων οι οποίοι:

- Ρυθμίζουν την είσοδο, την παραμονή και την εργασία των εισερχομένων μη πολιτών μίας κοινωνίας, καταπολεμούν την λαθρομετανάστευση και ενθαρρύνουν την επιστροφή ή την προσωρινή παραμονή.
- Αντιμετωπίζουν τους ήδη εγκατεστημένους μετανάστες. Ο δεύτερος άξονας είναι ο άξονας της κοινωνικής πολιτικής που διακρίνεται σε επιμέρους πολιτικές ένταξης και ενσωμάτωσης των μεταναστευτικών πληθυσμών. Δηλαδή την εκπαιδευτική, στεγαστική πολιτική, πολιτικές υγείας, πρόνοιας και κοινωνικής ασφάλισης κ.α. (Schnapper, 1992:29-30).

Από τα παραπάνω διαφαίνεται πόσο σημαντική είναι η άσκηση της μεταναστευτικής πολιτικής, τόσο για την εξωτερική επιβεβαίωση της εθνικής κυριαρχίας ενός κράτους, όσο και για την εξασφάλιση της εσωτερικής συνοχής μίας κοινωνίας (Μπαγκαβός και Παπαδοπούλου, 2015:24).

5.2 Αρχές που ρυθμίζουν τις Ευρωπαϊκές μεταναστευτικές πολιτικές

Οι μεταναστευτικές πολιτικές της ΕΕ διέπονται από ορισμένες θεμελιώδεις αρχές, οι οποίες είναι:

- **Σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και καταπολέμηση των διακρίσεων**

Η ευρωπαϊκή νομοθεσία προστατεύει τόσο τους πολίτες της ΕΕ όσο και τα πρόσωπα που βρίσκονται στα χωρικά της σύνορα από τις διακρίσεις λόγω φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής⁸, ηλικίας ή φύλου⁹, θρησκευτικών και πολιτικών πεποιθήσεων και σεξουαλικού προσανατολισμού¹⁰. Οι μετανάστες τρίτων χωρών για παράδειγμα απαγορεύεται να υφίστανται διακρίσεις στον εργασιακό τους χώρο λόγω της καταγωγής ή του φύλου τους.

- **Αναλογικότητα**

Η ευρωπαϊκή δράση θα πρέπει να διενεργείται στην απλούστερη δυνατή και σαφή της μορφή, με τέτοιο τρόπο ώστε να υλοποιείται αποτελεσματικότερα η εφαρμογή της.

- **Επικουρικότητα**

Η ευρωπαϊκή δράση για την μετανάστευση δεν πρέπει να επιχειρείται ή να ρυθμίζεται μόνο στο επίπεδο της Ένωσης, αλλά όπου εξυπηρετείται καλύτερα σε περιφερειακό ή εθνικό επίπεδο, μέσα σε ένα πνεύμα συνεργασίας που απορρέει από την θέσπιση κοινών πολιτικών και κανόνων μεταξύ των κρατών μελών (Μούσης, 2015a:32).

Η ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική θα πρέπει να διακρίνεται και από τις αρχές τις αλληλεγγύης, της αμοιβαίας εμπιστοσύνης και του καταμερισμού των ευθυνών των κρατών.

5.3 Σύγχρονες Μεταναστευτικές πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης

5.3.1 Το Κανονιστικό Πλαίσιο της Ε.Μ.Π

Απέναντι στις μεγάλες προκλήσεις της παγκόσμιας μετανάστευσης η Ευρώπη βρέθηκε θεσμικά και πολιτικά ανεπαρκής. Το φλέγον ζήτημα της εκμετάλλευσης των μεταναστών για την άνοδο της οικονομίας και το χαμηλό επίπεδο της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, έπρεπε με κάποιο τρόπο να αντιμετωπιστούν. Ένα πρώτο βήμα έγινε με την **Συνθήκη της ΕΟΚ (1957)** που βασική της αποστολή ήταν η ανάθεση στους κοινοτικούς θεσμούς της δημιουργίας μίας κοινής αγοράς μεταξύ των κρατών μελών. Η **Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη (Ε.Ε.Π)** τον Ιούλιο του 1987 ήρθε να συμπληρώσει την Συνθήκη της Ρώμης υποχρεώνοντας την Κοινότητα να

⁸ Οδηγία 2000/78/ΕΚ για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση

⁹ Οδηγία 2000/43/ΕΚ για την φυλετική ισότητα

¹⁰ Οδηγία για την ισότητα μεταξύ των φύλων:

2006/54/ΕΚ όσον αφορά την απασχόληση, 2004/113/ΕΚ όσον αφορά τα αγαθά και τις υπηρεσίες, 79/3/ΕΟΚ όσο αφορά την κοινωνική ασφάλιση

πάρει τα μέτρα που ήταν αναγκαία για την ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς και την ελεύθερη κυκλοφορία προσώπων, υπηρεσιών, προϊόντων και κεφαλαίων, αποτελώντας κομβικό σημείο για την εσωτερική μετανάστευση (Μούτσης, 2015b:21).

Στα πλαίσια της **Συμφωνίας Σέγκεν** (1985) και έναρξη ισχύος από το 1995, για την σταδιακή εξάλειψη των ελέγχων τους στα κοινά τους σύνορα οι Χώρες που την υπογράφουν οφείλουν να ακολουθήσουν μία σειρά από μέτρα που προϋποθέτουν: α)Την εναρμόνιση της πολιτικής τους ως προς τις θεωρήσεις βίζας και τις προϋποθέσεις εισόδου στην επικράτειά τους των νεοεισερχομένων που προέρχονται από τις Τρίτες χώρες. β)Την εγκαθίδρυση ενός συστήματος ελεύθερης διακίνησης προερχόμενων από Τρίτες χώρες, οι οποίοι βρίσκονται νόμιμα στην επικράτεια της μιας χώρας από αυτές. γ)Την προετοιμασία για την ανταλλαγή πληροφοριών ως προς το δικαίωμα ασύλου (σύστημα SIS)¹¹. δ)Την ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ των τελωνειακών αρχών και της αστυνομίας στον αγώνα εναντίον εκείνων που εισέρχονται και παραμένουν παράνομα. ε)Τον προσδιορισμό των εννοιών των συνόρων, εξωτερικών συνόρων, αλλοδαπών (Μουσούρου, 1993:30).

Μέχρι αυτή την χρονική περίοδο η πολιτική ασύλου αντιμετωπίζονταν κυρίως από παλαιότερες διεθνείς συμβάσεις και συγκεκριμένα:

- Την **Σύμβαση της Γενεύης (1951)** η οποία καθόριζε το καθεστώς των προσφύγων. Ορίζει δηλαδή και διευκρίνιζε το ποιος θεωρείται πρόσφυγας, την νομική προστασία και τα κοινωνικά του δικαιώματα.
- Το **Πρωτόκολλο της Νέας Υόρκης** Για την Νομική Κατάσταση των Προσφύγων (1967), το οποίο αφαιρεί τους γεωγραφικούς και χρονικούς περιορισμούς που έθετε η αρχική Σύμβαση σύμφωνα με τους οποίους μόνο άτομα που εμπλέκονταν στα γεγονότα που συνέβησαν στην Ευρώπη πριν την 1η Ιανουαρίου του 1951, μπορούσαν να υποβάλλουν αίτηση ασύλου. Επίσης για πρώτη φορά θεσπίζεται εδώ η αρχή της μη επαναπροώθησης.

Τα δύο αυτά θεσμικά όργανα αποτελούνε τον ακρογωνιαίο λίθο της διεθνούς προστασίας των προσφύγων μέχρι και σήμερα. Με την **Σύμβαση του Δουβλίνου**, η οποία υπεγράφη στο Δουβλίνο της Ιρλανδίας στις 15 Ιουνίου 1990 και καθόριζε το υπεύθυνο κράτος και τα κριτήρια για την εξέταση της αιτήσεως ασύλου, έγινε το πρώτο βήμα για την διαμόρφωση μίας κοινής Ευρωπαϊκής πολιτικής ασύλου, αν και η συγκεκριμένη συνθήκη δεν στερούνταν

¹¹ "The Schengen Information System" <http://www.hri.org/docs/Schengen90/body4.html>

παραλείψεων και ατελειών στην άνιση κατανομή των ευθυνών στις χώρες της περιφέρειας σε σχέση με αυτές του κέντρου¹².

Μέχρι την Συνθήκη του Μάαστριχτ η Ε.Ε.Π και η Σέγκεν ήταν οι κύριοι εκφραστές της μεταναστευτικής πολιτικής της Ε.Ε, με διακυβερνητικό χαρακτήρα. Η συνθήκη του Μάαστριχτ (1992) ήρθε να συμπληρώσει τις προηγούμενες συνθήκες και υπήρξε αδιαμφισβήτητο σημείο αναφοράς για Ευρωπαϊκό οικοδόμημα άλλα και τις πολιτικές μετανάστευσης και ασύλου. Τα μεταναστευτικά ζητήματα εντάχθηκαν στον λεγόμενο τρίτο πυλώνα της κοινότητας ο οποίος ρύθμιζε τα θέματα της Δικαιοσύνης και των Εξωτερικών υποθέσεων (ΔΕΥ) στα πλαίσια της διακυβερνητικής συνεργασίας, όπως όλες οι σποραδικές μέχρι τότε προσπάθειες για την χάραξη κοινής μεταναστευτικής πολιτικής. Έτσι, οι προσπάθειες της εποχής περιορίστηκαν στην εναρμόνιση των διάφορων πολιτικών περί υποδοχής και παραμονής υπηκόων τρίτων χωρών στην Ε.Ε, ενώ οι διαδικασίες για τη δημιουργία κοινών πολιτικών μετανάστευσης και ασύλου προβλέφθηκαν αλλά δεν ενεργοποιήθηκαν ποτέ (Νικολακοπούλου-Στεφάνου, 2010:383).

Τις παραλείψεις της Συνθήκης του Μάαστριχτ ήρθε με τη σειρά της να καλύψει η συνθήκη του Άμστερνταμ (1997). Ενώ στην πρώτη τα θέματα της ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων, του ασύλου, της μετανάστευσης, της διάβασης των εξωτερικών συνόρων και της δικαστικής συνεργασίας υπαγόταν στις διακυβερνητική συνεργασία, η συνθήκη του Άμστερνταμ τα περιέλαβε στο κοινοτικό πλαίσιο λήψης αποφάσεων. Ακολουθώντας τα ίδια βήματα η συνθήκη της Λισαβόνας, επεκτείνει την κοινοτική μέθοδο μετανομασθήσα πλέον σε συνήθη νομοθετική διαδικασία, σε όλες σχεδόν της εκφάνσεις της δικαιοσύνης και των εξωτερικών υποθέσεων, που ανήκουν πλέον στον λεγόμενο χώρο ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης (ΧΕΑΔ), καταργώντας έτσι τον τρίτο πυλώνα της Ένωσης και παίζοντας σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης (Στάγκου και Σαχπεκίδου, 2000:36).

Τα παρακάτω Συμβούλια, Συνθήκες και προγράμματα έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στην διαμόρφωση του σύγχρονου κανονιστικού Πλαισίου της Ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής.

❖ **Το ευρωπαϊκό συμβούλιο του Τάμπερε**¹³ τον Οκτώβριο του 1999 αποφάσισε να αναπτύξει την Ένωση ως χώρο ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης εκμεταλλευόμενη

¹² Susan Fratzke, «Not Adding Up: The Fading Promise of Europe's Dublin System», <http://www.migrationpolicy.org/research/not-adding-fading-promise-europes-dublin-system>

πλήρως της δυνατότητες που του εξασφάλιζε η Συνθήκη του Άμστερνταμ. Αποφασίστηκε επίσης:

- να εδραιωθεί ένα ενιαίο ευρωπαϊκό σύστημα ασύλου, που θα βασίζεται στην καθολική εφαρμογή της Συνθήκης της Γενεύης, ώστε να εξασφαλίζεται ότι δεν θα υποχρεούται να επιστρέψει πίσω στην χώρα του κανείς που διατρέχει κίνδυνο δίωξης. Δηλαδή να τηρηθεί η αρχή της μη επαναπροώθησης.
 - Η συνεργασία με τις χώρες προέλευσης των μεταναστών, η δίκαιη μεταχείριση των υπηκόων τρίτων χωρών, ένα πλαίσιο διαχείρισης των νόμιμα εγκατεστημένων μεταναστών αλλά και λήψη μέτρων κατά των παρανόμων.
- ❖ **Στη συνθήκη που υπογράφηκε στην Νίκαια το 2001** και τέθηκε τελικά σε εφαρμογή το 2003, μεταξύ των άλλων ενσωματώθηκε και ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε.¹⁴ που καταγράφει τα δικαιώματα των ευρωπαίων πολιτών αλλά και όσων διαμένουν νόμιμα εντός της ευρωπαϊκής επικράτειας, κάνοντας λόγο μεταξύ άλλων για την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, την απαγόρευση βασανιστηρίων, την απαγόρευση της δουλείας και της αναγκαστικής εργασίας, το δικαίωμα στην ελευθερία και την ασφάλεια, το δικαίωμα στο άσυλο, την απαγόρευση διακρίσεων και το σεβασμό της γλωσσικής, πολιτιστικής και θρησκευτικής πολυμορφίας. Ωστόσο, ο Χάρτης απέκτησε άμεση ισχύ μόνο με τη θέσπιση της Συνθήκης της Λισαβόνας και κατέστη δεσμευτική πηγή πρωτογενούς δικαίου.
- ❖ Στο **Συμβούλιο του Λάακεν** το 2001, διαπιστώθηκε ότι οι στόχοι που τέθηκαν στο Τάμπερε δεν επιτεύχθηκαν και συμφωνήθηκε να ενισχυθεί οι συνεργασία των κρατών για το μεταναστευτικό.
- ❖ Το **Συμβούλιο της Σεβίλλης**¹⁵ το 2002, επαναβεβαιώνει τόσο ότι η υλοποίηση της ΧΕΑΔ αποτελεί μια από τις σημαντικότερες προτεραιότητες για την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση όσο και ότι πρέπει να εξυπηρετηθούν οι στόχοι του Τάμπερε για χάραξη ενιαίας πολιτικής στο τομέα του ασύλου και της μετανάστευσης, με άξονα την διασφάλιση του σεβασμού των ελευθεριών και των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Συζητήθηκαν επίσης θέματα για την φύλαξη των συνόρων της Ε.Ε.
- ❖ Στο **Συμβούλιο της Θεσσαλονίκης** το 2003, προτάθηκε η δημιουργία μιας ειδικής δύναμης φύλαξης των εξωτερικών συνόρων της Ε.Ε. Τελικά το 2004 ιδρύθηκε ο

¹³ Συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Ταμπερέ <https://www.consilium.europa.eu/el/european-council/conclusions/1993-2003/>

¹⁴ http://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_el.pdf Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε

¹⁵ <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P5-TA-2002-0316+0+DOC+XML+V0//EL> « Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Σεβίλλης (21 και 22 Ιουνίου 2002)»

Ευρωπαϊκός Οργανισμός για τη διαχείριση των εξωτερικών συνόρων της Ένωσης, γνωστός σε όλους μας με την επωνυμία «FRONTEX».

- ❖ Το 2005, το Ευρωπαϊκό συμβούλιο των Βρυξελλών ανακοίνωσε **Το Πρόγραμμα της Χάγης**¹⁶ με πενταετή χρονική διάρκεια και ένα πλαίσιο ενεργειών ως το 2010, για την ενίσχυση της ελευθερίας, της ασφάλειας και της δικαιοσύνης στην Ε.Ε. Τα θέματα που διαπραγματεύτηκε αφορούσαν περισσότερο συντονισμένες δράσεις για την μετανάστευση και την διαμόρφωση κοινών διαδικασιών απόδοσης ασύλου των μελών της ΕΕ, την επιτυχή ένταξη των νομίμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών, την διευκόλυνση της νόμιμης και την καταπολέμηση της παράνομης μετανάστευσης, σύμπραξη με τις χώρες καταγωγής και διέλευσης με την εκπόνηση κατάλληλων προγραμμάτων και την δημιουργία των κατάλληλων υποδομών για την υποδοχή, προστασία και επαναπροώθηση των μεταναστών και για την προστασία των εξωτερικών συνόρων της Ένωσης.
- ❖ Στις 29 Οκτωβρίου του 2004, υπεγράφη στο Καπιτώλιο της Ρώμης από τους 25 αρχηγούς των κρατών μελών η Συνταγματική Συνθήκη. Το «όχι» στο δημοψήφισμα των Βρετανών προανήγγειλε τον θάνατό της. Πέντε χρόνια μετά το πρόγραμμα της Χάγης τέθηκε σε εφαρμογή η **Συνθήκη της Λισαβόνας** η οποία σε μεγάλο βαθμό αντικατέστησε την αποθανούσα Συνταγματική συνθήκη κρατώντας όλα τα σημαντικά της στοιχεία. Με την ισχύ της καινούριας Συνθήκης το 2009 έχουμε την απορρόφηση της **Ευρωπαϊκής Κοινότητας** από την **Ευρωπαϊκή Ένωση**, η οποία αποτελεί πλέον μία οντότητα, με ενιαία νομική προσωπικότητα, ορίζοντας σε ενωσιακό επίπεδο πρωτογενούς δικαίου την ανάπτυξη μιας κοινής πολιτικής στους τομείς του ασύλου και της μετανάστευσης.
- ❖ **Το Πρόγραμμα της Στοκχόλμης (2010-2014)**, το οποίο αντικαθιστά τα αντίστοιχα προγράμματα του Τάμπερε και της Χάγης, εκπονήθηκε για να εφαρμόσει τις αρχές της Συνθήκης της Λισαβόνας για την δημιουργία ενός χώρου, ασφάλειας, ελευθερίας και δικαιοσύνης. Το Πρόγραμμα της Στοκχόλμης καθορίζει το πλαίσιο:
 - της αστυνομικής και τελωνειακής συνεργασίας, του μηχανισμού αξιολόγησης συμφωνιών επανεισδοχής με χώρες όπως το Ιράκ ή το Αφγανιστάν.
 - των υπηρεσιών διάσωσης, της δικαστικής συνεργασίας και χρηματοδότησης για υποδομές σε τρίτες χώρες, για την διαχείριση της παράνομης μετανάστευσης.
 - της πολιτικής για το άσυλο και τις θεωρήσεις, για την περίοδο από το 2010 έως το 2014.

¹⁶ http://www.ypes.gr/UserFiles/f0ff9297-f516-40ff-a70e-eca84e2ec9b9/HAGUE_PROG_05.pdf
ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΧΑΓΗΣ: ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ, ΤΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

- ❖ Μία από τις τελευταίες και ίσως πιο σημαντικές πολιτικές της Ευρώπης για την μείωση της παράνομων μεταναστευτικών ροών είναι η **Συμφωνία της με την Τουρκία στις 18 Μαρτίου 2016** διότι είχε άμεσα αποτελέσματα. Η συμφωνία προβλέπει ότι οι αιτούντες άσυλο που φθάνουν παράτυπα στα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου μετά τις 20 Μαρτίου 2016 επιστρέφονται στην Τουρκία, με την προϋπόθεση ότι κρίνεται «ασφαλής τρίτη χώρα» για αυτούς. Όλοι οι μετανάστες θα προστατεύονται σύμφωνα με τα σχετικά διεθνή πρότυπα τηρουμένης της αρχής της μη επαναπροώθησης, σε πλήρη συμφωνία με το ενωσιακό και διεθνές δίκαιο.

5.4 Πολιτική Ασύλου

Όπως έχουμε ήδη αναφέρει άσυλο παρέχεται σε ένα άτομο που αναζητά διεθνή προστασία σε μία άλλη χώρα επειδή απειλείται με διώξεις στην χώρα της οποίας είναι πολίτης. Η χορήγηση ασύλου αποτελεί υποχρέωση για την ΕΕ. Είναι αναγκαίο σ' αυτό το σημείο, όμως, να διευκρινίσουμε και τους όρους της **διεθνούς και της επικουρικής προστασίας**. Η διεθνής προστασία¹⁷ ¹⁸είναι το καθεστώς του πρόσφυγα (δηλαδή της χορήγησης ασύλου) και αυτό της επικουρικής προστασίας. **Για να δοθεί άσυλο σε ένα μετανάστη πρέπει πρώτα να αναγνωριστεί ως πρόσφυγας**. Παρ' όλα αυτά, εάν ένα άτομο δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως πρόσφυγας, αλλά αδυνατεί να επιστρέψει στην γεννήτορά του επειδή υπάρχει κίνδυνος να υποστεί σοβαρή βλάβη από θανατική ποινή ή εκτέλεση, βασανιστήρια, τιμωρία ή εξευτελιστική μεταχείριση, σοβαρή απειλή κατά της ζωής ή της σωματικής του ακεραιότητας λόγω αδιακρίτως ασκούμενης βίας, δικαιούται επικουρικής προστασίας. Οι δικαιούχοι διεθνούς προστασίας απολαμβάνουν ένα σύνολο ελαχίστων δικαιωμάτων. Αυτά είναι τα δικαιώματα : Της μη επαναπροώθησης, της χορήγησης άδειας παραμονής και μετακίνησης στην Ευρωπαϊκή επικράτεια, της πρόσβασης στην απασχόληση, την ασφάλιση και την κοινωνική πρόνοια, την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, την εκπαίδευση και σε ενταξιακά προγράμματα που θα διευκολύνουν την παραμονή τους στην εκάστοτε χώρα.

Μέσα από την ιστορική αναδρομή στην μεταναστευτική πολιτική της Ε.Ε που παρακολουθήσαμε παραπάνω, διαπιστώνουμε ότι στόχος της Ένωσης είναι η ανάπτυξη μιας

¹⁷ Οδηγία 2003/9/ΕΚ του Συμβουλίου της 27 Ιανουαρίου 2003 για τις ελάχιστες απαιτήσεις για την υποδοχή των αιτούντων άσυλο στα κράτη μέλη.

¹⁸ Οδηγία 2013/33/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2013, σχετικά με τις απαιτήσεις για την υποδοχή των αιτούντων διεθνή προστασία (αναδιατύπωση).

κοινής πολιτικής στους τομείς του ασύλου, έτσι ώστε να ελέγχονται αποτελεσματικότερα η μεταναστευτικές ροές, να παρέχεται το κατάλληλο καθεστώς σε οποιονδήποτε υπήκοο τρίτης χώρας έχει ανάγκη διεθνούς προστασίας και να διασφαλίζεται η αρχή της μη επαναπροώθησης σύμφωνα με τις διεθνείς και ευρωπαϊκές συνθήκες. Σίγουρα την νομική βάση για να επιτευχθεί αυτή η πολιτική, συναποτελούν η Σύμβαση της Γενεύης και το Πρωτόκολλο της Νέας Υόρκης, μίας και ούτε στην **ΣΛΕΕ** ούτε στον χάρτη των Θεμελιωδών δικαιωμάτων περιέχεται ο ορισμός για τον όρο του πρόσφυγα και του ασύλου.

Στις αρχές του 1999 πραγματοποιήθηκε ένα από τα σημαντικότερα βήματα για την δημιουργία ενός κοινού συστήματος ασύλου, στο Συμβούλιο του Τάμπερε, έχοντας ως βάση και οδηγό την συνθήκη του Άμστερνταμ. Στα συμπεράσματα του Συμβουλίου, προβλέπονται το κράτος που είναι υπεύθυνο για την εξέταση της αίτησης ασύλου, οι διαδικασίες, οι κοινοί κανόνες για την αναγνώριση του καθεστώτος του πρόσφυγα, οι ελάχιστες κοινές συνθήκες υποδοχής και η αρχή της μη επαναπροώθησης των προσφύγων (εξασφάλιση πως κανένας πρόσφυγας στην ΕΕ δεν θα αποπέμπεται ή θα εκδιώκεται). Επίσης ένα πρόγραμμα που θα έχει στόχο την δημιουργία ενός χώρου ελευθερίας ασφάλειας και δικαιοσύνης με βάση το οποίο η υλοποίηση του ΚΕΣΑ θα αποτελείται από δύο φάσεις.

1^η φάση ΚΕΣΑ

Η πρώτη φάση (1999-2004) αποβλέπει στην εναρμόνιση της εσωτερικής νομοθεσίας των κρατών μελών με τις ελάχιστες κοινές προδιαγραφές και πρότυπα με σκοπό :

- Την θέσπιση των κριτηρίων και την διαμόρφωση των μηχανισμών προσδιορισμού της εξέτασης αιτήσεων ασύλου.
- Την θέσπιση μίας βάσης δεδομένων αντιπαραβολής των δακτυλικών αποτυπωμάτων για την εξυπηρέτηση του ανωτέρου στόχου.
- την εναρμόνιση της εσωτερικής νομοθεσίας των κρατών μελών με τις ελάχιστες κοινές προδιαγραφές και πρότυπα, αναφορικά με την υποδοχή αιτούντων άσυλο, της παροχής διεθνούς προστασίας και χορήγησης ή ανάκλησης του καθεστώτος του πρόσφυγα.

Για την υλοποίηση αυτού του σκοπού το 2003 το συμβούλιο υιοθέτησε **την οδηγία των ελάχιστων απαιτήσεων**¹⁹ για την υποδοχή αιτήσεων ασύλου, με βασική επιδίωξη την εξασφάλιση εγγυήσεων στους αιτούντες άσυλο ρυθμίζοντας θέματα διαμονής, ελεύθερης

¹⁹ Οδηγία 2003/9/ΕΚ του Συμβουλίου, της 27ης Ιανουαρίου 2003, σχετικά με τις ελάχιστες απαιτήσεις για την υποδοχή των αιτούντων άσυλο στα κράτη μέλη, Κεφάλαιο II

μετακίνησης, συνθήκες κράτησης, εκπαίδευσης ανηλίκων, απασχόλησης κ.α. Με βάση αυτά τα κριτήρια τέθηκε σε εφαρμογή ένα σχέδιο δράσης για τον καθορισμό του υπευθύνου προς εξέταση ασύλου κράτους σύμφωνα με την αναθεωρημένη σύμβαση του Δουβλίνου, **το Δουβλίνο II**²⁰. Το συγκεκριμένο πρότζεκτ βασίζεται στην αρχή της ασφαλούς χώρας, σύμφωνα με την οποία τα κράτη μέλη, τα οποία ανεξαιρέτως όλα σέβονται την αρχή της μη επαναπροώθησης, θεωρούνται ασφαλείς χώρες για τους υπηκόους τρίτων χωρών. Απαραίτητη προϋπόθεση είναι η αμοιβαία εμπιστοσύνη μεταξύ των μελών ότι θα εφαρμόσουν την προβλεπόμενη νομοθεσία για το άσυλο και θα προστατεύουν τα θεμελιώδη δικαιώματα. Προβλέπει ότι ένα μόνο κράτος είναι υπεύθυνο για την εξέταση ασύλου. Επίσης το κράτος που επωμίζεται την εξέταση, είναι το κράτος στο οποίο ο αιτών κατέθεσε το αίτημά του ή σε περίπτωση παράνομης διέλευσης συνόρων, το κράτος της πρώτης εισόδου. Η ευθύνη αυτή δεν ισχύει μετά την παρέλευση 12 μηνών από την ημερομηνία κατά την οποία σημειώθηκε η παράνομη είσοδος. Δυστυχώς όμως με βάση τον κανονισμό αυτό, επιβαρύνονται κυρίως συγκεκριμένα κράτη που αποτελούν τις κύριες διόδους μεταναστών προς την Ευρώπη, όπως είναι η Ελλάδα, η Ιταλία και η Μάλτα. Με αποτέλεσμα οι αιτούντες άσυλο σε πολλές των περιπτώσεων να υφίστανται κακοδιαχείριση τόσο ως προς τις συνθήκες υποδοχής όσο και της αναγνώρισης. Έτσι πολλά άτομα ταξιδεύουν σε άλλες χώρες όπως η Γερμανία και η Σουηδία, όπου πιστεύουν ότι θα έχουν περισσότερες πιθανότητες να τύχουν καλύτερης αντιμετώπισης²¹.

Για την υποστήριξη του κανονισμού του Δουβλίνου δημιουργήθηκε το σύστημα **Eurodac**,²² μία βάση δεδομένων όπου αποστέλλονται και συγκρίνονται τα δακτυλικά αποτυπώματα των αιτούντων για τον καλύτερο προσδιορισμό της χώρας που είναι υπεύθυνη για την εξέταση της αίτησης ασύλου. Το σύστημα αυτό διευκολύνει την εξακρίβωση της ταυτότητας όχι μόνο των αιτούντων αλλά και αυτών οι οποίοι συλλαμβάνονται για παράνομη διάβαση των εξωτερικών συνόρων της ΕΕ και βοηθάει να ελεγχθεί αν το άτομο που ζητάει άσυλο έχει υποβάλλει αίτηση σε άλλο κράτος της ΕΕ.

²⁰ “Κανονισμός «Δουβλίνο II» <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=URISERV:l33153/>

²¹ « migration and asylum» European Parliamentary research

<http://www.europarl.europa.eu/thinktank/infographics/migration/public/index.html?page=intro>

²² Κανονισμός αριθ. 2725/2000 του Συμβουλίου της 11ης Δεκεμβρίου 2000 σχετικά με τη θέσπιση του «Eurodac» για την αντιπαραβολή δακτυλικών αποτυπωμάτων για την αποτελεσματική εφαρμογή της σύμβασης του Δουβλίνου.

Το 2004 το Συμβούλιο εξέδωσε την **Οδηγία για τη θέσπιση ελάχιστων απαιτήσεων για την αναγνώριση και το καθεστώς των υπηκόων τρίτων χωρών ως προσφύγων**²³. Οι διατάξεις της, προσδιορίζουν τους όρους για την χορήγηση της διεθνούς προστασίας και προβλέπουν μία σειρά δικαιωμάτων για τους δικαιούχους αυτής²⁴ και έτσι ολοκληρώνεται η πρώτη φάση της ΚΕΣΑ.

2^η Φάση ΚΕΣΑ

Η δεύτερη φάση ξεκίνησε το 2004 με το πρόγραμμα της Χάγης και χρονικό ορίζοντα ολοκλήρωσης εξ' αρχής μέχρι το 2010 άλλα πήγαινε με πολύ βραδύς ρυθμούς.

Στόχοι του 2^{ου} σταδίου ήταν:

- Κοινές διαδικασίες για την χορήγηση ασύλου για λόγους ποιότητας, αποτελεσματικότητας, ταχύτητας και δικαιοσύνης.
- Μηχανισμούς και κριτήρια τόσο για το κράτος που είναι υπεύθυνο για την εξέταση της αίτησης ασύλου όσο και για της συνθήκες υποδοχής.
- Ενιαίο καθεστώς προσωρινής και επικουρικής προστασίας.
- Συνυπολογισμός των διαφορών των φύλων και των ειδικών αναγκών των ευπαθών ομάδων.
- Προώθηση της συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών σε πρακτικά θέματα εξέτασης των αιτήσεων ασύλου μέσω της δημιουργίας της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Στήριξης Ασύλου.
- Νομοθετική εναρμόνιση και συνοχή μεταξύ του κοινού συστήματος ασύλου και των άλλων πολιτικών που αφορούν την διεθνή προστασία (όπως οι έλεγχοι στα σύνορα, η μάχη κατά της παράνομης μετανάστευσης, η πολιτική επαναπροώθησης των παράνομων μεταναστών), με μέσα τις Οδηγίες που αφορούν τις συνθήκες υποδοχής, τις διαδικασίες και τις προϋποθέσεις παροχής ασύλου για να υπάρχει ευθυγράμμιση μεταξύ διεθνών και ευρωπαϊκών κριτηρίων.
- Σεβασμός των διεθνών συνθηκών.

²³ Οδηγία 2004/83/ΕΚ του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, για θέσπιση ελάχιστων απαιτήσεων για την αναγνώριση και το καθεστώς των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απατρίδων ως προσφύγων ή ως προσώπων που χρήζουν διεθνούς προστασίας για άλλους λόγους

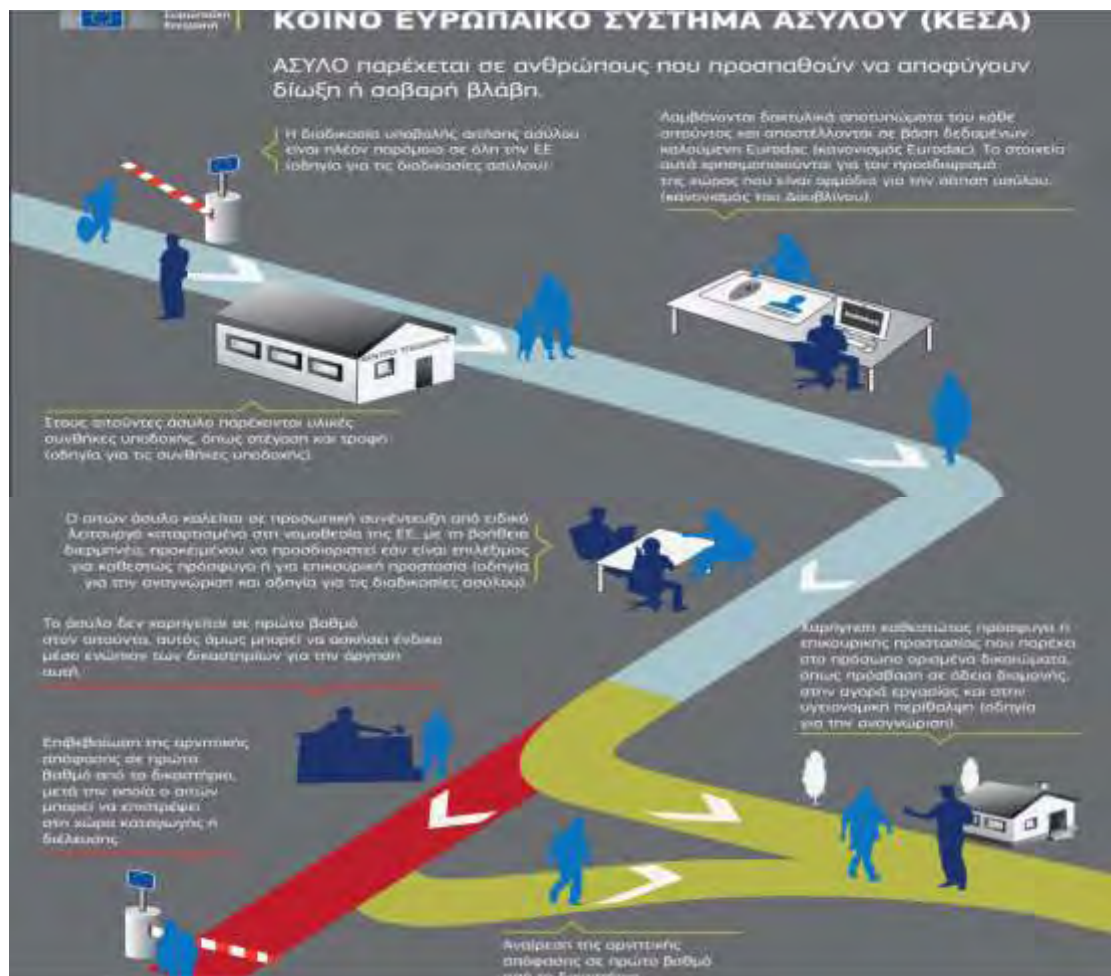
²⁴ Δηλαδή το δικαίωμα σχετικά με την μη επαναπροώθηση, τις άδειες διαμονής, τα ταξιδιωτικά έγγραφα, την πρόσβαση στην απασχόληση, την εκπαίδευση, την κοινωνική πρόνοια, την υγειονομική περίθαλψη, την πρόσβαση σε κατάλυμα, σε υπηρεσίες κοινωνικής ένταξης, καθώς και ειδικές διατάξεις για τα παιδιά και τα ευάλωτα άτομα, όπως έχουμε ήδη αναφερθεί στην **Διεθνή Προστασία**

Ορόσημο υπήρξε η Συνθήκη της Λισαβόνας (2009) και στην ουσία το δεύτερο στάδιο εγκρίθηκε μετά την έναρξη ισχύος αυτής. Η συγκεκριμένη συνθήκη άλλαξε τον προσανατολισμό από τις «ελάχιστες προδιαγραφές» της Συνθήκης του Άμστερνταμ σε μία κοινή διαδικασία ασύλου βάση ενιαίου καθεστώτος προστασίας. Μέσω της καθιέρωσης της συναπόφασης της Επιτροπής με το Κοινοβούλιο σε συνήθη νομοθετική διαδικασία, άλλαξε δραστικά τον τρόπο λήψης αποφάσεων για τα θέματα ασύλου. Σημαντική πρόοδος αποτέλεσαν και οι ρυθμίσεις για τον δικαστικό έλεγχο, την αρμοδιότητα του οποίου είχε το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο. Οι προδικαστικές προσφυγές μπορούν πλέον να ασκούνται από κάθε δικαστήριο κράτους μέλους και όχι μόνο από τα εθνικά δικαστήρια τελευταίου βαθμού δικαιοδοσίας, όπως ίσχυε στο παρελθόν.

Από τις τελευταίες σημαντικές εξελίξεις αποτέλεσε ο κανονισμός **Δουβλίνο III** με ισχύ από 01/01/2014. Ο συγκεκριμένος, επέφερε κάποιες σημαντικές αλλαγές και τροποποιήσεις, αν και βασίστηκε στην λογική και την δομή του προηγούμενου (Δουβλίνο II), μεταφέροντας ακέραια τα ιεραρχικά δικαιώματα για τον καθορισμό του υπευθύνου προς εξέταση ασύλου κράτους. Συγκεκριμένα ο νέος κανονισμός, διευρύνει της ανθρωπιστική ρήτρα της οικογενειακής επανένωσης, μέσα από την κατάργηση του συσταλτικού ορισμού της εννοίας της οικογένειας, αποτελούμενη μόνο από τον σύζυγο, τους γονείς και τα τέκνα του αιτούντος, προσθέτοντας και τους παππούδες, τους θείους και τα αδέρφια του (Παπασιώπη-Πασιά, 2015:300). Αναφορικά με την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων, μεταβάλλει το αμαχητί τεκμήριο της ασφαλούς πρώτης χώρας υποδοχής. Προβλέπει ότι σε περίπτωση που είναι αδύνατη η μεταφορά του αιτούντος ασύλου στο ιεραρχικά υπεύθυνο προς εξέταση της αιτήσεώς του κράτος, λόγω ύπαρξης βάσιμων υποψιών που οδηγούν στο συμπέρασμα πως υπάρχουν συστημικές ελλείψεις στην διαδικασία παροχής ασύλου και στις συνθήκες υποδοχής, οδηγώντας στην ύπαρξη κινδύνου απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης, τότε το προσδιοριζόμενο κράτος μέλος, οφείλει να εξετάσει τα υπόλοιπα ιεραρχικά κριτήρια του Κανονισμού, προκειμένου να διαπιστώσει αν άλλο κράτος- μέλος μπορεί να προσδιοριστεί ως υπεύθυνο για την εξέταση της αίτησης. Αν όχι, καθίσταται το ίδιο υπεύθυνο (Φράγκου και Χοτούρας, 2014:70-73). Επιπλέον ο νέος κανονισμός διευρύνει το θεσμικό πλαίσιο της προστασίας των αιτούντων άσυλο με νέες διατάξεις. Συγκεκριμένα:

- Καθιερώνει το δικαίωμα της ενημέρωσης σχετικά με το ισχύον Ευρωπαϊκό νομικό πλαίσιο για το άσυλο, σε γλώσσα κατανοητή και με διανομή σχετικού ενημερωτικού φυλλαδίου αλλά και ειδικού φυλλαδίου για τους ασυνόδευτους ανηλίκους.

- Προβλέπει προσωπική συνέντευξη με τον αιτούντα για να τον ενημερώσει σε περίπτωση αναρμοδιότητας, το εκ νέου οριζόμενο υπεύθυνο προς την εξέταση της αίτησής του κράτος και εισάγει επιπλέον εγγυήσεις για τους ασυνόδευτους ανηλίκους, όπως η υποστήριξή τους από κατάλληλα εκπαιδευμένο προσωπικό που έχει καταρτισθεί στην αντιμετώπιση των ιδιαίτερων αναγκών τους.
- Παρέχει το δικαίωμα της ένδικης προσφυγής ή επανεξέτασης, κατά της απόφασης μεταφοράς, που αναστέλλει την απόφαση.

Προκειμένου να προωθηθεί η αποτελεσματική διαχείριση των μεταναστευτικών ροών και η εφαρμογή, ενίσχυση και ανάπτυξη μιας κοινής προσέγγισης της Ένωσης για το άσυλο και τη μετανάστευση, δημιουργήθηκε το **Ταμείο Ασύλου, Μετανάστευσης και Ενσωμάτωσης (AMIF)** για την περίοδο 2014-2020, με συνολικό προϋπολογισμό 3,1 δισ. ευρώ για τα επτά αυτά έτη. Για την περίοδο 2007-13, διατέθηκαν περίπου 4 δισ. Ευρώ για τη διαχείριση των εξωτερικών συνόρων της Ένωσης και για την εφαρμογή κοινών πολιτικών ασύλου και μετανάστευσης μέσω του γενικού προγράμματος «Αλληλεγγύη και διαχείριση των

μεταναστευτικών ροών» (SOLID). Το γενικό αυτό πρόγραμμα συνίστατο σε τέσσερα μέσα: το Ταμείο Εξωτερικών Συνόρων (EBF), το Ευρωπαϊκό Ταμείο Επιστροφής (RF), το Ευρωπαϊκό Ταμείο για τους Πρόσφυγες (ΕΤΠ) και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Ένταξης των Υπηκόων Τρίτων Χωρών (ΕΤΕ).

5.5 EASO (Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Υποστήριξης Ασύλου)

Για την υποστήριξη της προσπάθειας της Ε.Ε προς ένα κοινό ευρωπαϊκό σύστημα ασύλου, δημιουργήθηκε η EASO, με στόχο να διασφαλίσει ότι όλες οι υποθέσεις ασύλου αντιμετωπίζονται με συνεκτικό τρόπο από όλα τα κράτη μέλη. Για την επίτευξη αυτού του στόχου τα καθήκοντα που έχει να εκπληρώσει η υπηρεσία είναι: α) η οργάνωση υποστήριξης και συνδρομής για τις γενικές ή ειδικές ανάγκες των συστημάτων ασύλου των κρατών μελών. β) τον συντονισμό και την τόνωση της επιχειρησιακής συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών και την ενίσχυση της ποιότητας, ενεργώντας ως ανεξάρτητο κέντρο εμπειρογνωμοσύνης στον τομέα του ασύλου. γ) την οργάνωση πανευρωπαϊκών αναλύσεων και αξιολογήσεων των δεδομένων ασύλου. δ) τη διευκόλυνση και την τόνωση της κοινής δράσης και τη διασφάλιση της συνέπειας στον τομέα του ασύλου, με την πλήρη δέσμευση των κρατών μελών · σεβόμενη την ευθύνη των κρατών μελών και τις αποφάσεις ασύλου τους. ε) την συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και με άλλα θεσμικά όργανα, οργανισμούς και φορείς της ΕΕ στ) την άσκηση των καθηκόντων της ως οργανωμένη, αμερόληπτη και διαφανής οργάνωση εντός του νομικού, πολιτικού και θεσμικού πλαισίου της ΕΕ.

5.6 FRONTEX (Οργανισμός Ευρωπαϊκής Συνοριοφυλακής και Ακτοφυλακής)

Ο Οργανισμός Ευρωπαϊκής Συνοριοφυλακής και Ακτοφυλακής έχει ως σκοπό την διαχείριση και φύλαξη των εξωτερικών συνόρων της ΕΕ. Είναι μία υπηρεσία μείζονος σημασίας μίας και στα σύνορα της Ευρώπης διέρχονται κάθε χρόνο εκατομμύρια άτομα. Επίσης διότι δεν υπάρχουν μόνιμοι συνοριακοί έλεγχοι στα εσωτερικά σύνορα της Ένωσης, αυτό σημαίνει ότι κάποιος για παράδειγμα που έχει πλαστά χαρτιά και φτάνει στην Ιταλία,

θα μπορούσε άνετα να ταξιδεύσει μέχρι την Πορτογαλία και την Γερμανία ή ένα θύμα σωματεμπορίας που εισέρχεται στη Ελλάδα, θα μπορούσε να μεταφερθεί μέχρι τη Ελβετία.

Τα καθήκοντα και η αποστολή της Frontex είναι:²⁵

- Η καταγραφή, ανάλυση και αξιολόγηση των κινδύνων που προκύπτουν για την ασφάλεια των εξωτερικών συνόρων της ΕΕ. Αναλύει δηλαδή τις τάσεις που παρατηρούνται αναφορικά με την παράνομη μετανάστευση και την εγκληματικότητα, συμπεριβαλομένης και της εμπορίας ανθρώπων.
- Μέσα από την έρευνα και την καινοτομία προσπαθεί να εφαρμόσει νέες τεχνολογίες κατάλληλα προσαρμοσμένες στις ανάγκες των αρχών που είναι υπεύθυνες για τον έλεγχο των συνόρων.
- Αποσκοπεί στην εφαρμογή ενιαίων προτύπων κατάρτισης και εκπαίδευσης των συνοριακών αρχών των κρατών μελών, για την καλύτερη συνεργασία μεταξύ τους. Επίσης βοηθά στον συντονισμό των κοινών τους επιχειρήσεων και αναπτύσσει συστήματα που επιτρέπουν την γρήγορη, ασφαλή και ακριβή ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ τους.

Πρέπει να αναφέρουμε ότι η Frontex δεν διαθέτει δικό της υλικότεχνικό εξοπλισμό η συνοριοφύλακες. Βασίζεται στην διάθεση προσωπικού και σκαφών από τα κράτη μέλη. Κύριο μέλημά της είναι η ανταλλαγή πρακτικών, ο βέλτιστος συντονισμός και διαχείριση των διαθέσιμων πόρων.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή²⁶ υπέβαλε τον Σεπτέμβριο του 2018 νέες προτάσεις, για την αναβάθμιση της επιχειρησιακής στήριξης της Ευρωπαϊκής Συνοριοφυλακής και Ακτοφυλακής, με την δημιουργία ενός νέου Οργανισμού ο οποίος θα βασίζεται στις υφιστάμενες δομές της Frontex. Ο νέος οργανισμός θα έχει ενισχυμένη εντολή, που θα του δίνει το δικαίωμα να εξασφαλίσει τους κατάλληλους πόρους ώστε να βασίζεται στον δικό του εξοπλισμό (σκάφη, αεροσκάφη και οχήματα κ.α.), την δημιουργία ενός νέου μονίμου σώματος 10000 ατόμων με αρμοδιότητες όπως ελέγχους ταυτότητας, έγκριση ή άρνηση εισόδου στα εξωτερικά σύνορα, κάτω από τον έλεγχο και την εποπτεία των κρατών μελών.

²⁵ https://europa.eu/european-union/about-eu/agencies/frontex_el «Οργανισμός Ευρωπαϊκής Συνοριοφυλακής και Ακτοφυλακής (Frontex)»

²⁶ https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/policies/european-agenda-migration/20181204_managing-migration-factsheet-8-ebcg_el.pdf «ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΑΣΥΛΟΥ: ΤΙ ΘΑ ΑΛΛΑΞΟΥΝ ΟΙ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΓΙΑΤΙ ΤΙΣ ΧΡΕΙΑΖΟΜΑΣΤΕ ΤΩΡΑ»

5.7 Μετεγκατάσταση (Relocation)

Το πρόγραμμα μετεγκατάστασης της ΕΕ θεσπίστηκε σε δύο αποφάσεις του Συμβουλίου τον Σεπτέμβριο του 2015, κατά τις οποίες τα κράτη μέλη δεσμεύτηκαν να μεταφέρουν 160.000 άτομα από την Ιταλία και την Ελλάδα (και αν κρίνονταν σκόπιμο από άλλα κράτη μέλη) έως το Σεπτέμβριο του 2017²⁷. Στην ουσία το πρόγραμμα μετεγκατάστασης αφορά τη μετακίνηση ατόμων (στην πραγματικότητα υπηκόους τρίτων χωρών), οι οποίοι χρήζουν διεθνούς προστασίας (ασύλου και επικουρικής προστασίας) από ένα κράτος μέλος της Ένωσης σε ένα άλλο και δημιουργήθηκε για την αποσυμφόρηση των κύριων χώρων εσόδου μεταναστευτικών εισροών. Επίσης για την δικαιότερη κατανομή των μεταναστευτικών βαρών προς την κάλυψη ορισμένων ατελειών των κανονισμών του Δουβλίνου. Για να μπορέσει να ενταχθεί κάποιος στο συγκεκριμένο πρόγραμμα είναι απαραίτητο να υποβάλει αίτηση ασύλου στην Υπηρεσία Ασύλου της εκάστοτε χώρας και να ακολουθήσει την προβλεπόμενη διαδικασία καταχώρησης προσωπικών στοιχείων και δακτυλικών αποτυπωμάτων. Ο αιτών δεν έχει δικαίωμα επιλογής κράτους στο οποίο θα μετεγκατασταθεί. Σε περιπτώσεις οικογενειών, όλα τα μέλη μετεγκαθίστανται στο ίδιο κράτος για τη διατήρηση της οικογενειακής ενότητας.²⁸ Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή κόντρα τον προγραμματισμό και τις ευοίωνες προβλέψεις και μετά από δύο χρόνια εφαρμογής του προγράμματος μόλις 21000 περίπου άτομα κατάφεραν να μετεγκατασταθούν από την Ελλάδα (13973 άνθρωποι) και την Ιταλία (6896 άνθρωποι)²⁹ (βλ. παραρτημα Β, σελ 87).

5.8 Οικογενειακή Επανένωση

Η οικογενειακή επανένωση είναι ένας από τους σημαντικότερους λόγους για τον οποίο πολλοί άνθρωποι εγκαταλείπουν την πατρίδα τους για να μεταναστεύσουν στην Ευρώπη, είτε από Τρίτη χώρα είτε μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ. Όσον αφορά την εσωτερική ευρωπαϊκή μετανάστευση αν κάποιος είναι πολίτης μέλος της ΕΕ και μετακομίζει σε ένα άλλο κράτος μέλος για διαμονή, εργασία ή σπουδές ο/η σύζυγος, τα παιδιά και τα εγγόνια του, μπορούν να τον ακολουθήσουν είτε ως εξαρτημένα μέλη είτε αν σκοπεύουν να σπουδάσουν ή να εργαστούν, να τον ακολουθήσουν υπό τους ίδιους όρους που ισχύουν για

²⁷ <https://www.easo.europa.eu/news-events/easo-launches-%E2%80%999eu-relocation-programme%E2%80%999-mobile-app>

²⁸ <https://greece.iom.int/el/>

²⁹ <https://www.dw.com/cda/en/the-eu-migrant-relocation-and-resettlement-scheme-what-you-need-to-know/a-40378909>

όλους τους Ευρωπαίους πολίτες³⁰. Όσον αφορά τους υπηκόους τρίτων χωρών σύμφωνα με την 2006/86/EK οδηγία, δικαίωμα στην οικογενειακή επανένωση έχουν μόνον αυτοί που είναι κάτοχοι διαμονής τουλάχιστον ενός χρόνου σε κράτος μέλος της ΕΕ και έχουν εύλογη προοπτική απόκτησης του δικαιώματος μόνιμης διαμονής. Ωστόσο, η παρούσα οδηγία δεν εφαρμόζεται σε μέλη οικογενειών υπηκόων της ΕΕ ή υπηκόων χωρών εκτός της ΕΕ, οι οποίοι έχουν υποβάλει αίτηση για αναγνώριση της ιδιότητας του πρόσφυγα επί της οποίας δεν έχει ακόμα εκδοθεί οριστική απόφαση ή υπηκόων που απολαμβάνουν προσωρινών μορφών προστασίας.

5.9 Αποτίμηση των πολιτικών ασύλου και μετανάστευσης στην ΕΕ

Σε γενικές γραμμές οι χώρες της ΕΕ μπορούν να χωριστούν σε τρεις ομάδες όσον αφορά την αντιμετώπιση του μεταναστευτικού ζητήματος.

- Τις χώρες της Βόρειας Ευρώπης όπως είναι η Γερμανία, η Σουηδία και το Ηνωμένο Βασίλειο, οι οποίες αποτελούν παραδοσιακές μεταναστευτικές μητροπόλεις λόγω της μεγάλης τους οικονομικής ανάπτυξης και των πολιτικών ενσωμάτωσης και ένταξης που υιοθετούν. Η Γερμανία από τα μέσα της δεκαετίας του 50 με τα προγράμματα εισαγωγής ξένου εργατικού δυναμικού αποτελεί κλασικό μεταναστευτικό προορισμό. Μετά όμως το τέλος αυτών των προγραμμάτων έπαψε να αναζητάει ανειδίκευτους εργάτες και η μεταναστευτικής της πολιτική σήμερα είναι προσανατολισμένη στην αξιοποίηση εργατικού δυναμικού προερχόμενο από αλλοδαπούς, υψηλής ειδίκευσης και απόφοιτους Γερμανικών πανεπιστημίων υπό την προϋπόθεση ότι οι πρώτοι θα ενταχθούν σε προγράμματα εκμάθησης της Γερμανικής γλώσσας για την ομαλότερη κοινωνική και οικονομική τους ένταξη (Καβουνίδη και Ράμμος, 2015). Μάλιστα παρά την καταγγελία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου το 2019 ότι η Γερμανία είναι μία από τις χώρες που εφαρμόζουν αυστηρούς εσωτερικούς ελέγχους στα σύνορά τους κατά παράβαση της Συνθήκης Σένγκεν³¹, το 2016 η Ομοσπονδιακή κυβέρνηση της χώρας αποφάσισε να ανοίξει τα σύνορά της και να δεχτεί μεγάλο αριθμό προσφύγων και μεταναστών από την Μέση ανατολή και

³⁰https://europa.eu/youreurope/citizens/residence/family-residence-rights/eu-wife-husband-children/index_el.htm

³¹ <http://futurology.gr/2018/06/01/oi-exi-chores-poy-den-sevontai-ti-synthiki-sengken/> Οι έξι χώρες που δεν σέβονται τη Συνθήκη Σένγκεν

την Αφρική³². Στην Σουηδία το 21 % του πληθυσμού είναι αλλοδαπής προελεύσεως και οι πρόσφυγες λαμβάνουν δωρεάν ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, στέγαση και οικονομική βοήθεια. Το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα αλλαγής μεταναστευτικής προσέγγισης από της χώρες αυτές αποτελεί το Ηνωμένο Βασίλειο. Από τον νόμο περί υπηκοότητας το 1948 σύμφωνα με τον οποίο οι εισερχόμενοι από τις πρώην αποικίες του (Ινδία, Καραϊβική, Ανατολική Αφρική κ.λ), αποκτούσαν το δικαίωμα υπηκοότητας και μόνιμης διαμονής, σταδιακά περιορίστηκε αυτό το καθεστώς ελεύθερης εισόδου και από το 2006 τέθηκε σε ισχύ το νέο ψήφισμα περί μετανάστευσης ασύλου και υπηκοότητας, σύμφωνα με το οποίο δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στη σχέση μεταξύ μετανάστευσης και εθνικής ασφάλειας, αποτέλεσμα σαφώς του κλίματος ανασφάλειας που είχε δημιουργηθεί από τις τρομοκρατικές επιθέσεις στην Νέα Υόρκη, την Μαδρίτη και μετέπειτα στο Λονδίνο το 2005 (Hampshire and Saggar, 2006). Επίσης σε σχετικά πρόσφατο δημοψήφισμα, οι βρετανοί πολίτες απάντησαν θετικά στο Brexit με ένα από τους κυριότερους λόγους γι' αυτή την απόφαση να αποτελεί το ζήτημα της υποδοχής των προσφύγων κυρίως από την Ανατολική Ευρώπη³³.

- Τις χώρες της Κεντρικής Ευρώπης και της Βαλτικής, οι πολιτικές των οποίων εναρμονίζονται περισσότερο με το δόγμα της μη μόνιμης εγκατάστασης των αλλοδαπών στην επικράτειά τους και παρουσιάζουν μικρά ποσοστά μεταναστών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αντιμετώπισης του μεταναστευτικού ζητήματος από αυτές ήταν η στάση στην αντιμετώπιση της κρίσης των μεγάλων μεταναστευτικών εισροών το 2015, όταν η Ουγγαρία, η Πολωνία, η Τσεχία και η Σλοβακία σε συνεργασία με την Αυστρία ανακοίνωσαν ότι αντιτίθενται στον νόμο των υποχρεωτικών ποσοστώσεων για το πρόγραμμα της μετεγκατάστασης 160.000 προσφύγων που πρότεινε η Επιτροπή, κλείνοντας τα σύνορά τους. Τελικά βέβαια υποχώρησαν αλλά δέχτηκαν ελάχιστους μετανάστες στην περιοχή τους³⁴. Σύμφωνα με πρόσφατη άλλωστε δήλωση του αυστριακού καγκελάριου Ζεμάτισαν Κουρτς, το

³² <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/germany/angelamerkel/12193425/Angela-Merkel-remains-defiant-on-liberal-refugee-policy-despite-voters-turning-to-antimigrant-party.htm> The Telegraph: Angela Merkel remains defiant on liberal refugee policy despite voters turning to antimigrant party"

³³ <http://www.independent.co.uk/voices/brexit-eu-referendum-why-did-people-vote-leave-immigration-nhs-a7104071.html>, "Independent: Why did people really vote for Brexit? If we don't face the psychological reasons, we 'll never bring Britain together

³⁴ <https://www.euro2day.gr/news/politics/article/1583396/ee-mploko-sthn-protaseh-katarghshs-ton-posostoseon.html>, «ΕΕ: Μπλόκο στην πρόταση κατάργησης των ποσοστώσεων για πρόσφυγες»

σύστημα των ποσοστώσεων έχει αποτύχει και τα κράτη της ΕΕ θα πρέπει να αποφασίζουν μόνα τους αν και πόσους πρόσφυγες θα δέχονται³⁵.

- Τέλος της χώρας της Νότιας Ευρώπης οι οποίες παραδοσιακά υπήρξαν χώρες αποστολής μεταναστών, αλλά από το 1990 και μετά μεταμορφώθηκαν σε χώρες υποδοχής, λόγω κυρίως της γεωγραφικής τους θέσης. Την περίοδο 2015-2016 η Ελλάδα, η Ιταλία και η Μάλτα δέχτηκαν παραπάνω από ένα εκατομμύριο μετανάστες, στην πλειονότητά τους πρόσφυγες. Με αποτέλεσμα να δημιουργηθούν μεγάλα προβλήματα στην διαχείριση των μεταναστευτικών εισροών και να προκληθεί ακόμη περισσότερη πίεση στις ήδη δοκιμασμένες οικονομίες τους. Την κατάσταση αυτή δεν βοήθησε η νομοθεσία της ΕΕ σχετικά με τις διαδικασίες ασύλου, μιας και ο Κανονισμός Δουβλίνο ΙΙΙ συνεχίζει να υποχρεώνει τις χώρες πρώτης εισόδου να διαχειρίζονται της αιτήσεις ασύλου, ενώ όσοι βρεθούν διαμένοντες παρανόμως σε άλλη χώρα εκτός της χώρας εισόδου χωρίς να τους έχει χορηγηθεί άσυλο ή άδεια παραμονής επιστρέφονται στην πρώτη, μια νομοθεσία που επιμερίζει τα βάρη στις χώρες της Νότιας Ευρώπης, ενώ οι χώρες του Βορρά μπορούν να επιλέξουν ποιους αιτούντες άσυλο και μετανάστες θέλουν να απορροφήσουν και ποιους όχι, δημιουργώντας έτσι τριγμούς στις σχέσεις μεταξύ των χωρών του Βορρά και του Νότου. Ελάχιστα επίσης βοηθήθηκαν οι χώρες αυτές από το πρόγραμμα μετεγκατάστασης που πρότεινε η Επιτροπή.

Ως γνωστόν σύμφωνα με την διεθνή έννομη τάξη τα θέματα γύρω από μεταναστευτική πολιτική και την παροχή ασύλου, εμπίπτουν αρχικά στην σφαίρα της εθνικής κυριαρχίας του εκάστοτε κράτους. Ωστόσο τα κράτη της ΕΕ, παρόλο που εκπροσωπούνται από διαφορετικές νομοθετικές παραδόσεις έχουν κάνει προσπάθειες για την διαμόρφωση κοινών αρχών, αξιών και προτύπων, με στόχο την δημιουργία ενός Κοινού Ευρωπαϊκού Μεταναστευτικού Δικαίου. Η σύμβαση του Δουβλίνου και οι μεταγενέστερες (Δουβλίνο ΙΙ και ΙΙΙ) κλήθηκαν να αντιμετωπίσουν μία σειρά προβλημάτων για την αποσυμφόρηση των χωρών που είχαν δεχτεί τις μεγαλύτερες κοινότητες προσφύγων. Όπως η αποφυγή του asylum shopping, και του refugees in orbit (πρόσφυγες σε τροχιά). Δηλαδή αντίστοιχα, των αιτημάτων προτίμησης για μια συγκεκριμένη χώρα και των διαδοχικών αιτήσεων παροχής ασύλου σε περισσότερα κράτη μέλη, προκειμένου να αυξηθούν οι πιθανότητες να γίνει δεκτή η αίτηση, αλλά και να παραταθεί η διαμονή εντός της Ένωσης. Παρ' όλα αυτά αυτοί οι

³⁵ <https://www.dw.com/el/>, «Κουρτς: Έχει αποτύχει το σύστημα ποσοστώσεων»

κανονισμοί σε μεγάλο βαθμό απέτυχαν να πετύχουν τον στόχο τους, με αποτέλεσμα κάποια κράτη που αποτελούν κύριες πύλες εισόδου των μεταναστών να εξακολουθούν να βρίσκονται σε δυσχερή θέση. Η τεράστια μεταναστευτική κρίση των τελευταίων ετών συντάραξε εκ θεμελίων το ευρωπαϊκό οικοδόμημα και βγήκαν στη επιφάνεια οι αδυναμίες του όλου συστήματος.

Στην ουσία η εθνικές μεταναστευτικές πολιτικές δεν είναι εναρμονισμένες μεταξύ τους. Και αυτό γιατί τα κράτη-μέλη είναι απρόθυμα να παραχωρήσουν ουσιαστικό μέρος των εθνικών κυριαρχικών τους δικαιωμάτων στην Ένωση. Η ανομοιομορφία στο εσωτερικό της ΕΕ, οι πολλές παραλείψεις και τα προβληματικά σημεία και η μη συμμόρφωση σε πολλές των περιπτώσεων με το υφιστάμενους θεσμούς και νόμους από πλευράς των Ευρωπαϊκών Χωρών, όταν θίγονται τα εθνικά τους συμφέροντα, μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι τελικά δεν υπάρχει μία ενιαία μεταναστευτική πολιτική στην Ευρώπη. Αυτό συμβαίνει γιατί υπάρχουν συγκρούσεις συμφερόντων μεταξύ των κρατών μελών οι οποίες είναι δύσκολο να ξεπεραστούν. Οι χώρες της Νοτιάς Ευρώπης ερχόμενες αντιμέτωπες με μεγάλα μεταναστευτικά ρεύματα έχουν να βγουν κερδισμένες από μία κοινή Ευρωπαϊκή προσέγγιση. Εντωμεταξύ, οι χώρες της Κεντρικής και Βόρειας Ευρώπης θεωρούν ότι μπορεί να έχουν περισσότερο όφελος από μία περισσότερο «εθνική» προσέγγιση. Δεν υπάρχει μία ολοκληρωμένη δεσμευτική συμφωνία των κρατών μελών της Ε.Ε. για την αναλογική κατανομή των προσφύγων σε όλα τα κράτη-μέλη της Ε.Ε. ανάλογα τουλάχιστον, με τον πληθυσμό, το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν και την ανεργία του κάθε κράτους μέλους. Είναι ευκολότερο για κάθε ευρωπαϊκή χώρα να ελαχιστοποιήσει το μερίδιό της στις προκλήσεις της Ευρώπης στον τομέα της μετανάστευσης, παρά να συμβάλει στην εξεύρεση λύσεων για ολόκληρη την ήπειρο. Η πίεση της εγχώριας πολιτικής μπορεί να κάνει τους ηγέτες να θυσιάσουν την ευρωπαϊκή αλληλεγγύη.³⁶

³⁶ <https://carnegieeurope.eu/strategieurope/72953> «Why the Delay on an EU Migration Policy?»

6. Η μεταναστευτική κρίση σε αριθμούς

Τα τελευταία χρόνια η ΕΕ αντιμετωπίζει μια προσφυγική κρίση χωρίς προηγούμενο. Με την είσοδο παραπάνω από ένα εκατομμύριο μεταναστών και αιτούντων άσυλο το 2015, φάνηκαν οι σοβαρές αδυναμίες του όλου συστήματος.

Το 2017 έγιναν 728.470 αιτήσεις διεθνούς προστασίας. Ο αριθμός αυτός βέβαια εμφανίζεται εμφανώς μειωμένος κατά 44% συγκριτικά με το 2016 όπου έλαβαν χώρα 1,3 εκατομμύρια αιτήσεις. Σε 538 χιλιάδες άτομα χορηγήθηκε τελικά προστασία, ποσοστό 25% μικρότερο από αυτό του 2016. Όσον αφορά τις εθνικότητες, ο ένας στους τρεις ήταν Σύριος, ενώ το Ιράκ και το Αφγανιστάν βρίσκονται επίσης στις πρώτες χώρες προέλευσης. Από τους 175.800 πολίτες της Συρίας που έλαβαν διεθνή προστασία στην Ε.Ε., το 70% τουλάχιστον έλαβε η Γερμανία.³⁷

Η κατάσταση στη Μεσόγειο

Σύμφωνα με τον οργανισμό Ευρωπαϊκής Συνοριοφυλακής και Ακτοφυλακής (Frontex) το 2015 και 2016 καταγράφηκαν πάνω από 2,3 εκατομμύρια παράνομες εισοδοι στα εξωτερικά σύνορα της ΕΕ. Το 2017 ο αριθμός αυτός μειώθηκε στις 204.700 παράνομες συνοριακές διελύσεις, φτάνοντας στο χαμηλότερο επίπεδο των τελευταίων τεσσάρων χρόνων. **Εδώ πρέπει να σημειωθεί ακόμα, ότι ένα άτομο μπορεί να περάσει τα σύνορα περισσότερο από μία φορά, γεγονός που καθιστά τον αριθμό των ανθρώπων που ήρθαν στην Ευρώπη χαμηλότερο.** Για αυτό το λόγο η Frontex μετρά τον αριθμό των παρανόμων διαβάσεων και όχι των ατόμων. Επίσης, το 2017 οι χώρες της Ευρώπης αρνήθηκαν σε 439.505 άτομα την είσοδο στην Ένωση. 172.300 άνθρωποι έφτασαν στην Ευρωπαϊκή Ένωση μέσω θαλάσσης αριθμός μειωμένος κατά το ήμισυ σε σχέση με το 2016. Παρόλα αυτά, η μεσογειακή διέλευση απέβει θανατηφόρα θρηλώντας 3.139 νεκρούς ή αγνοούμενους το 2017, σε σύγκριση με 5096 άτομα το 2016.

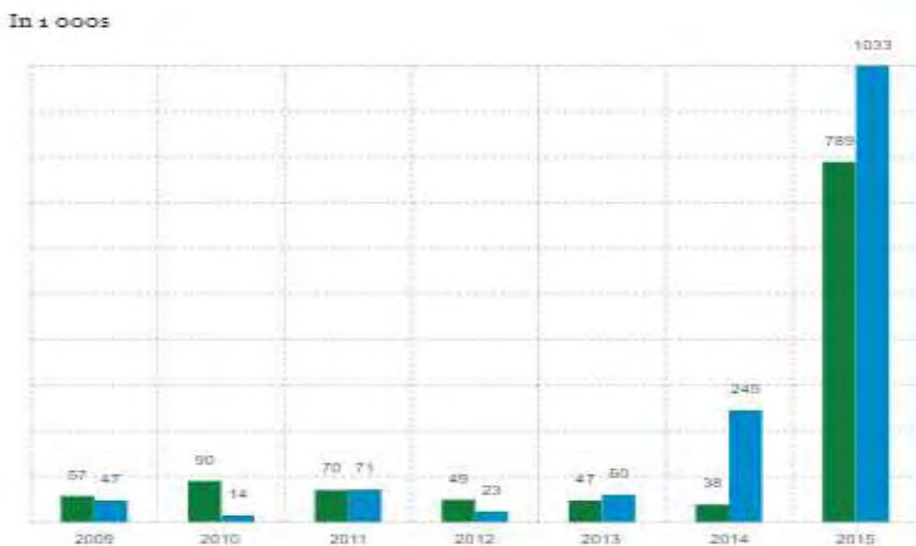
Περίπου 95.000 μετανάστες προσέγγισαν τις ακτές της Ευρώπης μέσα στο 2018. Τις

³⁷ <http://www.europarl.europa.eu/news/el/headlines/society/20170629STO78630/prosfugiki-krisi-kai-ee-stoicheia-kai-arithmoi> «Προσφυγική κρίση και ΕΕ: στοιχεία και αριθμοί».

μεταναστευτικές ροές δέχτηκαν κυρίως η Ισπανία, η Ιταλία και η Ελλάδα που διαθέτουν τεράστιο εύρος ακτογραμμής. Η Ισπανία υποδέχτηκε πάνω από τους μισούς (45145), ενώ στις ελληνικές ακτές έφτασαν 25.938 άτομα. Από τις τρεις προαναφερθείσες χώρες, η Ιταλία δέχτηκε τους λιγότερους μετανάστες (21. 935) αλλά δυστυχώς είχε τους περισσότερους θανάτους. Στα παράλια της έχασαν τη ζωή τους 1.267 άτομα έναντι 436 στην Ιταλία και 145 στην Ελλάδα.³⁸

Συμφωνά με τον Διεθνή Οργανισμό για την Μετανάστευση μέχρι της 24 Φεβρουαρίου 2019, έχουμε 10.351 εισόδους στην Ευρώπη εκ των οποίων 10351 είναι διά θαλάσσης και 1401 από την στεριά. Να σημειωθεί ότι ο συνολικός αριθμός των αφίξεων για το 2018 και 2017 είναι 144. 166 και 186.768 αντίστοιχα, πεσμένος αισθητά πάνω από το μισό συγκριτικά με τις 390. 492 προσελεύσεις του 2016. Μέχρι στιγμής το 2019 θρηνούμε 222 θύματα ή αγνοουμένους.³⁹

Για να κατανοήσουμε καλύτερα τα παραπάνω στοιχεία και το μέγεθος του μεταναστευτικού ζητήματος, παραθέτουμε το παρακάτω διάγραμμα που μας παρουσιάζει τις παράνομες διελύσεις των συνόρων από τους πολίτες τρίτων χωρών μέσω χερσαίων και θαλάσσιων διαδρομών, από το 2009 ως και την μεγάλη έξαρση της μεταναστευτικής κρίσης το 2015 όπου σημειώθηκε έξι φορές αύξηση της παράνομης διέλευσης των συνόρων σε σύγκριση με το 2014 και 17πλάσια αύξηση σε σύγκριση με το 2013, λόγω της μεγάλης αύξησης των δια θαλάσσης παράτυπων περασμάτων, από τους πολίτες της Συρίας, του Αφγανιστάν και της Ερυθραίας.

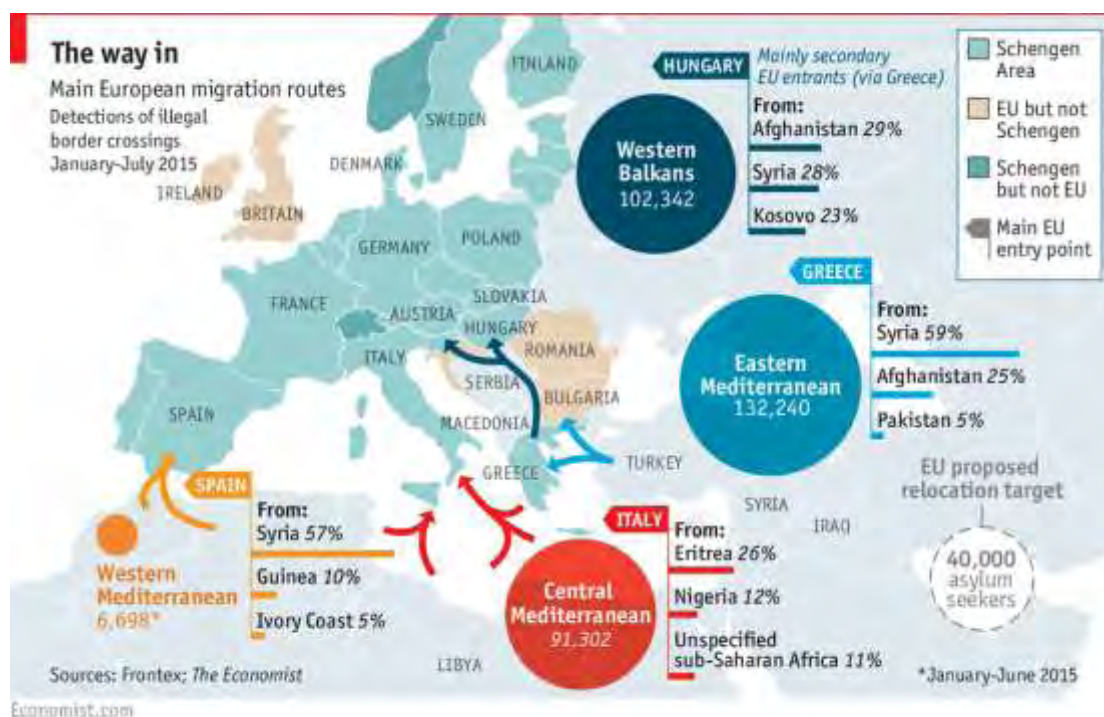

ΠΗΓΗ: Eurostat

³⁸ <https://www.news247.gr/koinonia/statistika-stoicheia-gia-tis-roes-eyropi-sokaroyrn.6660601.html> «Τα στατιστικά στοιχεία για τις ροές στην Ευρώπη σοκάρουν».

³⁹ <http://migration.iom.int/europe?type=arrivals> «Flow Monitoring»

6.1 Μεταναστευτικές Διαδρομές

Ο παραπάνω χάρτης μας δείχνει τις κύριες μεταναστευτικές διαδρομές προς την Ευρώπη καθώς και των μεγαλύτερο αριθμό παρανόμων συννοριακών διελεύσεων των τριών πρώτων εθνικοτήτων που ακολουθούν την κάθε διαδρομή την περίοδο της κορύφωσης της μεταναστευτικής κρίσης από τον Ιανουάριο ως τον Ιούλιο του 2015, σύμφωνα με τα στοιχεία της Frontex. Έχουμε λοιπόν:

- Την διαδρομή της Δυτικής Μεσογείου, με κύρια χώρα υποδοχής την Ισπανία και σημαντικότερες χώρες προέλευσης σε φθίνουσα σειρά την Συρία, την Γουινέα και την Ακτή Ελεφαντοστού. Αντίστοιχα:
- Την διαδρομή της Κεντρικής Μεσογείου, με κυριότερη χώρα υποδοχής την Ιταλία, δευτερεύουσα την Μάλτα και χώρες προέλευσης την Ερυθραία, την Νιγηρία και τα κράτη της υποσαχάριας Αφρικής.
- Την διαδρομή της Ανατολικής Μεσογείου, με κύρια χώρα υποδοχής την Ελλάδα διαμέσου της Τουρκίας και χώρες προέλευσης την Συρία, το Πακιστάν και το Αφγανιστάν.
- Την διαδρομή των Δυτικών Βαλκανίων με κυριότερη χώρα υποδοχής την Ουγγαρία, δευτερεύουσα την Ελλάδα και σημαντικότερες χώρες προέλευσης το Αφγανιστάν την Συρία και το Κόσοβο.⁴⁰

⁴⁰ <https://frontex.europa.eu/along-eu-borders/migratory-routes/eastern-borders-route/> «Migratory Routes»

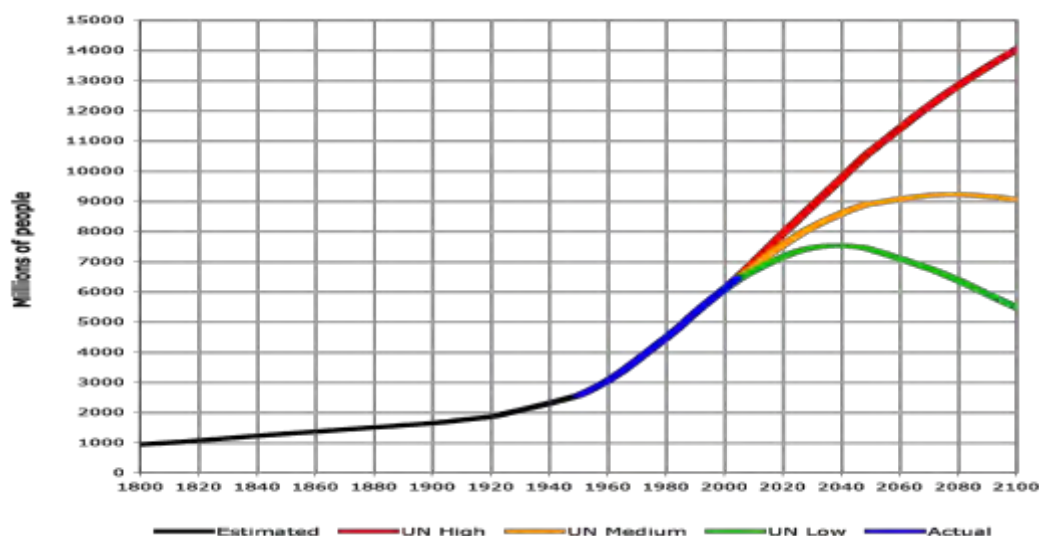
7. Δημογραφία και Μετανάστευση

Η πληθυσμιακή γήρανση είναι μία από της σημαντικότερες δημογραφικές, κοινωνικές και οικονομικές προκλήσεις που καλείται να αντιμετωπίσει η Ευρώπη στις επόμενες δεκαετίες. Η πτώση της γονιμότητας και η αύξηση του προσδόκιμου ζωής στις αναπτυγμένες χώρες της εκφράζονται με γήρανση της κατανομής κατά ηλικία και μείωση της μέσης διάρκειας των νοικοκυριών. Σε πολλές της ΕΕ ο συνολικός πληθυσμός αυξάνεται πολύ αργά την τελευταία δεκαετία ή παραμένει στάσιμος. Το ποσοστό των ηλικιωμένων (ηλικίας 65 ετών και άνω) ανεβαίνει με ταχείς ρυθμούς ενώ το ποσοστό των νέων (30 ετών και κάτω) συρρικνώνεται (Κοτζαμάνης και Σοφιανού 2008:4)

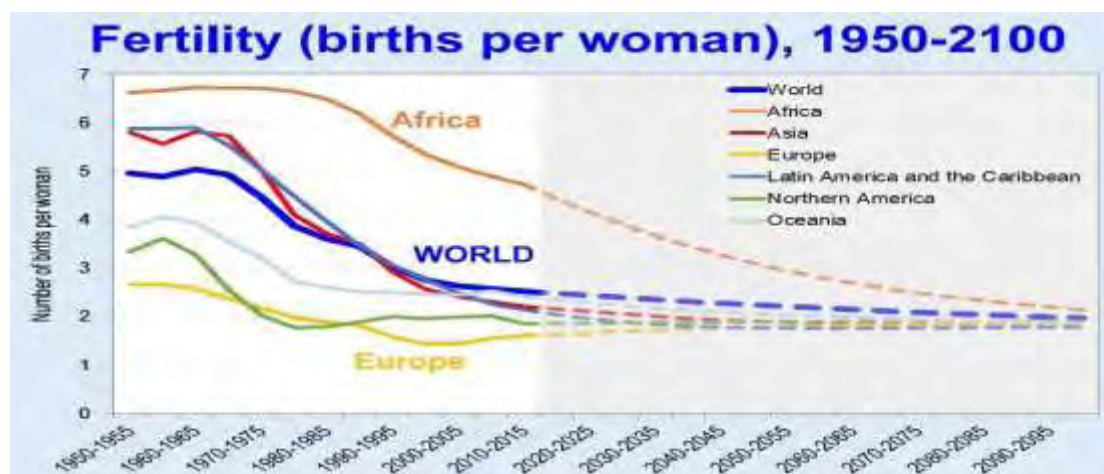
Στην επιβράδυνση της δημογραφικής αύξησης, πολλοί διακρίνουν ένα παράγοντα ακαμψίας του οικονομικού συστήματος που είναι υπεύθυνος για στασιμότητα της επαγγελματικής κινητικότητας και των προόδων της παραγωγικότητας. Αυτό συμβαίνει διότι το εργατικό δυναμικό εφόσον γερνάει, γίνεται ολοένα και λιγότερο ικανό να προσαρμοστεί σε κάποιο καινούργιο επάγγελμα ή στις νέες μεθόδους εργασίας του ίδιου επαγγέλματος, διότι υφίσταται μία ελάττωση των φυσικών και πνευματικών του χαρακτηριστικών. Για το λόγο αυτό, οι ηλικιωμένοι δεν μπορούν να είναι το ίδιο ενεργητικοί και δημιουργικοί σε σχέση με τους νέους, είναι λιγότερο ευέλικτοι στην γεωγραφική και επαγγελματική κινητικότητα και δυσπροσάρμοστοι στις νέες τεχνολογίες. Έτσι συγκριτικά με τους νέους συμβάλουν λιγότερο στην επιστημονική πρόοδο και την ενίσχυση της καινοτομίας πράγμα που έχει σημαντικές αρνητικές συνέπειες στην οικονομική ανάπτυξη. Η πτώση της γονιμότητας επιβραδύνει την επαγγελματική κινητικότητα διότι ο χρόνος παρουσίας στις διάφορες βαθμίδες της καριέρας επιμηκώνεται εφόσον το ποσοστό αύξησης του πληθυσμού ελαττώνεται. Άλλες σημαντικές επιπτώσεις της δημογραφικής γήρανσης, είναι η εξάντληση των πόρων των ασφαλιστικών ταμείων, αφού το ενεργό εργατικό δυναμικό είναι αυτό που συντηρεί τους συνταξιούχους και η αύξηση των δημοσίων δαπανών για παροχές στην υγεία. Μειώνονται έτσι τα διαθέσιμα αποθέματα για την χρηματοδότηση και ενίσχυση άλλων σημαντικών τομέων όπως είναι για παράδειγμα η εκπαίδευση (Ταπεινός, 1993:456-460).

Οι Διεθνείς μετακινήσεις επηρεάζονται επίσης σε σημαντικό βαθμό από την εξέλιξη των δημογραφικών στοιχείων παγκοσμίως. Οι μεταναστευτικές πιέσεις στην ΕΕ εξαρτώνται κυρίως από την δημογραφική δυναμική των γειτόνων της (Αφρική) αλλά και τις μεταβολές που συμβαίνουν στο παγκόσμιο δημογραφικό σκηνικό. Από τα 7,6 εκατομμύρια που είναι ο

παγκόσμιος πληθυσμός σήμερα το 2050 θα αγγίξει τα 10 εκατομμύρια, με βάση το Γραφείο Απογραφών των ΗΠΑ.

Επίσης σύμφωνα με το World Economic Forum και με στοιχεία της τελευταίας έκθεσης «World Population Prospects» των Ηνωμένων Εθνών, βγαίνουν ενδιαφέροντα συμπεράσματα για την διαμόρφωση και της αλλαγής του παγκόσμιου πληθυσμού τα επόμενα χρόνια. Με βάση την έκθεση από το 1960 ο παγκόσμιος δείκτης γεννητικότητας είναι κατά μέσο όρο στις 2,5 παιδιά ανά γυναίκα, εμφανώς πτωτικός σε σχέση με τα προηγούμενα χρόνια. Ωστόσο έντονες διαφορές παρουσιάζονται στην Αφρική που βρίσκεται σήμερα στις 4,7 γέννες και με ανοδική τάση, σε σχέση με την Ευρώπη που είναι σταθερά στις 1,6 γέννες ανά γυναίκα μέχρι και το 2100.

Ακόμη σύμφωνα με την έκθεση, εντύπωση προκαλεί η γεωγραφική ανισορροπία της αύξησης του πληθυσμού μέχρι το 2050, καθώς το 50% αυτής θα καταγραφεί σε Ινδία,

Νιγηρία, Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό, Πακιστάν, Τανζανία, ΗΠΑ, Ουγκάντα και Ινδονησία. Δηλαδή το ήμισυ της αύξησης του πληθυσμού θα καταγραφεί σε μόλις εννέα χώρες. Άλλα σημαντικά συμπεράσματα που προέκυψαν είναι, ότι ο παγκόσμιος πληθυσμός χαρακτηρίζεται από γήρανση. Σήμερα σε αντίθεση με το 1950 η νέοι άνθρωποι είναι λιγότεροι κάτι που φαίνεται όμως να εξισορροπείται μέχρι το 2050.

Η Ευρώπη είναι η Τρίτη πολυπληθέστερη ήπειρος μετά την Ασία και την Αφρική φιλοξενώντας 743 εκατομμύρια ανθρώπους.⁴¹ Πολλοί υποστηρίζουν ότι η μετανάστευση θα επηρεάσει την ηλικία, την δομή και τη δυναμική του πληθυσμού της με τέτοιον τρόπο που θα έχει σημαντικό οικονομικό αντίκτυπο. (Peri, 2018:3) Άλλοι πάλι έχουν διαφορετική άποψη. Πρεσβεύουν ότι παρά την μεγάλη μεταναστευτικά ρεύματα των τελευταίων ετών ο συνολικός πληθυσμός της Ευρώπης συνεχίζει να αυξάνεται με αργούς ρυθμούς και οι «ενέσεις» με νέο ηλικιακά εργατικό δυναμικό, ελάχιστα ωφελούν. Αυτό που χρειάζεται είναι μία εις βάθος διαρθρωτική οικονομική αλλαγή και προσέγγιση. Σύμφωνα άλλωστε με έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής το 2002, όπου το ποσοστό γονιμότητας ανερχόταν σε 1,4 παιδιά ανά γυναίκα και με καθαρή μετανάστευση περίπου 700.000 άτομα, βγήκε το συμπέρασμα **ότι η μετανάστευση δεν μπορεί να διορθώσει τις επιπτώσεις της γήρανσης του πληθυσμού της Ευρώπης.**⁴² Τα σημερινά ποσοστά καθαρής μετανάστευσης, είναι περίπου 200.000 άτομα το 2018, με ρυθμό γονιμότητάς 1,6 και μετά την οικονομική κρίση του 2009 με τους μεταγενέστερους κλυδωνισμούς της, δεν φαίνεται να αλλάζουν και πολύ το σκηνικό.⁴³ Ωστόσο άλλες απόψεις πρεσβεύουν ότι οι μετανάστες διότι είναι συνήθως σε ηλικίες από 15 έως 65 ετών, αυξάνουν τον δείκτη γονιμότητας και μακροπρόθεσμα

⁴¹ <http://worldpopulationreview.com/continents/europe-population/> «Europe Population 2019»

⁴² http://europa.eu/rapid/press-release_IP-02-774_el.htm «Επιτροπή: η μετανάστευση δεν μπορεί να διορθώσει τις επιπτώσεις της γήρανσης του πληθυσμού της Ευρώπης, IP/02/774, Βρυξέλλες, 29 Μαΐου, 2002»

⁴³ <https://www.weforum.org/agenda/2017/07/11-facts-about-world-population/> «11 facts about the world's changing population» 04 Jul 2017, Alex Gray.

προκαλούν οικονομικά οφέλη, εφόσον εργάζονται και ασφαλίζονται ταυτόχρονα. Είναι βέβαια και αυτοί που θέλουν μια Ευρώπη φρούριο (Fortress), προστατευμένη από τα μεταναστευτικά ρεύματα που απειλούν εκ θεμελίων την διάρρηξη του κοινωνικού της ιστού. Τελικά που βρίσκεται η αλήθεια. Συνήθως κάπου στην μέση.

8. Οικονομικές Επιπτώσεις της Μετανάστευσης στην Ε.Ε

8.1 Εισαγωγή

Οι μελέτες για τη μετανάστευση ασχολούνται κυρίως με τις επιπτώσεις που έχουν τα διεθνή μεταναστευτικά ρεύματα. Άλλωστε αυτό είναι ένα από τα πιο παρεξηγημένα θέματα που απασχολούν τον δημόσιο διάλογο. Τα ειδησεογραφικά κανάλια και ο έγγραφος τύπος, συχνά κάνουν λόγο για εισβολή παράνομων ξένων, πλημμύρα μεταναστών και μαζική διαρροή εγκεφάλων. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα μεγάλο μέρος της κοινής γνώμης να προδιατίθεται αρνητικά, απέναντι στη μετανάστευση και να την θεωρεί περισσότερο πρόβλημα παρά ευκαιρία. Εκφράζονται ανησυχίες ότι αυξάνει την εγκληματικότητα, τους φόρους και την ανεργία. Παρόλα αυτά σήμερα, η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας και η διεθνοποίηση του κεφαλαίου, καθιστούν τη μετανάστευση ως ένα σημαντικό και αναγκαίο εργαλείο.

Η μετανάστευση συμβάλλει να γίνουν σημαντικές αλλαγές στις επιδόσεις της αγοράς εργασίας τόσο στους ντόπιους όσο και στους ξένους πληθυσμούς, οι οποίοι όμως διαφέρουν μερικές φορές σε μεγάλο βαθμό από τη μία χώρα στην άλλη. Μία προσπάθεια να κατανοηθεί ο αντίκτυπος της Διεθνούς μετανάστευσης στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποτελεί ωστόσο πρόκληση, μιας και **η ανάλυση των επιδράσεων της μετανάστευσης ποικίλει σε χρόνο και τόπο**. Επιπλέον, τα υπάρχοντα δεδομένα για την μετανάστευση, έχουν ορισμένες ατέλειες και αυτό ανοίγει μια συζήτηση σχετικά με την εγκυρότητα των μελετών. Ωστόσο, υπάρχει ανάγκη για συνεχή αξιολόγηση των οικονομικών επιπτώσεων που προκαλεί η μετανάστευση, ώστε να προσφερθούν νέα στοιχεία σχετικά με τους ιδιαίτερους τρόπους με τους οποίους οι μετανάστες μπορούν να συμβάλουν θετικά και να ενισχύσουν τη βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη. Για αυτό το λόγο έχουν πραγματοποιηθεί αρκετές μελέτες για τον εντοπισμό των θετικών και αρνητικών επιπτώσεων της μετανάστευσης συνήθως όμως για μία συγκεκριμένη χώρα, όπου οι συνέπειες και τα αποτελέσματα είναι περισσότερο στοχευμένα και ευδιάκριτα. Μερικές από αυτές, κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι οι μετανάστες αύξησαν τους μισθούς των εργαζομένων και επέδρασαν καταλυτικά στην ενίσχυση του εγχώριου εργατικού δυναμικού ενώ άλλες ισχυρίστηκαν ότι η αύξηση της μετανάστευσης συνδέεται αρνητικά με τα ποσοστά απασχόλησης στις ευρωπαϊκές χώρες.

Βέβαια, ενώ τα οφέλη από τη μετανάστευση διασπείρονται και γενικεύονται, το κόστος επωμίζεται σε δυσανάλογο βαθμό, σε συγκεκριμένους ανθρώπους, οικονομικούς κλάδους και τόπους. Από αυτή την άποψη, το ζήτημα της μετανάστευσης θυμίζει αυτό του ελεύθερου

εμπορίου: Τα οικονομικά οφέλη κατανέμονται ευρέως και δεν είναι ποτέ απτά, ενώ το κόστος είναι απόλυτα ευδιάκριτο και στοχευμένο (Boijas, 1994). Αυτό ισχύει τόσο για τις αναπτυσσόμενες όσο και για τις αναπτυγμένες χώρες. Για να μπορέσουν να εκμεταλλευτούν τα οφέλη που προκύπτουν από την μετανάστευση, πρέπει οι κυβερνήσεις τους να προσπαθήσουν να μειώσουν το υψηλό κόστος και τις αρνητικές επιπτώσεις που υφίστανται ορισμένες περιοχές και κοινωνικές ομάδες.

Μερικές φορές, κάποιες χώρες επωμίζονται δυσανάλογα υψηλό κόστος χωρίς όμως να προσδοκούν κάποιο μεσοπρόθεσμο ή μακροπρόθεσμο όφελος. Αυτό συμβαίνει συνήθως όταν υπάρχει μεγάλη προσωρινή μεταναστευτική εισροή συγκριτικά με τον τοπικό πληθυσμό. Δηλαδή άνθρωποι οι οποίοι δεν σκοπεύουν να παραμείνουν για μεγάλο χρονικό διάστημα. Η Μάλτα για παράδειγμα, είναι μία μικρή πληθυσμιακή χώρα των τετρακοσίων χιλιάδων κατοίκων. Όμως αποτελεί πύλη εισόδου μεταναστών από την Αφρική προς την Ευρώπη. Χρειάζεται λοιπόν βοήθεια να αντιμετωπίσει τα μεγάλα μεταναστευτικά κύματα και όχι μόνο από την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Τις επιπτώσεις της μετανάστευσης τις υφίστανται οι χώρες υποδοχής, οι χώρες προέλευσης αλλά και οι ίδιοι οι μετανάστες. Αναφορικά με τις χώρες υποδοχής θα εξετάσουμε με ποιον τρόπο η μετανάστευση επηρεάζει την οικονομία, τόσο δημοσιονομικά, όσο και μέσω του ρυθμού ανάπτυξης των αμοιβών και της καινοτομίας. Στις χώρες προέλευσης θα γίνει κυρίως αναφορά στα μεταναστευτικά εμβάσματα και στην διαρροή εγκεφάλων. Όσον αφορά τους ίδιους τους μετανάστες θα εξετάσουμε την επιρροή της μετανάστευσης στις αποδοχές, στο εκπαιδευτικό επίπεδο, την υγεία, τη δουλειά τους. Βέβαια ο χώρος αναφοράς της παρούσας εργασίας είναι η Ε.Ε, ωστόσο θεωρούμε αναγκαίο για μία ποιο εμπεριστατωμένη θεώρηση να αναφερθούμε συγκριτικά και σε κάποιες μελέτες που πραγματοποιήθηκαν στις Η.Π.Α, μία ευρύτερη αγορά, με τεράστια ιστορικά μεταναστευτική παρουσία.

8.2 Επιπτώσεις στις χώρες Υποδοχής

8.2.1 Οικονομικές Επιπτώσεις

8.2.1.1 Ανάπτυξη

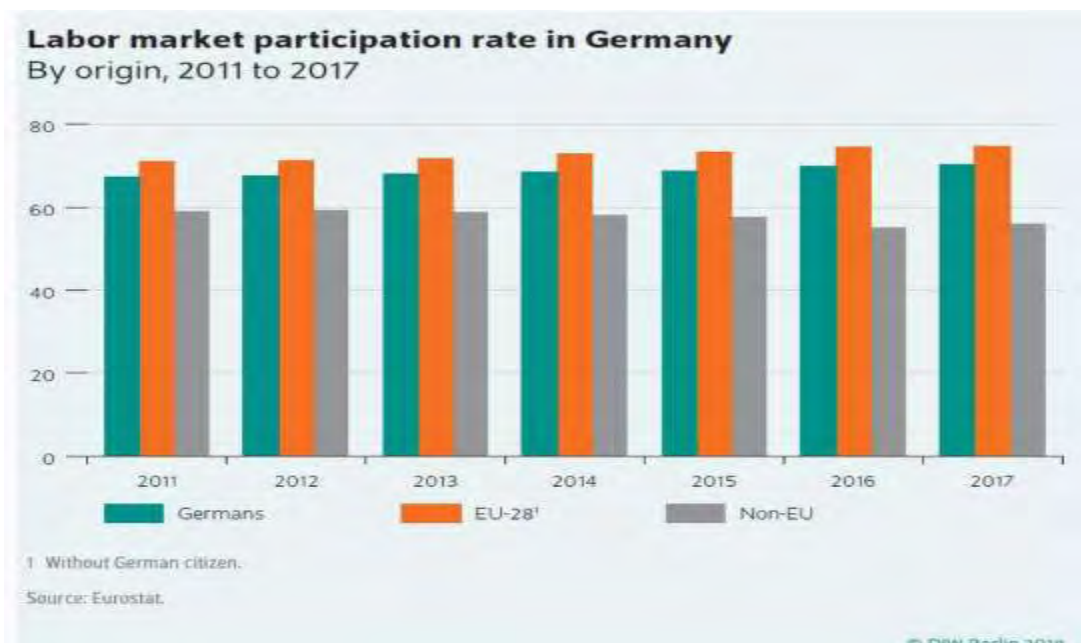
Σύμφωνα με τον Ιαν Γκόλντινγκ (2013:332), συνολικά η μετανάστευση, ενισχύει την οικονομική ανάπτυξη στις χώρες υποδοχής. Οι εισερχόμενοι εργάτες μπορεί να

απασχολούνται σε εργασίες που δεν είναι αρεστές στους γηγενείς (για παράδειγμα οι οικοδομικές εργασίες στην Ελλάδα όπου δούλευαν κυρίως Αλβανοί). Επίσης προσφέρουν υπηρεσίες όπως η παιδική φύλαξη ή η οικιακή φροντίδα και με τον τρόπο αυτό επιτρέπουν στους ντόπιους εργαζόμενους υψηλότερης ειδίκευσης να εργάζονται. Από την άλλη μεριά η μετανάστες υψηλής ειδίκευσης συνήθως απασχολούνται σε κλάδους και τομείς όπου μπορεί να υπάρχει έλλειψη εγχώριου εργατικού δυναμικού (ιατροί, προγραμματιστές) δίνοντας έτσι την δυνατότητα για υψηλότερη εξειδίκευση. Πολλές μακροοικονομικές μελέτες υποδηλώνουν ότι στις αναπτυγμένες χώρες που αριθμούν μεγάλα ποσοστά μεταναστών υπάρχει τονωμένη οικονομική ανάπτυξη. Μία πολυετή μελέτη για τα κράτη μέλη του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (Ο.Ο.Σ.Α.), για την χρονική περίοδο από το 1980 ως το 2005, καταδεικνύει ότι η αυξημένη μετανάστευση ακολουθείται από αντίστοιχη αύξηση της απασχόλησης και του Α.Ε.Π (Ortega and Peri, 2009). Στην Μεγάλη Βρετανία το 2006 σε μία έρευνα δαπάνη της ίδιας της κυβερνήσεώς της, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η συμβολή των μεταναστών στην εθνική οικονομία ήταν περίπου έξι δισεκατομμύρια λίρες (McVeigh, 2008:10). Επίσης την περίοδο 1995- 2005 στις Ηνωμένες Πολιτείες από τα δεκαέξι εκατομμύρια νέες θέσεις εργασίας που δημιουργήθηκαν τα εννέα καλύπτονταν από ξένους εργαζόμενους. Αντίστοιχα στην Δυτική και Νότια Ευρώπη την ίδια περίοδο, τα δύο τρίτα των νέων θέσεων εργασίας, υπηρετούνταν από μετανάστες (Castles and Miller, 2009:24). Σε μία μακροχρόνια έρευνα που εξετάζει αρκετά μοντέλα των μεταναστευτικών ροών που αναπτύσσονται εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε δύο διαφορετικές χρονικές περιόδους, δηλαδή 2000-2015 και 2000-2019, τα αποτελέσματα της υπογραμμίζουν ότι «η πρωτογενής μεταναστευτική μεταβλητότητα συνέβαλε στην αύξηση του ποσοστού του κατά κεφαλήν εγχώριου προϊόντος και της απασχόλησης, τόσο για τους ημεδαπούς όσο και για τον ξένο πληθυσμό» (Noja et al., 2018:30) . Οι εκτιμήσεις κατέδειξαν ότι οι μεταναστευτικές ροές εργατικού δυναμικού έχουν σημαντικές θετικές οικονομικές συνέπειες, οι οποίες ενσωματώνονται από μια σειρά σημαντικών αλλαγών στην απόδοση της αγοράς εργασίας τόσο για τους γηγενείς εργαζόμενους όσο και για τους ξένους (αύξηση της απασχόλησης και των μισθών, βελτίωση των επιπέδων του κατά κεφαλήν ΑΕΠ και ανά απασχολούμενο Ortega and Peri, 2013:47-74). Συνολικά, οι αναλύσεις επιβεβαιώνουν τις θετικές οικονομικές επιπτώσεις της διεθνούς μετανάστευσης στην εποχή της παγκοσμιοποίησης. Βέβαια αυτά τα αποτελέσματα, διαφέρουν σημαντικά μεταξύ των χώρων υποδοχής σύμφωνα με τα συγκεκριμένα μέτρα και τις πολιτικές που υιοθετήθηκαν για τον συντονισμό αυτής της εξαιρετικά περίπλοκης διαδικασίας. Η διεξαχθείσα έρευνα ευθυγραμμίζεται με τις πιο πρόσφατες πρωτοβουλίες που ξεκίνησαν παγκοσμίως, ιδίως από

τους ειδικούς Τμήματος Οικονομικών και Κοινωνικών υποθέσεων των Ηνωμένων εθνών και της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας (ILO), σχετικά με το ρόλο της μετανάστευσης εργατικού δυναμικού στην επίτευξη των μελλοντικών στόχων βιώσιμης ανάπτυξης. Οι οποίες πρεσβεύουν ότι «η μετανάστευση έχει τη δυνατότητα να αφαιρέσει εκατομμύρια από τη φτώχεια, να προσφέρει πρόσβαση στην αξιοπρεπή εργασία και να προωθήσει την αειφόρο ανάπτυξη» (UN DESA, 2014)

Επίσης με βάση μία εκδοθήσα έρευνα από το Γερμανικό Ινστιτούτο Οικονομικών Ερευνών⁴⁴ (DIW Berlin), τα ευρήματά της αποκαλύπτουν ότι η μετανάστευση στην ΕΕ αύξησε 0,2% ετησίως κατά μέσο όρο το Α.Ε.Π της Γερμανίας μεταξύ των χρόνων 2011 ως 2016. Βέβαια αυτό δεν σημαίνει ότι οι Γερμανοί πολίτες βρέθηκαν ετησίως με περισσότερα 0,2% ευρώ στην τσέπη αλλά είναι μια καλή ένδειξη για την πορεία της οικονομίας στην χώρα. Να σημειωθεί ωστόσο, ότι περίπου οι μισοί εκ των εισερχομένων, ήταν Ευρωπαίοι πολίτες, οι οποίοι είχαν μεγαλύτερη συμμετοχή στην αγορά εργασίας. από αυτή του εγχώριου εργατικού δυναμικού και των εργαζομένων από τρίτες χώρες (Διάγραμμα 1).

Διάγραμμα 1

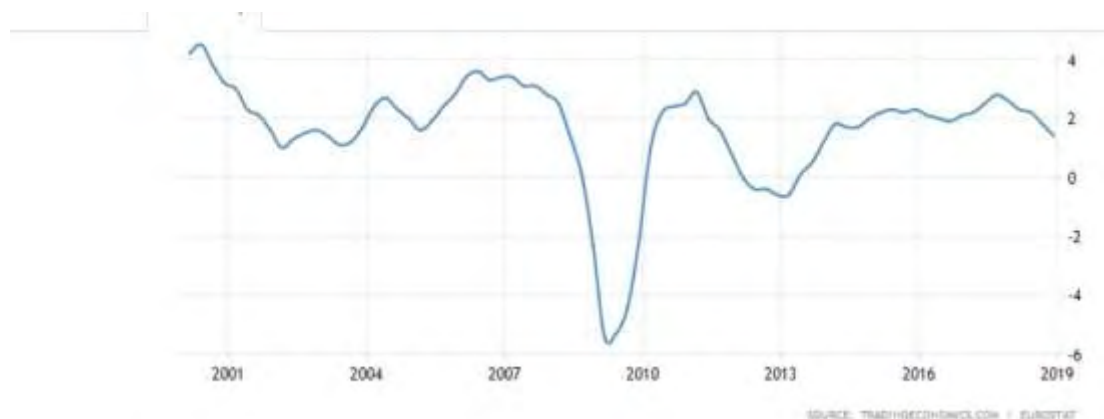
Άλλωστε η συνολική εικόνα που παρουσιάζει η πορεία του Α.Ε.Π της Ε.Ε μετά την μεγάλη οικονομική ύφεση το 2009 και αν εξαιρέσουμε το 2013 όπου έχουμε αρνητικούς

⁴⁴ <https://www.forbes.com/sites/freylindsay/2018/11/01/vorsprung-durch-einwanderung-eu-migration-has-been-good-for-the-german-economy/#380cd0365c99> «EU Migration Has Been Good For The German Economy»

ρυθμούς ανάπτυξης ακόμα και τα έτη 2015-16 (περίοδος προσφυγικής κρίσης) ο δείκτης κυμαίνεται στο 2 με 2,1 (Διάγραμμα 2).

Δείκτης Ποσοστού αύξησης του ΑΕΠ στην Ε.Ε

Διάγραμμα 2

Βέβαια το Α.Ε.Π αποτελεί μέτρο οικονομικής δραστηριότητας και χρησιμεύει επίσης ως ένδειξη για την εξέλιξη των υλικών συνθηκών διαβίωσης μιας χώρας. Ωστόσο πρόκειται για ένα περιορισμένο μέτρο οικονομικής ευημερίας. Για παράδειγμα, το ΑΕΠ δεν περιλαμβάνει την υπερωριακή μη αμειβόμενη ή την μαύρη εργασία, ούτε λαμβάνει υπόψη τις αρνητικές επιπτώσεις της οικονομικής δραστηριότητας, όπως η περιβαλλοντική υποβάθμιση.

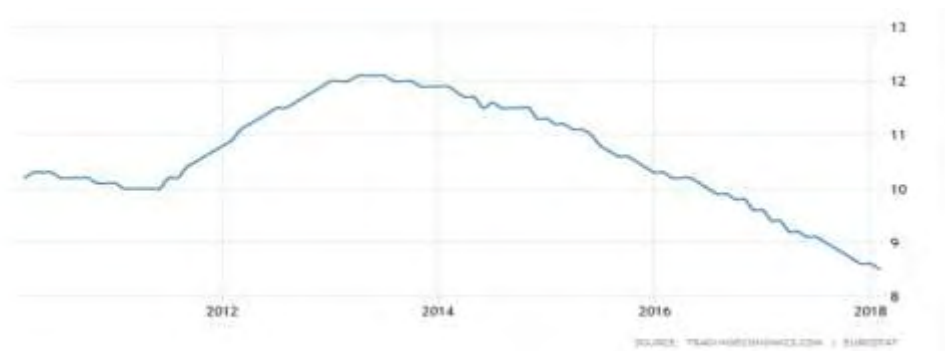
Σαφώς όλες οι προαναφερθείς μελέτες, φανερώνουν ένα όφελος στην οικονομία από την μετανάστευση, αλλά δεν συνυπολογίζουν άλλα ενδεχόμενα κόστη που μπορεί να προκύπτουν, όπως για παράδειγμα το κόστος ενσωμάτωσης, εγκατάστασης ή το δημοσιονομικό κόστος. Ακόμη σε πολλές των περιπτώσεων οι οικονομολόγοι συμφωνούν για τα θετικά οικονομικά αποτελέσματα της εισερχόμενης μετανάστευσης αλλά διαφωνούν ως προς τον τρόπο μέτρησης αυτών. Για παράδειγμα ενώ κάποιοι θεωρούν ότι η μετανάστευση ενισχύει γενικώς την οικονομία, λένε ότι τα οφέλη της κατανέμονται άνισα: χαμένοι είναι η ντόπιοι που παραγκωνίζονται από τους ξένους εργάτες η οποίοι δέχονται να εργαστούν με χαμηλότερες αμοιβές. Άλλοι πάλι υποστηρίζουν ότι στην ουσία οι συνέπειες είναι οριακές, διότι πέρα από το γεγονός ότι στο πέρασμα του χρόνου οι αμοιβές τείνουν να εξισορροπηθούν, στην πραγματικότητα οι μετανάστες καλύπτουν κρίσιμα κενά σε δυναμικό στην αγορά εργασίας (Peri and Sparber, 2008).

Επιπροσθέτως την πληθώρα των μελετών που τονίζουν τα οφέλη της μετανάστευσης για την ενίσχυση της απασχόλησης και την ενδυνάμωση της οικονομικής ευημερίας επιβεβαιώνονται σε ένα βαθμό και βάση των στοιχείων της Eurostat. Ρίχνοντας μία

προσεκτική ματιά για το πώς διαμορφώνονται τα ποσοστά ανεργίας στην Ε.Ε, παρατηρούμε ότι παρουσιάζουν πτωτικές τάσεις από το 2014 και μετά. Σ' αυτό βέβαια αν συνυπολογίσουμε την κρίση του Ευρώ και την μαζική εισροή προσφύγων, θα περιμέναμε μεγάλο μέρος του αλλοεθνούς εργατικού δυναμικού να παραμείνει ανεκμετάλλευτο. (Διάγραμμα 3).

Δείκτης ποσοστού ανεργίας στην Ε.Ε

Διάγραμμα 3

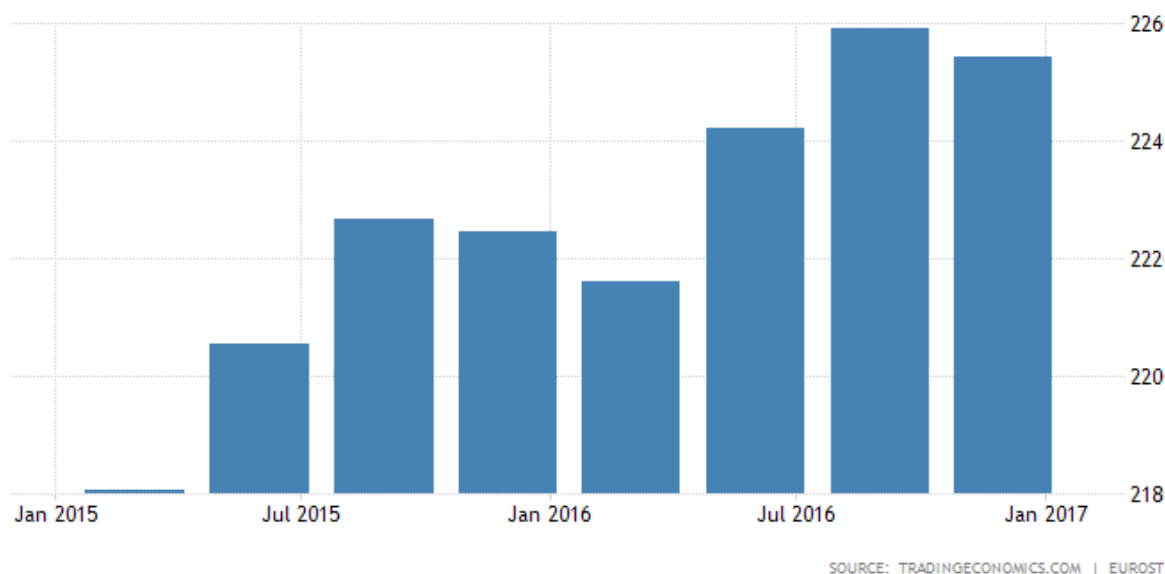
Η προβληματική βέβαια εδώ, είναι ότι ο δείκτης δεν λαμβάνει υπόψιν το ποσοστό των παράνομων εισρεόντων μη καταγεγραμμένων προσώπων, αλλά και αυτών που απασχολούνται στην παραοικονομία. Ωστόσο και από το παρακάτω διάγραμμα, βλέπουμε ότι από το 2014 (περίοδος πριν την μαζική μετανάστευση) ως και σήμερα ο δείκτης απασχόλησης ανά άτομο στην ευρωπαϊκή περιοχή παρουσιάζει μία αύξηση των δεκαεπτά εκατομμυρίων ατόμων (διάγραμμα 4), τα οκτώ εκ των οποίων αυξήθηκαν την περίοδο των μαζικών εισροών 2015-16. (διάγραμμα 5).

Δείκτης ποσοστού απασχόλησης στην Ε.Ε ανά άτομο (σε εκατομμύρια)

Διάγραμμα 4

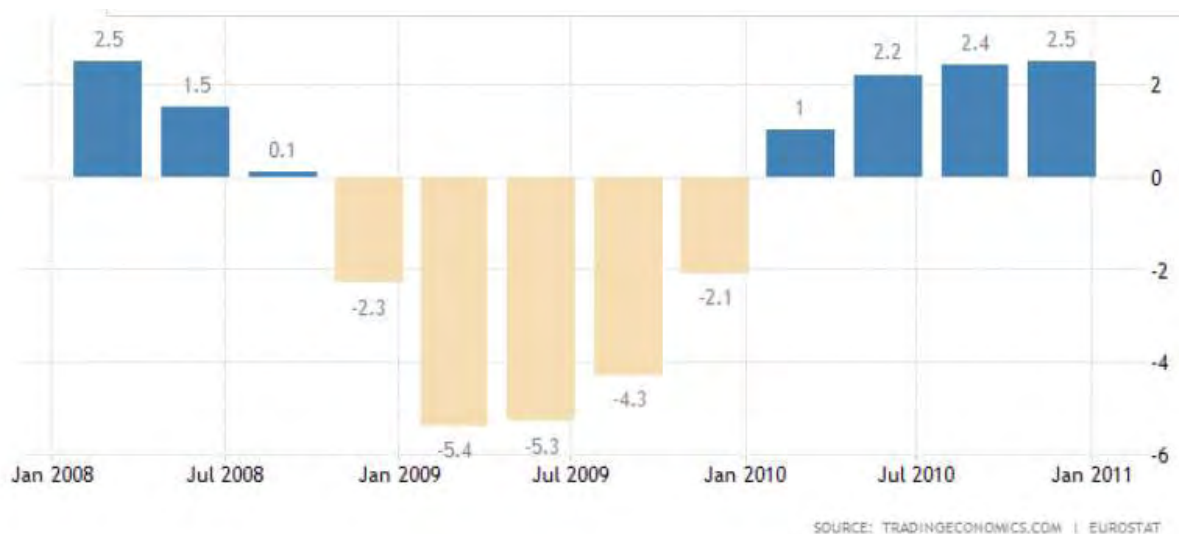
Διάγραμμα 5

Τι γίνεται όμως σε περιόδους κρίσεων; Όταν οι οικονομία κινείται με άργους αναπτυξιακούς ρυθμούς και είναι σε φάση ύφεσης, τα ποσοστά του ΑΕΠ στο ναδίρ (το 2009 έφτασε στο χαμηλότερο σημείο με ποσοστό -5,4%) και ανεργία στα ύψη (10% το 2010), όπως συνέβει με την οικονομική κρίση που ξεκίνησε από τις Ηνωμένες Πολιτείες στα μέσα του 2008 και συμπαράσυρε στην δίνη της όλο το πλανήτη και φυσικά δεν άφησε αμέτοχη την Ευρώπη (Διαγράμματα 6,7 και βλέπε επίσης Διάγρ. 2).

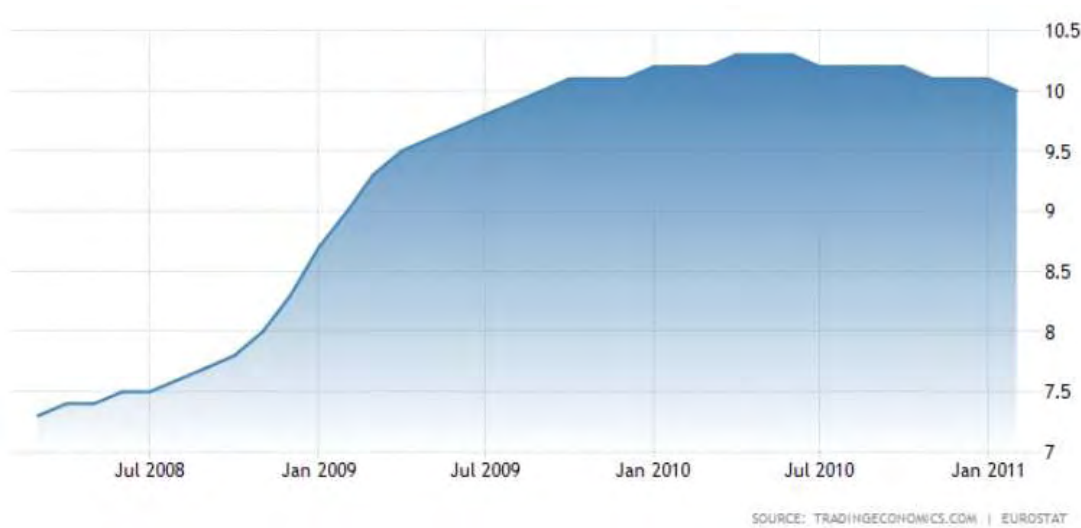
Ποσοστό αύξησης του ΑΕΠ στην Ε.Ε

Διάγραμμα 6

Δείκτης ποσοστού ανεργίας στην Ε.Ε

Διάγραμμα 7

Πολλές φορές στις εφημερίδες και τα κανάλια εντοπίζεται η προσπάθεια να περάσει η αντίληψη ότι η οικονομική κρίση είναι ικανή από μόνη της να λύσει το πρόβλημα της μετανάστευσης αφού μέσα από το αφιλόξενο περιβάλλον που δημιουργεί για τις φιλοδοξίες των μεταναστών, τους οδηγεί σε νέα μετανάστευση (Γρώπα, 2011). Στο επίπεδο της ΕΕ η υπόθεση της μαζικής επιστροφής στις χώρες καταγωγής δεν επιβεβαιώνεται. Πρόκειται κυρίως για προσωρινές μετακινήσεις από και προς τις χώρες καταγωγής (Koehler, 2011). Σύμφωνα με παρατηρήσεις του ΟΟΣΑ για το έτος 2011 δημιουργούνται εικασίες για αποχωρήσεις μεταναστών από τις χώρες που έχουν κτυπηθεί περισσότερο από την κρίση (όπως η Ελλάδα και η Ιταλία), φαινόμενο που σημειώνει μεν αύξηση, όμως πολύ ήπια (OECD, 2013). Εφόσον λοιπόν η κρίση συνεχίζει να υπάρχει και στις χώρες προέλευσης, δύσκολα οι εκπατρισμένοι επιστρέφουν πίσω. Σύμφωνα με την οικονομική θεωρία και την πλειονότητα των ερευνών, ανάλογα με την ευρωστία και την ευελιξία των κοινωνιών υποδοχής να ανταπεξέρχονται στις δύσκολες φάσεις του οικονομικού κύκλου, αν και το κόστος ένταξης, αφομοίωσης και αξιοποίησης στην αρχή είναι υψηλό, μεσοπρόθεσμα ή μακροπρόθεσμα μειώνεται και το συνολικό όφελος από την μετανάστευση ,συγκριτικά αυξάνεται (Καψάλης, 2018:67).

Σύμφωνα με κάποιους ερευνητές οι μετανάστες είναι περισσότερο ευέλικτοι από τους γηγενείς, μετακινούνται και αλλάζουν τόπο και είδος εργασίας ευκολότερα ανάλογα με την ζήτηση. Μελετώντας τις επιδράσεις που μπορεί να έχει μια ενδεχόμενη αύξηση της μετανάστευσης στο εσωτερικό της Ε.Ε, οι συντάκτες μιας μελέτης κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι «η προσαρμογή στις μεταβαλλόμενες συνθήκες μπορεί να επιταχυνθεί και οι

διαθρωτικές αλλαγές να γίνουν με μικρότερο κόστος για τον τοπικό πληθυσμό» (Coppel and Visco, 2001). Στο ίδιο μήκος κύματος οι Barrell και Riley (2007) σε μια προσπάθεια τους να ερευνήσουν τις μακροοικονομικές επιπτώσεις της μετανάστευσης στην Ε.Ε μας λένε ότι οι παλιές θέσεις εργασίας και οι παλιοί βιομηχανικοί κλάδοι δίνουν τις θέσεις τους σε νέους που βρίσκονται αρκετά χιλιόμετρα μακριά, οι μετανάστες μετακινούνται στα νέα αυτά δυναμικά κέντρα πιο γρήγορα από τους ντόπιους, οι οποίοι έχουν βαθιές ρίζες στη περιοχή.

Σήμερα η συμβολή της μετανάστευσης στην οικονομική ανάπτυξη θεωρείται δεδομένη. Ωστόσο το συνολικό όφελος που προκύπτει δεν είναι εύκολο να υπολογιστεί. Παραδείγματος χάριν, μία μετανάστρια από τις Φιλιππίνες που έρχεται στην Ελλάδα να εργαστεί ως οικιακή βοηθός, δίνει την δυνατότητα και τον χρόνο στον οικοδέσποινα στην οποία απασχολείται, να εργαστεί και αυτή με τη σειρά της. Με τη μετανάστευση, λοιπόν, ενός μόνου ατόμου μπορούν να εργαστούν δύο άνθρωποι, οι οποίοι παίρνουν κάποιο μισθό που τον ξοδεύουν σε προϊόντα και υπηρεσίες. Η μετανάστευση έχει έτσι, πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα, έμμεσα και δευτερογενή, τα οποία δύσκολα υπολογίζονται. Επομένως η συνολική προσφορά των μεταναστών στην οικονομική ενδυνάμωση υποεκτιμάται. Εκείνο που επίσης υποεκτιμάται, είναι η επιρροή της μετανάστευσης στην καινοτομία και την τεχνολογική αλλαγή. Τα οφέλη της είναι διάχυτα και δύσκολοεντόπιστα. Το κόστος της όμως άμεσα αισθητό: Η τάση δηλαδή για χαμηλότερες αμοιβές, το δημοσιονομικό αλλά και το κοινωνικό κόστος. Ας ξεκινήσουμε όμως με το πρώτο ζήτημα τους μισθούς, που αποτελούν αμφιλεγόμενο σημείο, στις αναπτυγμένες χώρες.

8.2.1.2 Αμοιβές

Σε Ευρωπαϊκό επίπεδο και από τη συγκριτική ανάλυση μεγάλης πλειοψηφίας μελετών, διαπιστώνεται ασήμαντες αρνητικές συνέπειες της μετανάστευσης στην απασχόληση των γηγενών. Σε πολλές των περιπτώσεων διαφωνούν αν είναι θετική ή αρνητική για τις αμοιβές, αλλά τείνουν να δείχνουν ότι το αποτέλεσμα τελικά είναι μικρό και επίσης βραχυπρόθεσμο. (IOM, 2010).

Βέβαια, ο βαθμός της πίεσης των μεταναστών στις αμοιβές σε μεγάλο βαθμό εξαρτάται από το αν παίζουν συμπληρωματικό οικονομικό ρόλο ως προς τους ντόπιους ή όχι (Smith και Edmonstom, 1997). Αυτό σημαίνει ότι, στις περιπτώσεις που λειτουργούν ανταγωνιστικά για τις ίδιες θέσεις εργασίας, δημιουργείται μία καθοδική πίεση στους μισθούς απόρροια της υπερπροσφοράς διαθέσιμου εργατικού δυναμικού, πράγμα όχι αναγκαστικά αρνητικό. Διότι

αυτή η ενδεχόμενη πτώση των αμοιβών άρα και μείωση του κόστους εργασίας, μπορεί παρεπόμενα να οδηγήσει σε πτώση των τιμών των προϊόντων και πιθανόν αύξηση της καταναλωτικής ζήτησης, άνοδο της κερδοφορίας των επιχειρήσεων, αρά περισσότερες επενδύσεις και συνεπώς νέες θέσεις εργασίας.

Σε όλες σχεδόν τις Ευρωπαϊκές χώρες υποδοχής, εντοπίζεται υψηλός βαθμός συμπληρωματικότητας μεταξύ μεταναστών και ημεδαπών στην αγορά εργασίας, εφόσον η πρώτοι καλύπτουν με ευέλικτο τρόπο ελλείψεις σε επαγγέλματα τα οποία αποφεύγουν συστηματικά οι γηγενείς. Ωστόσο ανταγωνιστικές τάσεις μπορούν να εμφανιστούν συνήθως μεταξύ εργαζομένων χαμηλής ειδίκευσης ή μεταξύ των διαφορετικών ομάδων των μεταναστών, μία διαπίστωση που είναι περισσότερο προϊόν υπόθεσης παρά απόδειξης (Καψάλης, 2018:88).

Στην Ελληνική πραγματικότητα, στον βαθμό που οι μετανάστες καλύπτουν κενές θέσεις εργασίας, όχι μόνον λειτουργούν συμπληρωματικά ως προς τους Έλληνες, αλλά δημιουργούν και θέσεις εργασίας για αυτούς (Ιωακείμογλου, 2001:81). Σε ότι αφορά την υπόθεση της υποκατάστασης, μία τέτοια τάση εμφανίζεται στις περιπτώσεις επαγγελματιών εξαιρετικά χαμηλής ειδίκευσης, λόγω προσπάθειας συμπίεσης του εργασιακού κόστους και σε μικρό αριθμό περιπτώσεων (πχ κατασκευές). Μία Μελέτη για την εξέταση της εργασίας ανειδίκευτων μεταναστών στην Ελλάδα την περίοδο 2000-2007, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι επιπτώσεις για τους εξειδικευμένους γηγενής είναι θετικές τόσο στο επίπεδο της ανεργίας όσο και των μισθών. Αντίθετα η επίδραση της απασχόλησης των μεταναστών στις αποδοχές και στην ανεργία των ανειδίκευτων γηγενών δεν είναι δεδομένη, αλλά εξαρτάται από τον τρόπο και το ύψος του κατώτατου μισθού. Εφόσον ο κατώτατος μισθός είναι αποτέλεσμα συλλογικής διαπραγμάτευσης, η εργασία των μεταναστών επιδρά αρνητικά στους μισθούς αλλά αυξάνει την απασχόληση. Όμως, αν ο μισθός καθορίζεται από το κράτος σε συνάρτηση με τις αποδοχές των ειδικευμένων εργαζομένων τότε οι γηγενείς ανειδίκευτοι κερδίζουν σε επίπεδο μισθών χάνουν όμως σε επίπεδο απασχόλησης (Chassamboulli και Palivos, 2013).

Αντίστοιχες μελέτες στην Μεγάλη Βρετανία καταδυνκνείουν επίσης ότι η μετανάστευση έχει μικρή επίδραση στην διαμόρφωση των μέσων μισθών των υφισταμένων εργαζομένων. Σύμφωνα με έρευνες του Πανεπιστημιακού Κολλεγίου του Λονδίνου, μια εισροή μεταναστών ύψους 1% σε αναλογία με τον ντόπιο πληθυσμό, οδηγεί σε μείωση κατά 0,6% των μισθών του 5% των πιο χαμηλόμισθων εργαζομένων και σε μικρή αύξηση των μισθών

των εργαζομένων με υψηλότερη αμοιβή (Dustmann et al., 2013). Ακόμη η αναβαθμισμένη έκδοση μίας έρευνας, λαμβάνοντας υπόψη την περίοδο μεταξύ 1992 και 2014, βρήκε παρόμοια αποτελέσματα. Η μελέτη αυτή διαπίστωσε ότι μια αύξηση κατά 1% του μεριδίου των μεταναστών στην αγορά εργασίας μείωσε τους μέσους μισθούς στον κλάδο των ανειδίκευτων και ημειδικευμένων υπηρεσιών κατά λιγότερο από 0,2% (Nickell και Saleheen, 2016). Επιπροσθέτως, το Μεταναστευτικό Παρατηρητήριο της Οξφόρδης⁴⁵, ανασκοπώντας 12 μελέτες που διεξήχθησαν μεταξύ 2003 και 2018, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η μετανάστευση είχε ελάχιστες επιπτώσεις στους μέσους μισθούς. Ορισμένες μελέτες (Nickell και Saleheen, 2015) βρήκαν μικρή αρνητική επίπτωση στους μέσους μισθούς, ενώ άλλοι (Dustmann et al., 2013) βρήκαν θετικές μέσες επιδράσεις.

Μία εξαιρετικά οικονομική συμβολή το μεταναστών είναι καινοτομία. Εφαρμόζουν πρωτότυπες ιδέες, επινοούν νέα προϊόντα και ιδρύουν νέες επιχειρήσεις που πρωτοπορούν στη σημερινή παγκοσμιοποιημένη οικονομία.

8.2.1.3 Καινοτομία

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η καινοτομία ορίζεται ως «η επιτυχής παραγωγή, αφομοίωση και εκμετάλλευση του νεωτερισμού στον οικονομικό και τον κοινωνικό τομέα». Η μετανάστευση διαδραμάτιζε πάντα σημαντικό ρόλο στη διεθνή διάδοση των τεχνικών και επιστημονικών γνώσεων. Ωστόσο, είναι γενική παραδοχή ότι η εκτεταμένη χρήση ξένων ανειδίκευτων φθηνών εργατικών χεριών, αναβάλλει την προσαρμογή και τον εκσυγχρονισμό της παραγωγής στο σύγχρονο οικονομικό περιβάλλον (Χλέτσος, 2008).

Οι ερευνητές του Χάρβαρντ, Kerr και Lincoln (2003) αναφέρουν ότι όσο πιο πολλοί μετανάστες υψηλής ειδίκευσης μεταναστεύουν στις Η.Π.Α, τόσο αυξάνεται και η ταχύτητα εμφάνισης καινοτομιών. Ανάλογη είναι και η Ευρωπαϊκή εμπειρία. Πληθώρα ερευνών και συγγραμμάτων τονίζουν την ευεργετική επίδραση της εξειδίκευσης στην καινοτομία.

Βέβαια, η αναγνώριση ότι η καινοτομία και η τεχνική αλλαγή είναι βασικά στοιχεία της οικονομικής ανάπτυξης ώθησε τους οικονομολόγους να αναζητήσουν τους κατάλληλους δείκτες για μέτρηση ενός τόσο πολύπλευρου φαινομένου. Ένα καθήκον αρκετά δύσκολο. Ένας από τους πιο δημοφιλείς δείκτες, είναι ο αριθμός των αιτήσεων ευρεσιτεχνίας σε

⁴⁵ <https://migrationobservatory.ox.ac.uk/resources/briefings/the-labour-market-effects-of-immigration/> «The Labour Market Effects of Immigration» 14 DEC 2018

επίπεδο βιομηχανίας ή χώρας. Μία έρευνα που μελετά τις επιπτώσεις της μετανάστευσης από το 1994 ως το 2005 στις βιομηχανίες τριών Ευρωπαϊκών χωρών (Γερμανία, Γαλλία, Ηνωμένη Βασιλεία) με βάση τις αναφορές ευρεσιτεχνιών των εργαζομένων τους, τα αποτελέσματά της έδειξαν ότι η καινοτομία ενισχύεται και από τους υψηλής αλλά και από τους χαμηλής ειδίκευσης μετανάστες, αλλά σε μεγαλύτερο ποσοστό αναλογικά από την πρώτη κατηγορία. Οι ηλικίες με τις περισσότερες ευρεσιτεχνίες ήταν από 38 ετών έως 60 (Venturini et al., 2018). Ωστόσο ο Francesco Lissoni⁴⁶ καθηγητής οικονομικών επιστημών του πανεπιστημίου του Bordeaux και ερευνητής για την επίδραση της καινοτομίας στην οικονομική ανέλιξη, σε ένα άρθρο για την σύνδεση μεταξύ μετανάστευσης και καινοτομίας υπογραμμίζει ότι «οι μετανάστες υψηλής ειδίκευσης ενθαρρύνουν την καινοτομία μόνο με τη μεταφορά γνώσεων από πιο προηγμένες χώρες, στις χώρες που επιδιώκουν αυτή τη γνώση». Οποσδήποτε η διάχυση της γνώσης ειδικά όταν προέχεται από απόδημους προηγμένων επιστημονικά, τεχνολογικά και εκπαιδευτικά χωρών αποτελεί σημαντικό εργαλείο ενίσχυσης της καινοτομίας, όχι όμως και το μοναδικό.

8.2.2 Δημοσιονομικές Επιπτώσεις

Το δημοσιονομικό κόστος της μετανάστευσης έχει αποτελέσει διαχρονικά θέμα μεγάλης κοινωνικής και πολιτικής αντιπαράθεσης. Είναι αλήθεια ότι παρά την σημαντική συμβολή της στην ενίσχυση της οικονομικής ανάπτυξης, όπως είδαμε, αυτή δεν έρχεται χωρίς κάποιο κόστος. Σ' αυτό το κόστος πρέπει να συμπεριληφθούν οι δαπάνες που γίνονται, για την εκμάθηση των μεταναστών της γλώσσας της χώρας υποδοχής, για την καταβολή των επιδομάτων κοινωνικής πρόνοιας, για την συμμετοχή της σε βασικές υποδομές και αγαθά, για την τήρηση της δημόσιας τάξης. Πιο αναλυτικά, στις συνολικές δημοσιονομικές δαπάνες, μεγάλο μέρος των οποίων επιβαρύνονται οι γηγενείς πρέπει να συνυπολογιστεί το κόστος:

- Για τα προγράμματα ένταξης, ενσωμάτωσης ή αφομοίωσης των μεταναστών, ανάλογα με την εκάστοτε κατά τόπο μεταναστευτική πολιτική που ακολουθείται.
- Για την εκπόνηση προγραμμάτων με σκοπό την ενίσχυση των εθνικών ισορροπιών μεταξύ του ντόπιου και του ξένου πληθυσμού. Τα προγράμματα αυτά δύνανται σε ορισμένες περιπτώσεις να τα παρακολουθούν τόσο οι μετανάστες όσο και οι γηγενείς

⁴⁶ <https://www.u-bordeaux.com/News/Economics-the-links-between-migration-and-innovation> "Economics: the links between migration and innovation"

και πραγματεύονται θέματα σχετικά με την πολιπολιτισμικότητα, τα οφέλη της διατήρησης της μητρικής γλώσσας, της διγλωσσίας κ.α

- Για την στέγαση των μεταναστών. Μεγάλος αριθμός κονδυλίων έχουν χορηγηθεί από ΕΕ στις χώρες μεγάλων εισροών μεταναστών όπως είναι η Ελλάδα και η Ιταλία για την προσωρινή ή μόνιμη στέγαση τους, σε σπίτια, ξενοδοχεία αλλά και ολόκληρους οικισμούς.
- Για την υγεία, την περίθαλψη και την ενίσχυση του συστήματος κοινωνικής πρόνοιας. Ειδικά, οι χώρες οι οποίες διαθέτουν αναπτυγμένο, γενναιόδωρο σύστημα υγείας και πρόνοιας, όπως η Γερμανία και η Σουηδία, αποτελούν πόλο έλξης μεταναστών. Η συντήρηση όμως ενός τέτοιου συστήματος, απαιτεί αυξημένη φορολόγηση των γηγενών, η οποία πολλές φορές δεν αντισταθμίζεται από την αντίστοιχη συμμετοχή των αλλοεθνών. Είτε από το συνολικό κόστος που προκαλεί η ίδια η μετανάστευση στην χώρα υποδοχής, είτε γιατί οι αλλοδαποί χαίρουν ευεργετικών διατάξεων χαμηλότερων φόρων ή φοροαπαλλαγών ή διότι τα οφέλη τα απολαμβάνουν και οι παράνομοι μετανάστες χωρίς την παραμικρή φορολογική ή άλλη οικονομική συνεισφορά (Greenwood και McDowell, 1986). Επίσης σύμφωνα με τον Borjas, σε μακροπρόθεσμο επίπεδο, η εκμετάλλευση του συστήματος κοινωνικής πρόνοιας από τους μετανάστες γίνεται ακόμα πιο έντονη όταν: α) οι μεταναστευτικές ροές αποτελούνται κυρίως από ανειδίκευτους εργαζόμενους χαμηλού οικονομικού στάτους, με συνέπεια να έχουν μεγαλύτερη εξάρτηση από το σύστημα κοινωνικής πρόνοιας. β) γίνεται χρήση της αρχής της οικογενειακής επανένωσης, με την οποία αυξάνεται η αριθμός των εξαρτημένων μελών της οικογένειας γ) οι μετανάστες μένουν για μεγάλο χρονικό διάστημα στην χώρα υποδοχής πράγμα το οποίο αυξάνει την πιθανότητα συχνότερης χρησιμοποίησης του συστήματος πρόνοιας (Borjas, 1991:210).
- Για την βιωσιμότητα του συνταξιοδοτικού συστήματος. Σύμφωνα με τον Μπακαβό (2013:152-153), στην περίπτωση της Ελλάδας η εξομάλυνση των διαφορών μεταξύ των αλλοδαπών και των αυτόχθονων εργαζομένων, όσον αφορά τον χρόνο εργασίας και το ύψος των επίσημων αμοιβών, έχει ως αποτέλεσμα την διεύρυνση των συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων για τους εκπατρισμένους δικαιούχους, με την παρεπόμενη αύξηση του αριθμού των δικαιούχων συνταξιούχων, οπότε και την πρόσθετη επιβάρυνση του συνταξιοδοτικού συστήματος.

- Για την εκπαίδευση των μεταναστών. Πολλές Ευρωπαϊκές χώρες έχουν επενδύσει στην εκπαίδευση των μεταναστών είτε για την καλύτερη δυνατή ένταξή τους στην αγορά εργασίας, μέσω από την απόκτηση των κατάλληλων δεξιοτήτων, είτε για την εξοικείωση τους με την κουλτούρα της χώρας υποδοχής (κυρίως μέσα από την σχολική εκπαίδευση) για την ομαλότερη κοινωνική στους ενσωμάτωση.
- Για την συμμετοχή τους σε δημόσια αγαθά όπως νερό, ρεύμα κ.α
- Για την αναβάθμιση οικιστικών περιοχών οι οποίες υποβαθμίζονται λόγω της μαζικής κατάληψης από αλλοδαπούς, από την δημιουργία των λεγόμενων γκέτο. Όπως άλλωστε συνέβει στην Αθήνα, στην περιοχή της Αττικής, όπου αρκετοί ντόπιοι αναγκάστηκαν να φύγουν από τα σπίτια τους, εξαιτίας της συνολικής άσκησης εικόνας που παρουσίαζε η περιοχή. Μία κατάσταση δηλαδή που και σήμερα απεικονίζεται από εγκαταλημένα χαμόσπιτα, βρώμικα υποφωτισμένα σοκάκια, φτώχεια και εξαθλίωση.
- Για την καταπολέμηση της ενδεχόμενης αύξησης της εγκληματικότητας λόγω μαζικής μετανάστευσης και το κόστος για την διατήρηση της δημόσιας τάξης.
- Για την δημιουργία, τον υλικοτεχνικό εξοπλισμό και την επάνδρωση των μονάδων συνοριοφυλακής.

Σίγουρα η μετανάστευση έχει κάποιο δημοσιονομικό κόστος για τις Ευρωπαϊκές χώρες αλλά κατά κανόνα αυτό περιορίζεται σε βραχυπρόθεσμο ορίζοντα. Αυτό που έχει το μεγαλύτερο ενδιαφέρον είναι το συνολικό καθαρό δημοσιονομικό κόστος η όφελος. Ο καθαρός δημοσιονομικός αντίκτυπος της μετανάστευσης συνήθως υπολογίζεται με βάση την διαφορά μεταξύ των φόρων και των άλλων εισφορών που κάνουν οι μετανάστες στα δημόσια οικονομικά και του κόστους των δημόσιων οφελών και υπηρεσιών που λαμβάνουν. (Γκόλντιν et al., 2013b:342-345).

Η πλειοψηφία των ερευνών για την καθαρή δημοσιονομική επίδραση της μετανάστευσης στην Ευρώπη δείχνουν ότι είναι μεν θετική, αλλά μικρή. Επίσης οι αλλοδαποί δεν χρησιμοποιούν στον ίδιο βαθμό τις κοινωνικές υπηρεσίες από χώρα σε χώρα. Ακόμη σύμφωνα με την θεωρία, η μετανάστευση εξειδικευμένου, καλοαμοιβόμενου νέου ηλικιακά εργατικού δυναμικού, έχει περισσότερες πιθανότητες να έχει θετικές δημοσιονομικές επιδράσεις από ότι εκείνου που έχει χαμηλά προσόντα και ποσοστά συμμετοχής στην αγορά εργασίας (Vargas, 2013). Μία μελέτη του Κέντρου Έρευνας και Ανάλυσης της Μετανάστευσης το 2009 στο Ηνωμένο Βασίλειο έδειξε ότι όσοι περισσότεροι μετανάστες έχουν την δυνατότητα να εργάζονται σε θέσεις αντίστοιχες με τα επαγγελματικά τους

προσόντα, τόσο περισσότερα χρήματα συνεισφέρουν στο κράτος. Επιπροσθέτως η εισερχόμενη μετανάστευση μάλλον συμβάλει περισσότερο στα δημόσια έξοδα παρά επιβαρύνει το σύστημα πρόνοιας.

Οι αλλοδαποί που έχουν την μεγαλύτερη πιθανότητα να επιβαρύνουν τα δημόσια οικονομικά μιας χώρας είναι οι άνεργοι διότι έχουν μικρή συμμετοχή στους φόρους αλλά μεγάλη στις κοινωνικές παροχές (Jacoby, 2006). Επιπλέον, πολλές φορές οι δημοσιονομικές επιπτώσεις μπορεί να είναι ιδιαίτερα θετικές σε εθνικό επίπεδο, αλλά εξαιρετικά αρνητικές σε επίπεδο πολιτείας ή δήμου. Και αυτό γιατί οι τοπικές αρχές συνήθως επωμίζονται το κόστος της εκπαίδευσης, περίθαλψης και των άλλων παροχών, αλλά τα έσοδα από την φορολόγηση καταλήγουν στο κεντρικό κράτος. Smith και Edmontson, 1997:12).

8.2.3 Κοινωνικές Επιπτώσεις

Καθότι η προσέγγισή μας είναι κυρίως οικονομική, θα κάνουμε μία σύντομη αναφορά στο πως οι κοινωνικές συνέπειες της μετανάστευσης επιδρούν στην οικονομική κατάσταση των χωρών υποδοχής.

Όπως είδαμε η διεθνής μετανάστευση συνεχώς αυξάνει και γίνεται ολοένα πιο ποικιλόμορφη. Αυτό επηρεάζει το εθνικό, θρησκευτικό και πολιτισμικό προφίλ των χωρών που «επισκέπτεται». Οι κοινωνικές επιπτώσεις της μετανάστευσης μοιάζουν με τις οικονομικές. Υπάρχει δηλαδή ένα βραχυπρόθεσμο κυρίως τοπικό κόστος, το οποίο όμως αντισταθμίζεται από μακροπρόθεσμο διάχυτα οφέλη που συνδέονται με τις κοινωνίες με αυξημένη πολυμορφία. Συνήθως οι πιο πολύμορφες κοινωνίες, είναι πιο δημιουργικές, δυναμικές και κοσμοπολίτικες. Με αποτέλεσμα να προσελκύουν το επενδυτικό και τουριστικό ενδιαφέρον (Χατζή, 2011).

Ο κοινωνιολόγος Robert Putman σε μία έρευνα που δημοσίευσε το 2007 υπογραμμίζει ότι στα όρια του μεσοπρόθεσμου με το βραχυπρόθεσμο, η μετανάστευση «υπονομεύει την κοινωνική αλληλεγγύη και περιορίζει το κοινωνικό κεφάλαιο». Αυτό είναι ιδιαίτερα αισθητό όταν έχουμε μαζικές μεταναστευτικές ροές σε μικρό χρονικό διάστημα. Τότε οι χώρες υποδοχής δυσκολεύονται να προσαρμοστούν. Μάλιστα η διαπροσωπική εμπιστοσύνη θεωρείται καθοριστικός παράγοντας συναίνεσης της κοινής γνώμης ως προς την αναδιανομή του εισοδήματος. Αν δηλαδή η κοινή γνώμη θεωρεί τους μετανάστες βάρος και ότι το κράτος πρόνοιας, έχει μετατραπεί απλώς σε ένα σύστημα μεταβίβασης πόρων στους ξένους,

σταδιακά αποσύρει την στήριξή την σ' αυτό (Marsall, 1950:8). Αυτό όμως πέραν των άλλων, μπορεί να οδηγήσει στην αίσθηση των γηγενών, ότι οι φόροι που πληρώνουν δεν αποδίδουν τα αναμενόμενα οφέλη, άρα και σε μία προσπάθεια από μέρους τους για φοροδιαφυγή. Αύτη η απώλεια επίσης, διαπροσωπικής εμπιστοσύνης και κοινωνικής αλληλεγγύης, δύναται να οδηγήσει σε περιθωριοποίηση των ξένων μειονοτήτων, με άμεσα αρνητικά αποτελέσματα στην ένταξή τους στο κοινωνικό και εργασιακό γίγνεσθαι (κοινωνικός, εργασιακός ρατσισμός και αποκλεισμός), με απόρροια την καθυστέρηση της οικονομικής και κοινωνικής τους ανέλιξης.

8.3 Επιπτώσεις στις χώρες προέλευσης.

8.3.1 Εισαγωγή

Σ' αυτή την ενότητα θα ασχοληθούμε με τις επιπτώσεις της Ευρωπαϊκής μετανάστευσης στις χώρες προέλευσης. Τα δύο καίρια ζητήματα που θα μας απασχολήσουν είναι η διαρροή εγκεφάλων (drain drain) και τα μεταναστευτικά εμβάσματα.

8.3.1.1 Διαρροή και κυκλοφορία εγκεφάλων

Σύμφωνα με τον Beine (2008) ο όρος διαρροή εγκεφάλων αναφέρεται στην μετακίνηση υψηλά εκπαιδευμένου προσωπικού από λιγότερο αναπτυγμένες προς αναπτυγμένες χώρες. Ακολούθως, ως μετανάστης υψηλής ειδίκευσης ή υψηλών προσόντων εκπαίδευσης (high skilled) ορίζεται το πρόσωπο εκείνο που γεννήθηκε σε άλλη χώρα από αυτή στην οποία κατοικεί και είναι κάτοχος ακαδημαϊκού ή επαγγελματικού πτυχίου που αποκτήθηκε μετά την αποφοίτησή του από την δευτεροβάθμια εκπαίδευση ((Docquier and Marfouk, 2006). Η διαρροή επιστημονικού προσωπικού από μία χώρα μπορεί να υπολογιστεί, εάν μετρήσουμε τα άτομα με τριτοβάθμια εκπαίδευση που γεννήθηκαν και εκπαιδεύτηκαν σε αυτήν, ενώ ζουν και εργάζονται σε μία άλλη χώρα, ως ποσοστό του συνόλου των ατόμων με τριτοβάθμια εκπαίδευση στη χώρα προέλευσής τους (Λαμπριανίδης, 2011). Βέβαια ο προσδιορισμός των ατόμων με υψηλά προσόντα δύναται να ποικίλει από χώρα σε χώρα κάτι που προσδίδει διαφορετική ένταση στις συνέπειες του φαινομένου (Salt, 1997).

Η σημαντικότερη ίσως αιτία για την έξαρση αυτής της κατάστασης στις μέρες μας, φαίνεται να είναι η προσφορά υψηλότερων μισθών στις χώρες επιλογής για μετανάστευση.

Παράγοντες όπως τα ποσοστά απασχόλησης και ο βαθμός καινοτομίας στην οικονομία της χώρας υποδοχής, δεν είναι όμως λιγότερο ελκυστικοί (Cebolla-Boad and Miyar-Busto, 2017). Επίσης άλλοι κοινωνικοί λόγοι οι οποίοι όμως αλληλοεπιδρούν σε μεγάλο βαθμό με τους οικονομικούς, είναι οι έλλειψη προοπτικής και ελπίδας για το μέλλον, οι διακρίσεις, οι διώξεις και οι απειλές κατά της ζωής τους, αιτίες που συνδέονται άμεσα με την χαμηλή ποιότητα επαγγελματικής, εκπαιδευτικής, πνευματικής και πολιτιστικής ζωής στην χώρα προέλευσης.

Η διαρροή εγκεφάλων έχει οπωσδήποτε κάποια αρνητικά αποτελέσματα. Η σημαντικότερη αρνητική επίπτωση φυσικά είναι η απώλεια εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού για το οποίο έχουν επενδυθεί σημαντικοί πόροι, καταδικάζοντας την χώρα προέλευσης σε τεχνολογική και επιστημονική στασιμότητα αν όχι οπισθοδρόμηση, με εμφανώς μεγάλες οικονομικές συνέπειες. Πέραν όμως από την απώλεια επενδύσεων για την δημιουργία εξειδικευμένου ανθρώπινου δυναμικού, την συνακόλουθη πτώση της παραγωγικότητας και την δημογραφική μείωση, μεγάλη ανησυχία προκαλεί η εκροή επαγγελματιών στον τομέα της υγείας. Σε πολλές φτωχές χώρες η μείωση αυτής της κατηγορίας του προσωπικού, έχει θέσει σε κίνδυνο τα ήδη εύθραυστα δημόσια και ιδιωτικά συστήματα υγείας.

Ωστόσο υπάρχει και η θετική πλευρά του συγκεκριμένου φαινομένου. Όπως επισημαίνουν οι Hein de Hass δεν είναι σίγουρο ότι όλοι οι άνθρωποι θα ήταν εξίσου παραγωγικοί στην χώρα τους (Hass et al., 2009:33). Για παράδειγμα πολλοί γιατροί μεταναστεύουν εξαιτίας της απογοήτευσης τους από την ανεπάρκεια υλικοτεχνικού δυναμικού σε συστήματα υγείας που βρίσκονται υπό κατάρρευση. Επιπροσθέτως, οι άνθρωποι επενδύουν λιγότερο για την εκπαίδευσή τους, δίχως την προοπτική της μετανάστευσης σε άλλους τόπους όπου μπορούν να έχουν την ευκαιρία να αξιοποιήσουν καλύτερα τα επαγγελματικά τους προσόντα και να διεκδικήσουν υψηλότερες αμοιβές. Χώρια που υπάρχει η δυνατότητα για την περαιτέρω αρτιότερη ακαδημαϊκή και επαγγελματική τους επιμόρφωση, με μακροπρόθεσμες θετικές επιπτώσεις στις χώρες προέλευσης, με την προϋπόθεση ότι οι εκπατρισμένοι θα επιστρέψουν στον τόπο τους. Η μετανάστευση μας λέει ο Stark (2005:137), «προαναγγέλλει κέρδη σε ανθρώπινο κεφάλαιο και όχι διαρροή ανθρώπινου κεφαλαίου». Βέβαια η ξενιτεμένοι με υψηλή μόρφωση, μπορεί να μην επιστρέψουν στην χώρα τους όμως δύνανται σύμφωνα με τον καθηγητή Ι. Χασίωτη⁴⁷ να εξακολουθήσουν να συντηρούν με ποικίλους

⁴⁷<https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/4730/1/10.%20%CE%97%20%CE%94%CE%B9%CE%B1%CF%83%CF%80%CE%BF%CF%81%CE%AC.pdf> «Διασπορά»

τρόπους, τους υλικούς, πνευματικούς, πολιτιστικούς ή έστω συναισθηματικούς τους δεσμούς με την γεννήτορά τους, μέσω των δικτύων διασποράς και να τονώσουν την οικονομική της ανάπτυξη. Τα δίκτυα αυτά προωθούν συστηματικά στις χώρες προέλευσης, ιδέες, προϊόντα, κεφάλαια, δεξιότητες και τεχνολογία.

8.3.1.2 Μεταναστευτικά εμβάσματα

Σύμφωνα με τον Κόφι Ανάν τα μεταναστευτικά εμβάσματα είναι το πιο άμεσο και απτό όφελος από την διεθνή μετανάστευση. Η παγκόσμια τράπεζα ανακοίνωσε ότι παρά την μεγάλη οικονομική ύφεση του 2008-2009 οι παγκόσμιες ροές χρηματοοικονομικών μεταναστευτικών εμβασμάτων μειώθηκαν ελάχιστα (Ratha, 2010). Τα μεταναστευτικά εμβάσματα γενικώς, παρουσιάζουν μία σχετική σταθερότητα και επηρεάζονται λιγότερο από τις οικονομικές διακυμάνσεις. Αυτό συμβαίνει διότι, αποτελούν ένα μικρό μέρος του συνολικού εισοδήματος των μεταναστών, πράγμα που τους δίνει την ευελιξία να τα στέλνουν, είτε μειώνοντας την δική τους κατανάλωση, είτε αυξάνοντας της ώρες εργασίας τους. Επίσης προέρχονται από το σύνολο των μεταναστών, άρα αντέχουν βραχυπρόθεσμα τουλάχιστον στις οικονομικές μεταβολές.

Από μελέτη της Παγκόσμιας Τράπεζας⁴⁸ προκύπτει ότι το 2015, έτος μεγάλων πληθυσμιακών μετακινήσεων, εκτιμάται ότι οι παγκόσμιες εισροές εμβασμάτων ξεπέρασαν τα 601 δισ. Δολάρια. Από το ποσό αυτό, εκτιμάται ότι οι αναπτυσσόμενες χώρες έλαβαν περίπου 441 δισεκατομμύρια δολάρια, σχεδόν τριπλάσιο του ποσού της επίσημης αναπτυξιακής βοήθειας. Το πραγματικό μέγεθος των εμβασμάτων, συμπεριλαμβανομένων των μη καταγεγραμμένων εισροών μέσω επίσημων και ανεπίσημων καναλιών, πιστεύεται ότι είναι σημαντικά μεγαλύτερο. Για το ίδιο έτος, οι κυριότερες χώρες αποδέκτες των καταγεγραμμένων εμβασμάτων ήταν η Ινδία, η Κίνα, οι Φιλιππίνες, το Μεξικό και η Γαλλία. Ως ποσοστό του ΑΕΠ, ωστόσο, οι μεγαλύτεροι αποδέκτες ήταν οι μικρότερες χώρες όπως το Τατζικιστάν (42%), η Δημοκρατία της Κιργιζίας (30%), το Νεπάλ (29%), η Τόνγκα (28%) και η Μολδαβία (26%). Σύμφωνα με το Διεθνές Ταμείο Αγροτικής Ανάπτυξης (IFAD), το 2017 περίπου 800 εκατομμύρια άνθρωποι παγκοσμίως υποστηρίζονται άμεσα από εμβάσματα συγγενών και φίλων τους από το εξωτερικό (Μαντζίκου Γ. 2019). Επιπροσθέτως,

⁴⁸<https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/23743/9781464803192.pdf?sequence=3&isAllowed=y> «MIGRATION AND REMITTANCES FACTBOOK 2016»

τα εμβάσματα για το 2017, προς την Ευρώπη και την Κεντρική Ασία αυξήθηκαν στα 48 δισεκατομμύρια δολάρια το 2017, έπειτα από τρία συνεχή χρόνια πτώσης.

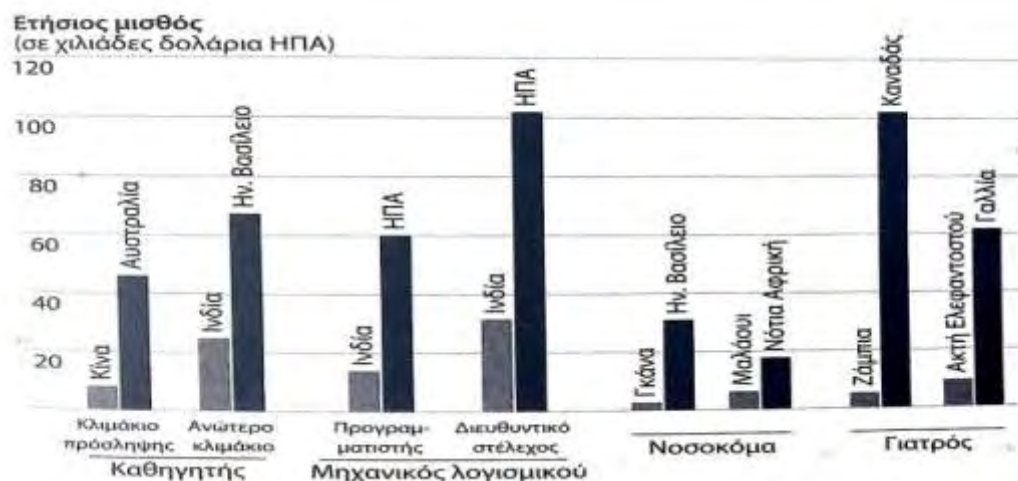
Οι οικονομικές επιπτώσεις των εμβασμάτων στις χώρες προέλευσης των μεταναστών μπορεί να είναι πολύ σημαντικές, βέβαια αυτό εξαρτάται από το μέγεθος της οικονομίας της εκάστοτε χώρας. Όπως ήδη είδαμε για κάποιες μικρές χώρες αντιστοιχούν στο ένα τέταρτο ή και περισσότερο της συνολικής τους εγχώριας παραγωγής. Οι πιο κύρια και σημαντική τους λοιπόν επίπτωση είναι ότι μειώνουν σε βάθος και ένταση το επίπεδο της φτώχειας στις χώρες αυτές. Διαπίστωση η οποία επιβεβαιώνεται από μία μελέτη το 2008 του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης σε 71 αναπτυσσόμενες χώρες, όπου τα αποτελέσματά της καταδεικνύουν ότι τα μεταναστευτικά εμβάσματα συμβάλουν καταλυτικά στην εκτόνωση της οικονομικής ανέχειας στις φτωχότερες από αυτές. Έρευνες από διάφορες χώρες, διαπιστώνουν ότι παίζουν θετικό ρόλο και στην βελτίωση των συνθηκών υγείας και διατροφής, στην μείωση της παιδικής θνησιμότητας, στην αύξηση των ευκαιριών για την εκπαίδευση των παιδιών (Fell and Hayes, 2007:65,66). Αυτό έχει ως απόρροια, την μείωση χρήσης άρα και του κόστους κάποιων κοινωνικών παροχών (κοινωνικά επιδόματα, επισκέψεις σε δημόσια νοσοκομεία). Επίσης, επειδή όπως ήδη διαπιστώσαμε παραπάνω, προσφέρουν ένα σχετικά σταθερό επιπρόσθετο εισόδημα για τους αποδέκτες τους, ενισχύουν την επιχειρηματικότητα, μειώνουν τις ανισότητες και προάγουν την τοπική ανάπτυξη. Τα μεταναστευτικά εμβάσματα μπορούν να έχουν και συλλογικό χαρακτήρα. Σύλλογοι μεταναστών έχουν κατά καιρούς έχουν βοηθήσει στην ανοικοδόμηση και λειτουργία νοσοκομείων, σχολείων, πανεπιστημίων και πλήθος άλλων υποδομών στις πατριους τόπους.

Σε γενικές γραμμές θα μπορούσαμε να πούμε για τις μεταναστευτικές χρηματοοικονομικές εισροές, ότι το πιο ουσιαστικό τους όφελος είναι ότι βραχυπρόθεσμα μειώνουν την φτώχεια των νοικοκυριών, μεσοπρόθεσμα δίνουν μία ήπια ώθηση στην οικονομία και σε μεγαλύτερο χρονικό εύρος, αποτελούν μια μακροπρόθεσμη επένδυση σε ανθρώπινο κεφάλαιο. Βέβαια στις εύρωστες, πλούσιες χώρες, η επιρροή τους κρίνεται από μικρή ως και αμελητέα. Εντούτοις υπάρχει και η αρνητικά πλευρά αυτού του είδους των εμβασμάτων. Και αυτή δεν είναι άλλη από το όταν χρησιμοποιούνται για να χρηματοδοτήσουν τρομοκρατικές οργανώσεις ή και το ίδιο «ισλαμικό κράτος».

8.4 Επιπτώσεις στους Μετανάστες από τις Τρίτες Χώρες

Όπως έχουμε πει οι άνθρωποι μεταναστεύουν κυρίως για να βελτιώσουν το βιοτικό τους επίπεδο, για μία καλύτερη ζωή. Η μετανάστευση επιδρά με πολλαπλούς τρόπους πάνω στους εκπαιρισμένους. Γενικώς, οι εργαζόμενοι που εισρέουν από τις αναπτυσσόμενες Τρίτες Χώρες προς τις αναπτυγμένες Ευρωπαϊκές, συνυπολογισμένου του νέου κόστους διαβίωσης που συνήθως είναι μεγαλύτερο, κερδίζουν αρκετά υψηλότερους μισθούς από ότι εάν παράμειναν στην πατρίδα τους. Σε απόλυτους αριθμούς αυτή η μισθολογική διαφορά είναι ακόμη μεγαλύτερη. Αντίστοιχα συμπεράσματα ισχύουν και για τις αποδοχές που απολαμβάνουν αυτοί που μεταναστεύουν στις ΗΠΑ ή και σε Χώρες εκτός ΟΟΣΑ (Ivakhnyuk, 2009:14). Αυτά τα συγκριτικά μισθολογικά οφέλη συνεχίζουν να υπάρχουν ακόμη και όταν οι ευκαιρίες απασχόλησης και οι αμοιβές των αλλοδαπών είναι σε χαμηλότερα επίπεδα από αυτές των γηγενών. Ειδικά τώρα για τους μετανάστες υψηλής ειδίκευσης, η έρευνα που συνοδεύει την έκθεση του ΟΗΕ για την ανθρώπινη ανάπτυξη, δείχνει ότι έχουν σημαντικότερα οικονομικά οφέλη όπως φαίνεται στο παρακάτω διάγραμμα που παρουσιάζει τις μισθολογικές διαφορές σε επιλεγμένα ζεύγη χωρών από το 2002 ως το 2006 (Γκόλντιν et al., 2013c:389 από Clemens, 2009).

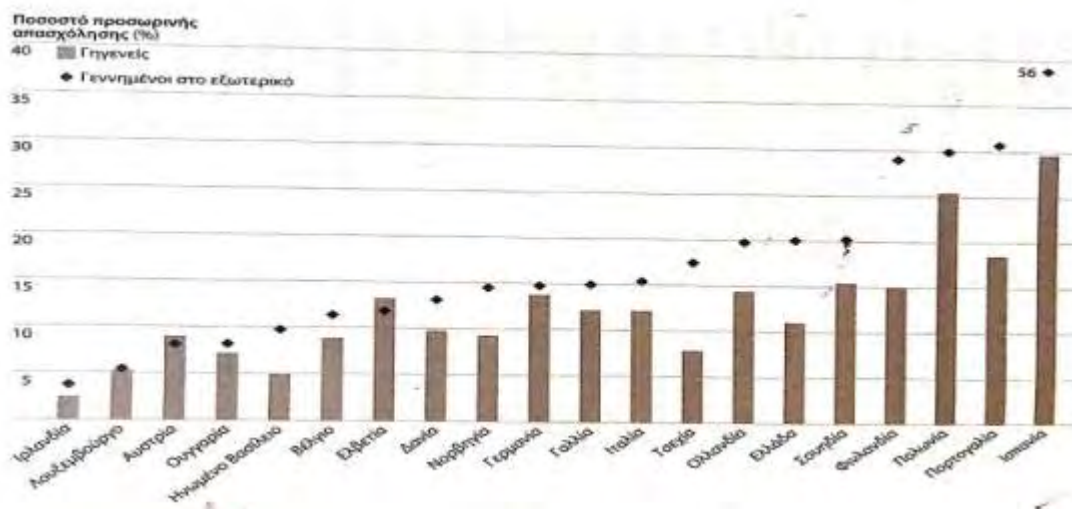
Διάγραμμα 1

Πάντως σύμφωνα με την βιβλιογραφία, όσοι γεννήθηκαν στο εξωτερικό ανεξαρτήτως εκπαιδευτικής βαθμίδας και ειδίκευσης, τουλάχιστον βραχυπρόθεσμα, συνήθως κερδίζουν σε μηνιαία βάση λιγότερα από τους ντόπιους συναδέλφους τους. Επίσης κάνουν πολύ πιο συχνά προσωρινές και επικίνδυνες δουλειές (OECD, 2015:76) . Αυτή είναι μία τάση που παρατηρείται σχεδόν σε όλες τις Ευρωπαϊκές χώρες (Διάγραμμα 2) και είναι ενδεικτική για τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες ως προς την ένταξή τους στην αγορά

εργασίας: όπως διακρίσεις λόγω φυλής, γλωσσικές δυσκολίες, μη επίσημη αναγνώριση των επαγγελματικών τους δεξιοτήτων. Έτσι, είναι αναγκασμένοι να κάνουν δουλείες με χαμηλότερες αποδοχές ακόμη και αν δεν ανταποκρίνονται στην εκπαίδευσή και τα επαγγελματικά τους προσόντα. Βέβαια μία τέτοια σπατάλη ικανοτήτων μπορεί να οφείλεται και στο γεγονός, ότι ορισμένοι μεταναστεύουν σε τόπους όπου στην αγορά εργασίας, δεν υπάρχει ζήτηση για τα συγκεκριμένα προσόντα.

Διάγραμμα 2

Πηγή: (Γκόλντιν, 2013d:392)

Όσον αφορά τις μετανάστριες, μπορούμε να πούμε ότι σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ, είναι γενικά μία κατηγορία με τα λιγότερα κέρδη στην αγορά εργασίας και αυτό οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στο ότι αναλαμβάνουν καθήκοντα και δουλείες περιστασιακές και κακοπληρωμένες, όπως η φροντίδα των ηλικιωμένων και παιδιών, οικιακής φροντίδας, καθαρισμού κ.α. (Castles and Miller, 2009:237).

Σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες οι μετανάστες χαμηλής ειδίκευσης αντιμετωπίζουν χαμηλότερα ποσοστά ανεργίας από τους ντόπιους, όπως συνέβει στο Ηνωμένο Βασίλειο όταν στα τέλη του 2009 ήταν γύρω στο 5% ενώ των γηγενών στο 10%. Βέβαια αυτή είναι μία κατάσταση που μακροπρόθεσμα τείνει να εξισορροπηθεί. Επίσης σε περιόδους οικονομικών κρίσεων, αυτή η κατηγορία μεταναστών πλήττεται ιδιαίτερα. Έτσι πολλοί εξ αυτών, αναγκάζονται να επιστρέψουν στην πατρίδα τους και παραμένουν εκείνοι που εργάζονται ή έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες ευρέσεως εργασίας. Αυτός είναι ένας ακόμη

λόγος που μερικές φορές η ανεργία φαίνεται συγκριτικά να πλήττει λιγότερο το ανειδίκευτο αλλοδαπό εργατικό δυναμικό⁴⁹.

Όσον αφορά την εκπαίδευση, γενικώς η μετανάστευση βελτιώνει τον εκπαιδευτικό επίπεδο των μεταναστών συγκριτικά με το αν έμεναν στην πατρίδα τους ακόμη και αν σε ορισμένες περιπτώσεις οι επιδόσεις των ξένων υστερούν σε σχέση με αυτές των ντόπιων. Στις περισσότερες χώρες του ΟΟΣΑ άλλωστε τα παιδιά των μεταναστών πάνε στα ίδια σχολεία με αυτά των γηγενών. Η καλύτερη υγεία των μεταναστών στις αναπτυγμένες χώρες είναι δεδομένη εν συγκρίση με τις χώρες προέλευσής τους. Αυτό φυσικά οφείλεται στα καλύτερα συστήματα υγείας και τις αυξημένες αποδοχές τους στις χώρες αυτές.

Οπωσδήποτε δεν μπορούμε να παραλείψουμε τις επιπτώσεις που έχει στους μετανάστες η παράνομη διακίνηση και εμπορία ανθρώπων (Trafficking). Μια δραστηριότητα που γνωρίζει μεγάλη άνθηση και διευκολύνεται από το γεγονός ότι τα διεθνή οικονομικά δίκτυα έχουν επεκταθεί τόσο πολύ ώστε στην ουσία έχουν καταργήσει τα σύνορα. Στην αναζήτηση τις ελπίδας για ένα καλύτερο μέλλον πολλοί άνθρωποι ξοδεύουν όλες τους τις αποταμιεύσεις σε παραοικονομικά κυκλώματα που εκμεταλλεύονται την ανάγκη τους για επιβίωση. Η παράνομη διακίνηση συχνά συνδέεται με την απάτη και τον εξαναγκασμό. Τα οφέλη για τα κυκλώματα είναι δισεκατομμύρια ευρώ μαύρου χρήματος. Το κόστος για τους μετανάστες, άθλιες συνθήκες εργασίας, οικονομική εκμετάλλευση, σεξουαλική υποδούλωση (εμπόριο λευκής σαρκός), απώλεια ακόμη και της ίδιας τους της ζωής.

8.5 Συμπεράσματα

Σ' αυτή την ενότητα εξετάσαμε τις οικονομικές επιδράσεις της μετανάστευσης, στις χώρες υποδοχής της ΕΕ, στις τρίτες χώρες προέλευσης, αλλά και στους ίδιους τους μετανάστες. Όσον αφορά την πρώτη κατηγορία διαπιστώσαμε ότι σε γενικές γραμμές η μετανάστευση βοηθάει στην οικονομική ανάπτυξη. Βέβαια η ένταση των αποτελεσμάτων της είναι ανάλογη της ευρωστίας και της ευελιξίας των κοινωνιών υποδοχής να προσαρμόζονται και να αντιμετωπίζουν ένα τόσο πολυσύνθετο φαινόμενο και διαφέρει τόσο σε τόπο όσο και σε χρόνο. Σε Ευρωπαϊκό επίπεδο και από τη συγκριτική ανάλυση μεγάλου αριθμού μελετών, διαχρονικά συμπεραίνεται ότι η μετανάστευση έχει συνήθως μικρή επίδραση στην διαμόρφωση των μέσων αμοιβών των εργαζομένων και σχετίζεται με το αν το ξένο εργατικό

⁴⁹ <https://migrationobservatory.ox.ac.uk/resources/reports/migration-in-the-news> "Migration in the News" 08 AUG 2013

δυναμικό, δρα συμπληρωματικά ή ανταγωνιστικά στην αγορά εργασίας. Οποσδήποτε υπάρχει κάποιο δημοσιονομικό κόστος για τις χώρες της ΕΕ, όμως κατά κανόνα αυτό είναι βραχυπρόθεσμο. Το κόστος ένταξης, αφομοίωσης και αξιοποίησης στην αρχή είναι υψηλό, μεσοπρόθεσμα μειώνετε και μακροπρόθεσμα το συνολικό όφελος από την μετανάστευση, συγκριτικά αυξάνεται. Η πλειοψηφία των ερευνών για την καθαρή δημοσιονομική επίδραση της μετανάστευσης στην Ευρώπη δείχνουν ότι είναι μεν θετική, αλλά μικρή. Επιπλέον, πολλές φορές οι δημοσιονομικές επιπτώσεις μπορεί να είναι ιδιαίτερα θετικές σε εθνικό επίπεδο, αλλά εξαιρετικά αρνητικές σε επίπεδο πολιτείας ή δήμου. Και αυτό γιατί οι τοπικές αρχές συνήθως επωμίζονται το κόστος της εκπαίδευσης, περίθαλψης και των άλλων παροχών, αλλά τα έσοδα από την φορολόγηση καταλήγουν στο κεντρικό κράτος.

Η διαρροή επιστημονικού προσωπικού και εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού είναι η σημαντικότερη αρνητική επίπτωση της μετανάστευσης για τις χώρες προέλευσης οι οποίες έχουν επενδύσει σημαντικούς πόρους για την εκπαίδευση και επαγγελματική κατάρτιση των πολιτών τους, χωρίς να εισπράττουν τα αντίστοιχα οφέλη, καταδικάζοντας τις χώρες αυτές σε τεχνολογική και επιστημονική στασιμότητα, πτώση της παραγωγικότητας και δημογραφική μείωση. Ένα γεγονός που σε μεγάλο βαθμό βέβαια αντισταθμίζεται από τα εισερχόμενα μεταναστευτικά εμβάσματα που αποτελούν σημαντική οικονομική βοήθεια, μειώνουν το επίπεδο και την ένταση της φτώχειας και δίνουν μία ήπια ώθηση στην οικονομία στις χώρες αυτές. Η δυναμική τους όμως εξαρτάται από το μέγεθος της οικονομίας της εκάστοτε τρίτης χώρας.

Γενικώς οι μετανάστες των τρίτων χωρών που εισρέουν προς της αναπτυγμένες χώρες της ΕΕ, κερδίζουν υψηλότερους μισθούς και είναι αποδέκτες καλύτερων συστημάτων κοινωνικών παροχών, υγείας, πρόνοιας και εκπαίδευσης από ότι εάν παρέμειναν στην χώρα καταγωγής τους.

9. Γενικά Συμπεράσματα

Η μετανάστευση ιστορικά είναι συνυφασμένη με την ανθρώπινη πορεία και εξέλιξη. Ανέκαθεν οι άνθρωποι μετανάστευαν και συνεχίζουν να μεταναστεύουν, στην προσπάθεια αναζήτησης ευκαιριών για καλύτερες συνθήκες διαβίωσης και διαφυγής από τα οικονομικά και πολιτικά αδιέξοδα.

Σύμφωνα με την οικονομική θεωρία, οι μισθολογικές διαφορές γεννούν μεταναστευτική πίεση. Οι μεγάλες μεταναστεύσεις του 19ου και του 20ου αιώνα επηρεάστηκαν σημαντικά από τις μισθολογικές διαφορές ανάμεσα στις χώρες προέλευσης και τις χώρες προορισμού οι οποίες ίσως στις μέρες μας να είναι μεγαλύτερες από ποτέ. Βέβαια, η διαφορά των αμοιβών από τη μία χώρα στην άλλη δεν αρκεί για να μετατρέψει έναν δυνητικό μετανάστη σε πραγματικό. Η απόφαση της μετανάστευσης για κάθε άτομο, εξαρτάται από το μορφωτικό του επίπεδο, τους οικονομικούς του πόρους, τη πρόσβαση του στη πληροφόρηση, τα υπάρχοντα διαμορφωμένα μεταναστευτικά δίκτυα και εν γένει από τους παράγοντες έλξης και ώσης (οικονομικοί, κοινωνικοί, πολιτικοί, δημογραφικοί, κλιματολογικοί) που διαμορφώνονται σε τοπικό, εθνικό ή ακόμη και διεθνές επίπεδο.

Απέναντι στις μεγάλες προκλήσεις της παγκόσμιας μετανάστευσης του 20ου αιώνα η Ευρώπη βρέθηκε θεσμικά και πολιτικά ανεπαρκής. Το φλέγον ζήτημα της διαχείρισης των μεταναστευτικών ροών για την άνοδο της οικονομίας και το χαμηλό επίπεδο της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, έπρεπε με κάποιο τρόπο να αντιμετωπιστούν. Αυτό έγινε μέσα από την υπογραφή μίας σειράς Συνθηκών, και την διενέργεια Συμβουλίων, που διαμόρφωσαν το θεσμικό και νομικό πλαίσιο της Ε.Ε που γνωρίζουμε σήμερα. Μέχρι και την δεκαετία του 90 η αντιμετώπιση της μετανάστευσης άνηκε στην σφαίρα της αποκλειστικής άσκησης εθνικής πολιτικής. Ωστόσο οι χώρες της ΕΕ, παρόλο που εκπροσωπούνται από διαφορετικές νομοθετικές παραδόσεις, έχουν κάνει προσπάθειες για την διαμόρφωση κοινών αρχών, αξιών και προτύπων, με στόχο την δημιουργία ενός Κοινού Ευρωπαϊκού Μεταναστευτικού Δικαίου. Συν το χρόνω, βασική επιδίωξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των θεσμικών της οργάνων, είναι ο περιορισμός των αρμοδιοτήτων των κρατών μελών για την πολιτική μετανάστευσης και ασύλου και η δημιουργία μίας ομοιόμορφης και ολοκληρωμένης δεσμευτικής μεταναστευτικής πολιτικής, που βασίζεται στις αρχές της αλληλεγγύης, της αμοιβαίας εμπιστοσύνης και του καταμερισμού των ευθυνών των χωρών της.

Οι μεγάλες μεταναστευτικές- προσφυγικές εισροές στην Ε.Ε, των ετών 2015- 16, έθεσαν υπό αμφισβήτηση την ευελιξία και προσαρμοστικότητα του ευρωπαϊκού οικοδομήματος σε

περιόδους κρίσεων. Οι χώρες τις Νότιας Ευρώπης, όπως η Ελλάδα η Ιταλία και η Μάλτα, δέχτηκαν μαζικά μεγάλες εισροές μεταναστών προς την Ε.Ε. Οι εύθραυστες όμως οικονομίες τους και οι ανεπαρκείς υλικοτεχνικές τους δομές, δεν τους επιτρέπουν την γρήγορη και αποτελεσματική αντιμετώπιση των μεταναστών. Ζητούν μία δικαιότερη Ενωσιακή προσέγγιση για την κατανομή των μεταναστευτικών βαρών. Άλλα κράτη μέλη ιδίως της Κεντρικής και Βόρειας Ευρώπης ωστόσο, αντιδρούν σε μία τέτοια προσέγγιση, όταν και όπου θεωρούν ότι το εθνικό τους συμφέρον θίγεται και δεν λείπουν οι περιπτώσεις που παραβιάζουν το Ευρωπαϊκό Δίκαιο.

Η Ευρώπη όμως γερνάει. Ο πληθυσμός της αυξάνεται με πολύ αργούς ρυθμούς. Το ποσοστό των νέων ηλικιακά ανθρώπων συνεχώς συρρικνώνεται. Μία κατάσταση που έχει σαφώς άμεσο αντίκτυπο στις αναπτυγμένες χώρες της Ε.Ε. Το αντίθετο συμβαίνει στην Αφρική, όπου ο δείκτης γονιμότητας παρουσιάζει διαρκή αύξηση και η νέοι υπερτερούν αριθμητικά των ηλικιωμένων. Τα μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, είναι προς όφελός τους να αφήσουν πίσω τις οποιεσδήποτε κοντόφθαλμες εθνικές πολιτικές και να υιοθετήσουν μία κοινή προσέγγιση προς την καλύτερη δυνατή αξιοποίηση των ευκαιριών που παρουσιάζονται από την δημογραφική κατάσταση των τρίτων χωρών.

Συχνά στον τύπο και τα ειδησεογραφικά κανάλια, τονίζονται οι αρνητικές οικονομικές επιπτώσεις που έχει η μετανάστευση για τις χώρες της Ε.Ε, ιδιαίτερα σε περιόδους μαζικών μετακινήσεων πληθυσμών. Ωστόσο η μετανάστευση, αποτελεί στις μέρες δομικό και αναπόσπαστο κομμάτι της παγκοσμιοποίησης και της διεθνοποίησης του κεφαλαίου, όπου κυριαρχεί η ανάγκη για άρση κάθε εμποδίου στην κυκλοφορία προσώπων και υπηρεσιών. Άλλωστε διαχρονικά, μελέτες σε όλο τον κόσμο αλλά και στο περιορισμένο πεδίο των χωρών της ΕΕ, αναδεικνύουν, τουλάχιστον σε μέσο ή μακρό χρονικό ορίζοντα, την θετική επίδραση της μετανάστευσης στην οικονομική ανάπτυξη των χωρών υποδοχής. Βέβαια, ενώ τα οφέλη από τη μετανάστευση διασπείρονται και γενικεύονται, το κόστος επωμίζεται σε δυσανάλογο βαθμό, σε συγκεκριμένους ανθρώπους, οικονομικούς κλάδους και τόπους.

Επίσης το ένα εκατομμύριο περίπου μετανάστες στην πλειονότητά τους πρόσφυγες που υποδέχτηκε η ΕΕ των 513ων εκατομμυρίων ανθρώπων, έχουν συνολικά, πολύ μικρή οικονομική και δημοσιονομική επίδραση, καίτοι σε πολλές χώρες θετική και δεν αρκούν να βγάλουν την ΕΕ από το τέλμα της δημογραφικής γήρανσης, ειδικά όταν η διαχείριση των μεταναστευτικών εισροών είναι αναποτελεσματική.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Ξενόγλωση βιβλιογραφία και άρθρα

Baldwin, Endwards M. (1999). *Immigrants and the informal economy in southern Europe*, London, Frank Cass.

Barrel R. and Riley G. (2007). EU Enlargement and Migration. Assessing the microeconomic impacts. Discussion paper No 292, National Institute of economic and social research.

Castles S. and Kosack G. (1974). How the trade unions try to control and integrate immigrant workers in the German federal republic. *Pace and Class* 15(4): 497-514

Castles S. (2004). The Factors that make and unmake migration policies. *International migration review* 38(3) 852-884.

Castles S. and Miller M. (2009). *The age of migration. International population movements in the modern world*. Basingstoke, UK: Palgrave Macmillan, σελ. 224

Castles S. and Miller M. (2009). *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*. (4th edition), Basingstoke: Palgrave MacMillan.

Chassamboulli A. and Palivos T. (2013). The impact of immigration on the employment and wages of native workers, *Journal of Macroeconomics*, 2013, vol. 38, issue PA, 19-34

Choldin, H.M. (1973). Kinship networks in the migration process. *International Migration Review* 7(2): 163-175.

Clemmens M. (2009). Skill Flow: A Fundamental Reconsideration of Skilled-Worker Mobility and Development. Center for Global Development; IZA-Institute for the Study of Labor, σελ. 1-49.

Coleman J.S. (1988). Social Capital in the creation of human capital. *The American Journal of Sociology* 94: 95-120.

Copel , Dumont and Visco (2001). Trends in immigration and economic consequences. OECD Economics Department, Working Paper no 28. Paris OECD.

Dustmann, Frattini, and Preston (2013). The Effect of Immigration along the Distribution of Wages. Department of Economics and Centre for Research and Analysis of Migration (CReAM), University College London, σελ 3-58

Favell A. (1998). Immigration and the idea of citizenship in France and Britain. Houndsmills, Basingtoke:Macmillan.

Fell P. and Hayes D. (2007). *What are They Doing Here? A Critical Guide to Asylum and Immigration*. Birmingham: Venture Press.

Florida R. and Mellader C. (2008). Inside the black box of regional development-Human capital, the class and tolerance. *Journal of economics geography* 8(5): 615-649

Francenck O. and Giovanni P. (2009). The causes and effects of internationals migrations: Evidence from OECD countries 1980-2005. NBER working paper 14833. Camprige, Mass: NBER.

Gratiela G. N., Simona M. C. A, Ciprian P. and R. M. Drăcea (2018). Migrants Role in Enhancing the Economic Development of Host Countries: Empirical Evidence from Europe. Sustainability, MDPI, σελ.1-32.

Greenwood M.J. & McDowell J.M. (1986). The Factor Market Consequences of US Immigration. *Journal of Economic Literature* XXIV, 1738-72.

Haris J. and Torondo M. (1970). Migration , Unemployment and development: A two sector analisys. *American economic review* 60(1): 126-142.

Héctor C. B. and Busto M. (2017). What attracts highly skilled migration to Europe?. WORKING PAPER SERIES, Temporary versus Permanent Migration, WP 9 (2017).

Hein de Hass (2009). Mobility and human development. Working Paper 14, Oxford University, σελ. 33.

Ivakhnyuk I. (2009). The Russian Migration Policy and its Impact on Human Development. UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAMME, Human Development Reports, σελ 14.

Jacoby T. (2006). Immigration Nation. Foreign Affairs, ESSAY November/December 2006 Issue.

Kerr και Lincoln (2008). The supply side of innovation. Harvard business school working paper 09-005

Lowell L. (2008). Highly Skilled Migration” World Migration 2008: Managing labor mobility in the evolving global economy. Geneva IOM: 52.

Lindsay F. (2018). EU Migration Has Been Good For The German Economy.
<https://www.forbes.com/sites/freylindsay/2018/11/01/vorsprung-durch-einwanderung-eu-migration-has-been-good-for-the-german-economy/#380cd0365c99>

Maclauglant G. and Salt J. (2002). Migration policy toward highly skilled foreign worker. Report to UK Home Office, March 2002. pp. 1-153

McVeigh C. (2008). Skilled migrants are vital to economy. Study says. *The Gurdian*, 25 March 2008.

Nickell S. and Saleheen J. (2016). The Impact of Immigration on Occupational Wages: Evidence from Britain. Federal Reserve Bank of London, Working Papers, σελ. 1-36

Ortega F. and Peri G. (2009). The causes and effects of international migrations: Evidence of OECD Countries 1980 – 2005. NBER Working paper 14833. Cambrige, MA: NBER

Ortega, F. and Peri, G. (2013). The Effect of Income and Immigration Policies on International Migration. *Migr. Stud.* 2013, 1, 47–74

OECD (2015). International Migration Outlook 2015.
<https://www.oecd.org/eco/surveys/hungary-2016-OECD-economic-survey-overview.pdf>

Peri G. and Sparber C. (2008). Task specialization. Immigration and Wages. CDP No 208 , Centre for research and analysis of Migration, University College London.

Piore, M.J. (1979). *Birds of Passage: Migrant Labor in Industrial Societies*. New York: Cambridge University Press.

Putnam, R.D. (1995). Bowling Alone: America’s Declining Social Capital, *Journal of Democracy* 6(1): 65-78.

Ratha D. (2010). Outlook for remittance flows 2010-2011. Migration and development, World Bank.

Schnapper D. (1992). *Η Ευρώπη των μεταναστών*. Editions F. Bourin.

Smith and Esmonston (1997). *The new Americans: economic, fiscal and demographic effect of immigration*. Washicton DC, Nasional Academy Press.

Stefan V. (2008). Student mobility, Internationalization of higher education and skilled migration. World Migration 2008:Managing labor mobility in the evolving global economy, Geneva: IOM.

Stark O. (2005).The new economics of brain drain. World economics.

Trejo and Borjas (1991). Immigrant Participation in the Welfare System. Industrial and Labor Relations Review 44:2.

UN DESA (United Nations, Department of Economic and Social Affairs). Examining the role of labour migration for sustainable development/Achieving the future sustainable development goals: The role of labour migration. In Proceedings of the Side event to the Second United Nations Conference on Landlocked Developing Countries (LLDCs), Vienna, Austria, 3–5 November 2014.

UNHCR, 2007. statistical annex. Geneva: UNHCR.

Vargas-Silva C. (2013). The fiscal impact of immigration in the UK. The migration Observatory, University of Oxford, pp. 1-11.

Venturini A. and Claudio Fassio (2018). Skilled migration and innovation in European industries. Lund University Publications, DOI:10.1016/j.respol.2018.11.002

Wallace C. and Stola, D. (2001). Paterns of migration in central Europe.

Wallance C. (2002). Opening and closing borders: Migration and mobility in East and Central Europe. *Journal of ethnic and migration studies*,28(4),603-625.

Wallerstein, I. (1974). *The modern world-system: Mercantilism and the consolidation of the European world-economy*. London: Academic Press.

Zimmermann K. F. (1995) European Migration: Push and pull. International Regional Science Review. Sage journals, <https://doi.org/10.1177/016001769601900211>

Ελληνική Βιβλιογραφία

Γκόλνιν Ι., Κάμερον Τ. και Μπαλάρατζαν Μ. (2013). *Αυτοί δεν είναι σαν εμάς*. Μετάφραση Αστερίου Ε., Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης.

Εγχειρίδιο για της διαδικασίες και τα κριτήρια καθορισμού του καθεστώτος των προσφύγων. ΣΤ΄ Έκδοση, Αθήνα 2009, σελ.1-108

Θεριανός Κ. και Φωτόπουλος Ν. (2015). *Βασικές Αρχές Κοινωνικών Επιστημών*. ΙΤΥ Εκδόσεων Διόφαντος.

Ιωακείμογλου Η. (2001). Οι μετανάστες και η απασχόληση. Στο Μαυράκης και Παύλου. *Μετανάστες στην Ελλάδα*, Εκδ. Ελληνικά Γράμματα, σελ 81-94

Καψάλης Α. (2018). *Πολιτικές για την μετανάστευση ένα θεωρητικό πλαίσιο μελέτης*. Εκδ. Διόνικος.

Κοτζαμάνης Β, Σοφianoπούλου Κ. (2008). Η δημογραφία των χωρών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης: τάσεις και προοπτικές. *ΕΔΚΑ*, Νοέμβριος-Δεκέμβριος 2008 Τεύχος 2ο. σελ 1-6

Μούτσης Ν. (2015). *Ευρωπαϊκή Ένωση. Δίκαιο – Οικονομία – Πολιτική*. Εκδόσεις Παπαζήση.

Μουσούρου Α. (1993). Από τους Γκασταρμπαιτερ στο πνεύμα του Σέγκεν. Αθήνα, Εκδόσεις Gutenberg.

Μπακλαβός Χ. και Παπαδοπούλου Δ. (2015). Μεταναστευτικές τάσεις και ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική. ΙΝΕ, 15 Μελέτες, σελ 1-164.

Μαντζίκου Γ. (2019). Μεταναστευτικά εμβάσματα: «Το οξυγόνο» των φτωχών. *Liberal*, Ιανουάριος 2019. «<https://www.liberal.gr/arthro/235429/apopsi/arthra/metanasteutika-embasmata-ison-to-oxugonosin-ton-ftochon-.html>»

Νικολακοπούλου-Στεφάνου Η. (2010). Μετανάστευση και Άσυλο στην Ευρωπαϊκή Ένωση. *Δικαιώματα του Ανθρώπου*, Νο26/2005, σ.σ. 383-406

Σαρρή Ν. (2008). Θεσμικό πλαίσιο μετανάστευσης σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο. ΕΚΚΕ, Αθήνα, WP 2008/18, σελ. 1-78. «<http://www.ekke.gr/publications/wp/wp18.pdf>»

Στάγκου Π. – Σαχπεκίδου Ε. (2000). *Δίκαιο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Εκδόσεις Σακούλας.

Ρόμπολης, Μπαγκαβός και Χατζηβασιλόγλου (2013). Ο ρόλος της μετανάστευσης στις μεταβολές του εργατικού δυναμικού και στη βιωσιμότητα του συνταξιοδοτικού συστήματος

στην Ελλάδα', στο Χ. Μπαγκαβός & Δ. Παπαδοπούλου, Μετανάστευση και ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία, σελ 1-196.

Ταπεινός Γ. (1993). *Στοιχεία Δημογραφίας. Ανάλυση, Κοινωνικο - οικονομικοί παράγοντες και ιστορία των πληθυσμών*. Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.

Τσαούση Δ.Γ. (1996). *Η Κοινωνία του Ανθρώπου*. GUTEBERG Αθήνα.

Τριανταφυλλίδου Α. και Γρώπα Ρ. (2009). *Η Μετανάστευση στην ενωμένη Ευρώπη*. Εκδόσεις Κριτική

Τριανταφυλλίδου Α. και Μαρούκης Θ. (2010). *Η μετανάστευση στην Ελλάδα του εικοστού πρώτου αιώνα*. Εκδόσεις Κριτική

Παναγιωτάκης (2016). *Δέκα σημεία για την γεωπολιτική συγκυρία της προσφυγικής κρίσης*. εκδ. Ίδρυμα Ρόζα Λούξεμπουργκ.

Παναγιωτάκης Μ. (2016). *Δέκα σημεία για την γεωπολιτική συγκυρία της προσφυγικής κρίσης*. Εκδόσεις Λούξεμπουργκ, Αθήνα 2016.

Παπασιώπη-Πασιά Ζ. (2015). *Δίκαιο Αλλοδαπών*. Εκδ. Σακούλα Αθήνα 2015.

Φράγκου Ρ. και Χοτούρας Δ. (2014). Ο νέος κανονισμός Δουβλίνο III: Προσπάθεια εξορθολογισμού του ευρωπαϊκού συστήματος ή ακόμη μία χαμένη ευκαιρία. *Συνήγορος* Τεύχος 101/2014, σελ. 70-73

Χατζή Α. (2011). Πολυπολιτισμικότητα και Κοινωνία. Ηλεκτρονικό Περιοδικό, Κέντρο Φιλελευθέρων Μελετών, WP (2), σελ. 1-22 «<http://www.libertyforum.gr/attachments/article/2> (2011)»

Χλέτσος Μιχάλης (2001). Η πολιτική οικονομία την Μετανάστευσης. Στο: Μετανάστες και Μετανάστευση, Εκδόσεις Πατάκη.

Διαδικτυακές πηγές

<https://www.rte.ie/brainstorm/2018/0203/938046-the-push-and-pull-factors-behind-migration-to-europe/> «The push and pull factors behind migration to Europe»

<https://news.nationalgeographic.com/2018/03/climate-migrants-report-world-bank-spd/?beta=true> «143 Million People May Soon Become Climate Migrants»

<http://www.hri.org/docs/Schengen90/body4.html> «The Schengen Information System»

<http://www.migrationpolicy.org/research/not-adding-fading-promise-europes-dublin-system>
Susan Fratzke, «Not Adding Up: The Fading Promise of Europe's Dublin System»

<https://www.consilium.europa.eu/el/european-council/conclusions/1993-2003/>«Συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Τάμπερε»

<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P5-TA-2002-0316+0+DOC+XML+V0//EL>«Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Σεβίλλης (21 και 22 Ιουνίου 2002)»

http://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_el.pdf «Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε»

http://www.yypes.gr/UserFiles/f0ff9297-f516-40ff-a70e-eca84e2ec9b9/HAGUE_PROG_05.pdf«ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΧΑΓΗΣ: ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ, ΤΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ»

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=URISERV:l33153/> «Κανονισμός Δουβλίνο II»

<http://www.europarl.europa.eu/thinktank/infographics/migration/public/index.html?page=intro> «migration and asylum, European Parliamentary research»

<https://www.easo.europa.eu/about-us/what-we-do> «EASO What we do»

<https://ec.europa.eu/home-affairs/financing/fundings/migration-asylum-borders> «Asylum, Migration, Integration»

<https://www.easo.europa.eu/news-events/easo-launches-%E2%80%98eu-relocation-programme%E2%80%99-mobile-app>

<https://greece.iom.int/el/>

<https://www.dw.com/cda/en/the-eu-migrant-relocation-and-resettlement-scheme-what-you-need-to-know/a-40378909>

https://europa.eu/youreurope/citizens/residence/family-residence-rights/eu-wife-husband-children/index_el.htm

<http://www.europarl.europa.eu/news/el/headlines/society/20170629STO78630/prosfugiki-krisi-kai-ee-stoicheia-kai-arithmoi> «Προσφυγική κρίση και ΕΕ: στοιχεία και αριθμοί».

<https://www.news247.gr/koinonia/statistika-stoicheia-gia-tis-roes-eyropi-sokaroy-n.6660601.html> «Τα στατιστικά στοιχεία για τις ροές στην Ευρώπη σοκάρουν».

<https://frontex.europa.eu/along-eu-borders/migratory-routes/eastern-borders-route/> «Migratory Routes».

<http://migration.iom.int/europe?type=arrivals> «Flow Monitoring»

http://europa.eu/rapid/press-release_IP-02-774_el.htm «Επιτροπή: η μετανάστευση δεν μπορεί να διορθώσει τις επιπτώσεις της γήρανσης του πληθυσμού της Ευρώπης, IP/02/774, Βρυξέλλες, 29 Μαΐου, 2002»

<https://www.naftikachronika.gr/2018/09/23/se-ti-epipeda-diamorfonetai-simera-o-pagkosmios-plithysmos/> «Σε τι επίπεδα διαμορφώνεται σήμερα ο παγκόσμιος πληθυσμός» 23 September 2018.

<http://worldpopulationreview.com/continents/europe-population/> «Europe Population 2019»

<https://www.weforum.org/agenda/2017/07/11-facts-about-world-population/> «11 facts about the world's changing population» 04 Jul 2017, Alex Gray.

<http://www.kathimerini.gr/988517/opinion/epikairothta/politikh/veltiwnoyn-oi-metanastes-to-dhmografiko> «Βελτιώνουν οι μετανάστες το δημογραφικό;» ΠΟΛΙΤΙΚΗ 07.10.2018, ΧΑΡΙΣ ΣΥΜΕΩΝΙΔΟΥ*, ΣΑΒΒΑΣ ΠΟΜΠΟΛΗΣ-ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΜΠΕΤΗΣ*

<https://www.forbes.com/sites/freylindsay/2018/11/01/vorsprung-durch-einwanderung-eu-migration-has-been-good-for-the-german-economy/#380cd0365c99> «EU Migration Has Been Good For The German Economy»

<https://migrationobservatory.ox.ac.uk/resources/briefings/the-labour-market-effects-of-immigration/> «The Labour Market Effects of Immigration» 14 DEC 2018

<https://www.u-bordeaux.com/News/Economics-the-links-between-migration-and-innovation> “Economics: the links between migration and innovation”

<https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/4730/1/10.%20%CE%97%20%CE%94%CE%B9%CE%B1%CF%83%CF%80%CE%BF%CF%81%CE%AC.pdf> «Διασπορά»

<https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/23743/9781464803192.pdf?sequence=3&isAllowed=y> «MIGRATION AND REMITTANCES FACTBOOK 2016»

<https://www.liberal.gr/arthro/235429/apopsi/arthra/metanasteutika-embasmata-isonto-oxugonosin-ton-ftochon-.html> «Μεταναστευτικά εμβάσματα: «Το οξυγόνο των φτωχών»

<https://migrationobservatory.ox.ac.uk/resources/reports/migration-in-the-news> “Migration in the News” 08 AUG 2013

Κανονισμοί, Οδηγίες, Έντυπα Ευρωπαϊκής Ένωσης

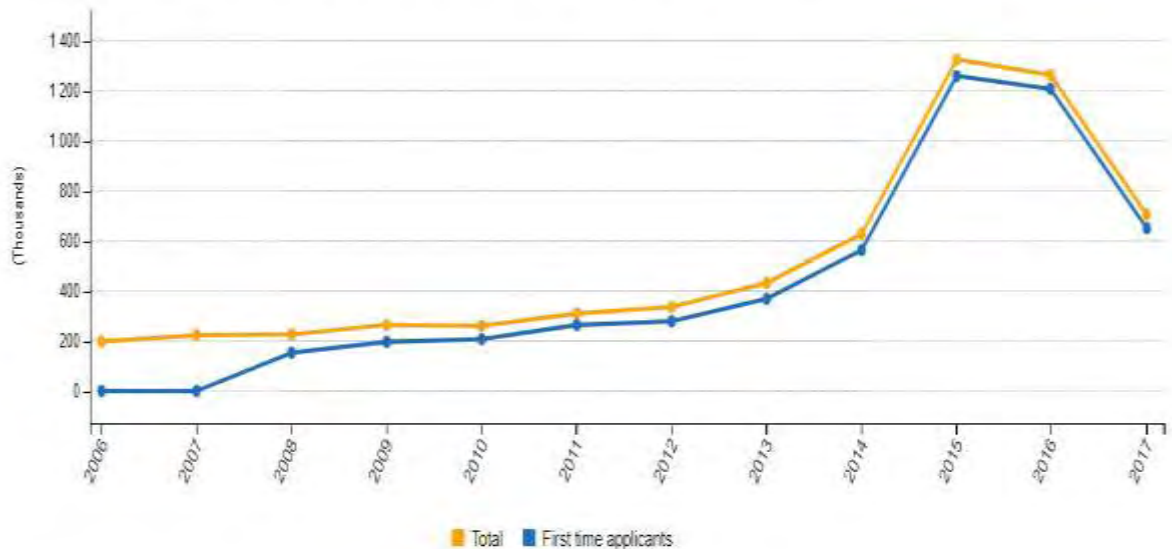
- Οδηγία 2000/78/EK για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση
- Οδηγία 2000/43/EK για την φυλετική ισότητα
- Οδηγία για την ισότητα μεταξύ των φύλων:
2006/54/EK όσον αφορά την απασχόληση, 2004/113/EK όσον αφορά τα αγαθά και τις υπηρεσίες, 79/3/ΕΟΚ όσο αφορά την κοινωνική ασφάλιση
- Οδηγία 2003/86/EK σχετικά με το δικαίωμα οικογενειακής επανένωσης
- Οδηγία 2003/9/EK του Συμβουλίου της 27 Ιανουαρίου 2003 για τις ελάχιστες απαιτήσεις για την υποδοχή των αιτούντων άσυλο στα κράτη μέλη.
- Οδηγία 2013/33/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2013, σχετικά με τις απαιτήσεις για την υποδοχή των αιτούντων διεθνή προστασία (αναδιατύπωση).
- Οδηγία 2003/9/EK του Συμβουλίου, της 27ης Ιανουαρίου 2003, σχετικά με τις ελάχιστες απαιτήσεις για την υποδοχή των αιτούντων άσυλο στα κράτη μέλη, Κεφάλαιο II.
- Οδηγία 2004/83/EK του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004, για θέσπιση ελάχιστων απαιτήσεων για την αναγνώριση και το καθεστώς των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απατρίδων ως προσφύγων ή ως προσώπων που χρήζουν διεθνούς προστασίας για άλλους λόγους.
- Κανονισμός αριθ. 2725/2000 του Συμβουλίου της 11ης Δεκεμβρίου 2000 σχετικά με τη θέσπιση του «Eurodac» για την αντιπαραβολή δακτυλικών αποτυπωμάτων για την αποτελεσματική εφαρμογή της σύμβασης του Δουβλίνου.
- Έντυπο Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Μάθετε τα δικαιώματά σας, προστασία από της διακρίσεις, ΕΕ, 2015.

Παραρτήματα

Παράρτημα Α.

Αιτήσεις Ασύλου προς την Ε.Ε

Asylum applications (non-EU) in the EU-28 Member States, 2006–2017

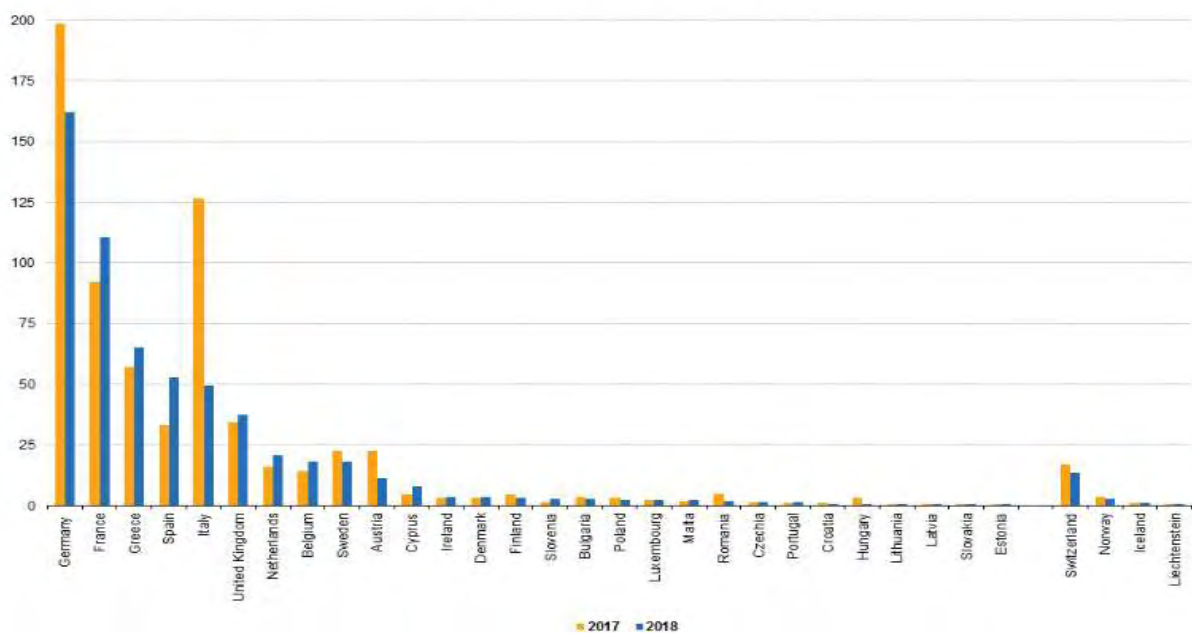

Total: 2006 and 2007: EU-27 and extra-EU-27.

First-time applicants: 2006 and 2007: not available.

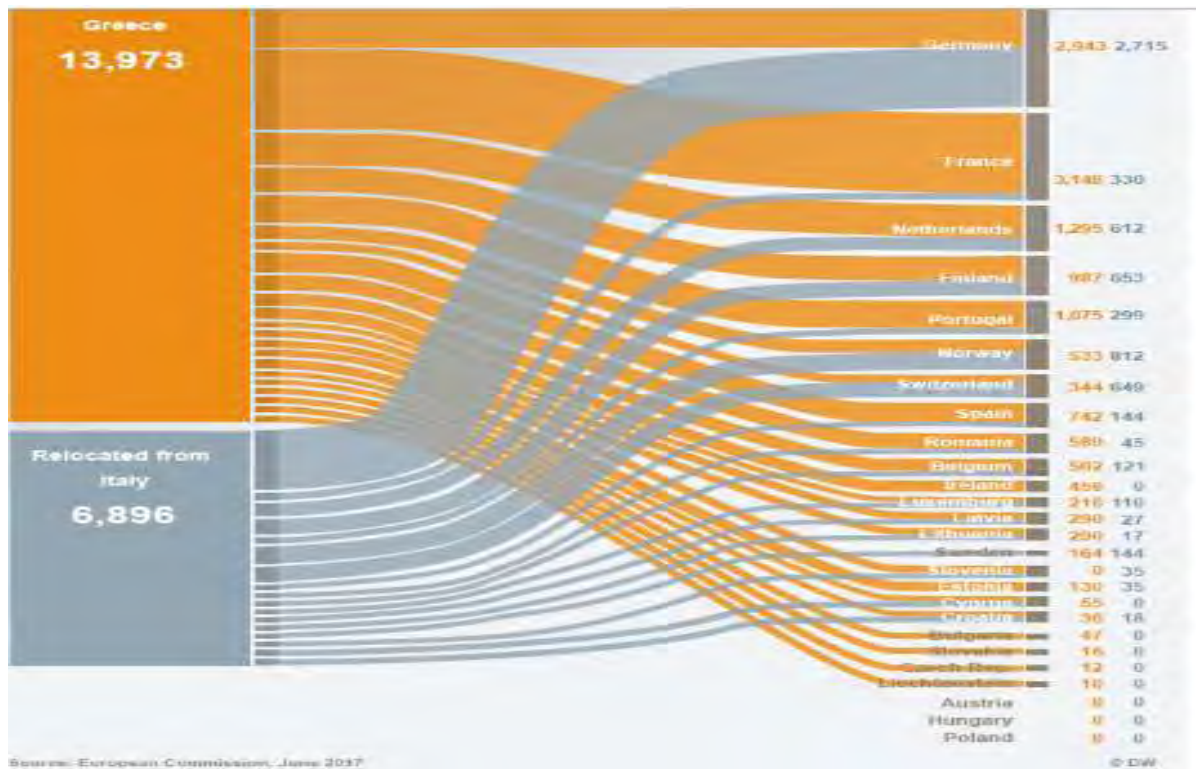
eurostat

Number of (non-EU) asylum seekers in the EU and EFTA Member States, 2017 and 2018
(thousands of first time applicants)

Παράρτημα Β.

Πρόγραμμα Μετεγκατάστασης Ε.Ε από Ελλάδα και Ιταλία αρχικής πρόβλεψης 160.000 ατόμων.

Latest figures

(updates as of 4 April 2018)

Member State	From Greece	From Italy	Total
Austria	0	41	41
Belgium	700	471	1,171
Bulgaria	50	10	60
Croatia	60	22	82
Cyprus	96	47	143
Czech Republic	12	0	12
Estonia	141	6	147
Finland	1,202	779	1,981
France	4,400	550	4,950
Germany	5,391	5,406	10,797
Ireland	1,022	0	1,022
Latvia	294	34	328
Liechtenstein	10	0	10
Lithuania	355	29	384
Luxembourg	300	249	549
Malta	101	67	168
Netherlands	1,755	1,008	2,763
Norway	893	815	1,508
Portugal	1,192	351	1,543
Romania	683	45	728
Slovenia	172	81	253
Slovakia	16	0	16
Spain	1,124	235	1,359
Sweden	1,656	1,392	3,048
Switzerland	580	920	1,500
Total	22,005	12,558	34,563

Παράρτημα Γ.

Ποσοστά επί της %, Απασχόλησης και Ανεργίας αντίστοιχα στις δύο κύριες πύλες εισόδου (Ελλάδα – Ιταλία) μεταναστών της Νότιας Ευρώπης, από το 2014 ως σήμερα.

